

OMAN ONNENSA SEPÄT

**tutkimus Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1994
ylioppilastutkinnon suorittaneista nuorista.**

Annaleena Brandt
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
1998

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Yhteiskuntapolitiikka
Kesäkuu 1998

Annaleena Brandt

**OMAN ONNENSA SEPÄT - tutkimus Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1994
ylioppilastutkinnon suorittaneista nuorista.**

Pro gradu-tutkielma

108 sivua + 4 liitesivua

Tutkielmani 'Oman onnensa sepät' on kartoitus vuosina 1985-1994 Jyväskylän maalaiskunnasta ylioppilaaksi kirjoittaneista nuorista. Aineistona on käytetty tuoreinta Tilastokeskuksen tuottamaa materiaalia Jyväskylän maalaiskunnan lukiodien entisistä oppilaista. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kuvailevaa tietoa nuorten kiinnostumisesta yhteiskuntaamme koulutuksen ja työelämän kautta. Tutkimuksessa kysyttiin, mikä oli nuorten koulutustaso, kuinka he olivat työllistyneet, mitä he tutkimushetkellä ensisijaisesti tekivät sekä minne he olivat maantieteellisesti sijoittuneet. Tutkimus on poikkileikkaus vuoteen 1994.

Yksilölliset henkilökohtaiset elämänprojektit muotoutuvat koulutuksen, työttömyysjaksojen ja erimittaisten työsuhteiden vuorotteluina. Tulokset osoittivat nuorten elämäntietojen olevan hyvin moninaiset, mutta noudattelevan tilastojen valossa silti suurelta osin tavanomaista elämäntietoa. Perinteisen normaalibiografian mukaan ensin hankitaan koulutus, sitten hakeudutaan työhön, perustetaan perhe, työskennellään ja jäädytään lopulta eläkkeelle. Kautta linjan Jyväskylän maalaiskunnan nuorten tekemät valinnat olivat samansuuntaiset koko maan nuoriin verrattuna. Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että tutkituilla nuorilla menee hyvin. Lukion jälkeisessä koulutuksessa oli korkeakouluissa noin 16% ja muissa oppilaitoksissa noin 24% nuorta vuonna 1994. Ensisijaisesti työssäkäyviä oli tutkituista (N=1624) noin 38%, työttömien osuus oli puolestaan 14,5%. Huomionarvoista on, että vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneista jopa kolmasosalla oli keskiasteen tutkinto. Kouluttautuminen kuvaa selvästi aluerakennetta, jossa eri koulutusvaihtoehtojen tarjonta on suuri. Kaiken kaikkiaan nuorilla näyttää menevän hyvin.

Muuttoliikkeen suunta on tällä hetkellä kohti kasvukeskuksia ja liikkujana on yleensä nuori, opiskelija, työtön tai henkilö, joka elää opiskelun, työttömyyden ja pätkätöiden vaihteluissa. Tämän tutkimuksen perusteella Jyväskylän maalaiskunnassa ylioppilastutkinnon suorittaneista suuri osa muuttaa Jyväskylän kaupunkiin. Mitä tulisi tehdä, jotta kunnasta ei tulisi ns. maailmanlopun kuntaa, on kysymys, jota päättäjien kannattaa pohtia. Kuntien tulisi pitää huolta nuoristaan vastaamalla ennen kaikkea työmarkkinoille kiinnittymisen ongelmiin.

Avainsanat: uusi työmarkkinasukupolvi, koulutus, liikkuvuus.

ESIPUHE

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut värikäs ja monimuotoinen elämys. Työn toteuttamisen on mahdollistanut Jyväskylän maalaiskunta ja Kunnallissalan kehittämissäätiö. Erityisen lämpimät kiitokset haluan osoittaa professori Anita Kankaalle. Myös tutkija Jouko Nätti, sekä Chydenius instituutin 'graduaattori' Juha Hakala on antanut minulle muutamia kallisarvoisia vinkkejä.

Pro gradu -työni sai alkunsa pienestä idean siemenestä. Tämä työ kuten poikani Leevi Rudolf kasvoivat minussa yhtäaikaan. Nyt on tämän tutkielman aika lentää pesästä - prosessin ollessa loppuillaan haluan omistaa tämän työn juuri pojalleni. Ystävistäni kiitän Sirpaa, Ullaa ja Kirsiä. Kotijoukot ansaitsevat myös huomionosoituksen.

Uskon, että meille jokaiselle, niin nuorelle kuin vanhallekin, on olemassa oma paikkamme, oli sitten kysymys elämästä yleensä tai esimerkiksi työmarkkinoista. Olemme jokainen oman onnemme seppiä. On vain osattava takoa oikeaan aikaan, oikeassa paikassa. Unelmoin yhteiskunnasta, jossa meille suotaisiin mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja oman elämämme hallintaan.

1. JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen lähtökohtia.....	6
1.2 Sukupolvet tutkimuskohteena	8
2. NUOREN ELÄMÄNKULUT JA HENKILÖKOHTAISET PROJEKTIT	13
2.1 Elämänpoliittiset valinnat.....	15
2.2 Pirstoutunut todellisuus	16
2.3 Valinnanvapaudet ja -pakot	17
2.4 Perinteiden murtuminen ja muutos.....	19
3. KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VÄLINEN YHTEYS	22
3.1 Koulutuksen yhteiskunnalliset yhteydet.....	24
3.2 Sukupuolistuneet rakenteet	25
3.3 Joustavat työmarkkinat	27
4. NUORTEN SIJOITTUMINEN TYÖMARKKINOILLE.....	29
4.1 Nuorten integraatio työmarkkinoille.....	30
4.1.1 Työn merkitys nuorille	33
4.1.2 Vuoden 1994 valtakunnallinen työttömyystilanne	34
4.1.3 Nuorisotyöttömyys.....	35
4.1.4 Sosiaalinen ja ammatillinen liikkuvuus	39
4.1.5 Alueellinen liikkuvuus	41
5. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT JA MENETELMÄT	44
5.1 Tiedonhankintamenetelmien valinta ja aineiston keruu	45
5.2 Tutkimuksen toteutus	47
5.3 Tutkimuksen perusjoukko	48
6. NUORTEN KOULUTTAUTUMINEN	51
6.1 Mahdollisuuksien tasa-arvo.....	51
6.1.1 Nuorten koulutusaste tutkimushetkellä 1994	52
6.2 Sukupuolisesti segregoituneet koulutusmarkkinat	55
6.2.1 Koulutusaste-erot miesten ja naisten välillä	56
6.3 Koulutus lisää liikkuvuutta.....	58
6.3.1 Koulutusvalintojen suuntautuminen	58
6.3.2 Perinteiset koulutusala-valinnat	61
6.3.3 Asuinpaikkavalinnat.....	63
6.4 Koulutuksen ja sosioekonomisen aseman yhteys	66

7. NUORTEN ENSISIJAISET ELÄMÄNTOIMINNOT JA TYÖLLISTYMINEN	69
7.1 Nuorten ensisijainen tutkimushetkinen toiminta.....	69
7.2 Työvoima tilastoissa ja keskusteluissa	72
7.2.1 Yhdistelty luokitus	75
7.2.2 Sukupuolella ei vaikutusta työllisyyteen tai työttömyyteen	78
7.2.3 Sukupuoli yhdistelyluokituksessa	79
7.3 Miesten ja naisten ensisijaiset toiminnot.....	81
7.3.1 Tuloerot.....	84
8. VAAJAKOSKEN, TIKKAKOSKEN JA PALOKAN LUKIOIDEN VERTAILUA... 86	
8.1 Jyväskylän maalaiskuntalaisten koulukohtaiset erot.....	86
8.2. Ensisijaiset elämäntoiminnot.....	87
8.2.1 Työllisyys- ja työttömyyskaudet	90
8.3 Muuttajat ja kotikuntaan jääneet	93
8.3.1 Alueellinen liikkuvuus ja kuntamuoto	93
8.3.2 Asuinpaikka lukioittain	94
8.3.3 Kotikuntaan jääneet	95
8.4 Lukioittaisen tarkastelun päätelmiä.....	96
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	97
9.1 Normaalibiografian mukaiset elämänkulut.....	99
9.2 Tulokset	101
9.3 Havaintoja tutkimuksesta ja muutamia jatkotutkimusideoita	102
LÄHDELUETTELO	104
LIITTEET	109

1. JOHDANTO

Työttömyys on alentunut kaikissa maamme työvoimapiireissä. Tammikuussa 1998 työttömyysprosentti oli 16,3%. Työllisyyskatsauksen mukaan alle 25-vuotiaita työttömiä oli 47900. Työttömien työnhakijoiden määrä onkin laskenut erityisesti nuoremmassa ikäluokissa. Nuorisotyöttömyyden aleneminen jopa viidenneksellä on trendi, joka luo uskoa uudelle vuosituhannele. (Työllisyyskatsaus, tammikuu, 1998)

Tutkielmani 'Oman onnensa sepät' kiinnostuksen kohteena on 'nuoret ja tulevaisuuden työmarkkinat'. Tutkimus on kartoitus vuosina 1985-1994 Jyväskylän maalaiskunnasta ylioppilaaksi kirjoittaneista nuorista. On tärkeää tietää, mihin nuoret ovat kadonneet. Aineistona on käytetty Tilastokeskuksen tuottamaa tuoreinta mahdollista materiaalia Jyväskylän maalaiskunnan lukioiden entisistä oppilaista. Tutkimuksessa kysytään, kuinka nuoret ovat työllistyneet, mikä heidän koulutustasonsa on, mitä he tutkimushetkellä ensisijaisesti tekevät ja minne he ovat maantieteellisesti sijoittuneet. Tavoitteena on tuottaa kuvailevaa tietoa nuorten sijoittautumisesta yhteiskuntaamme. Tutkimus on poikkileikkaus vuoteen 1994 ja kokonaistutkimus.

Peruskäsitteet, joiden varaan tutkimus on rakennettu, ovat *liikkuvuus, koulutus ja uusi työmarkkinasukupolvi* uudenlaisessa kansainvälistyvässä maailmassa. Käsitteitä hahmotellaan lähinnä työelämän tutkimusten kautta. Ajatuksellinen pohja tutkimukselle löytyy elämänpoliittisesta diskurssista, jonka Anthony Giddens (1991) määrittelee koskemaan yksilön minää, identiteettiä, itserefleksiivisyyttä, elämänkulkua, hyvinvointia ja elämäntyyliä. Lisäksi tutkielmani sivuaa koulutuspoliittisia ja nuorisotutkimuksen peruskysymyksiä tuoden samalla esiin ajankohtaisia pohdintoja tulevaisuuden työmarkkinoiden vaatimuksista.

Kiinnostus teemaan uudesta työmarkkinasukupolvesta heräsi pohtiessani arkisesti tätä ns. kadotettua sukupolvea, johon itsekkin kuulun. Ennen kaikkea esille nousi ajan epävarmuuden kokemus ja muuttuva yhteiskunta, jossa oman paikan löytyminen ei tapahdu taikasauvaa heilauttelemalla. Tämä kysymyksenasettelu puolestaan liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun nuorista, koulutusjärjestelmän ja työelämän muutoksista sekä koko hyvinvointivaltiollisen todellisuutemme postmodernista pirstoutumisesta.

Jyväskylän maalaiskunnalla ei ole ollut käytettävissä tietoja aiemmista oppilaistaan eikä lukion jälkeisestä sijoittumisesta koulutus- ja työmarkkinoille, joten tämä tutkimus täyttää omalta osaltaan tuota tyhjiötä. Kaipaisivatko koulut monipuolisia tietoja entisistä oppilaistaan, on kysymys, jota erityisesti koulujen hallinnosta vastaavien olisi hyvä pohtia.

Tämä tutkimus lähtee liikkeelle normaalibiografian käsitteestä keskittyen sitten pohtimaan rajallisemmin koulutusta, työtä ja liikkuvuutta niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Elämän käsikirjoitukset jäävät nykyajassa jokaisen yksilöllistyneen subjektin itse kirjoitettavaksi. Yksilön tulee itse päätyä omiin elämäkerrallisiin ratkaisuihin; jokainen kutoo itse omaan elämäänsä moninaiset elämävaihtoehdot. Kadotettu sukupolvi on tässä mielessä oman onnensa seppä.

1.1 Tutkimuksen lähtökohtia

Tutkimuksen lähtökohtana on tarkastella nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaamme. Keskeisinä yhteiskuntaan sosiaalistumisen mekanismeina toimivat työ ja koulutus. Suhde työhön tai koulutukseen on ihmisen toiminnallinen suhde yhteiskuntaan. Työn ja koulutuksen lisäksi myös vapaa-aika ja ihmissuhteet ovat nousseet yksilöiden prioriteettilistalla. Palkkatyöllä on kuitenkin perinteisesti ollut vahva merkitys yksilön identiteetin muovaajana, ja nuori on löytänyt oman paikkansa nimenomaan ottamalla osaa työmarkkinoille. Nuorisotyöttömyyden myötä joudumme pohtimaan, kuinka nuorten sosiaalistuminen yhteiskuntaan mahdollistetaan, mikäli se ei enää voi tapahtua työn kautta.

Tutkimuksen taustalta löytyy huoli palkkatyön tulevaisuuden näkymistä. Erityisesti nuorten individualisoituneiden eli yksilöllistyneiden yksilöiden yhteiskuntaan sijoittautumisen ongelmat nousevat huomion kohteeksi. Käsitteellä 'kadotettu sukupolvi' viitataan tässä tutkimuksessa juuri siihen vaaraan, että nuoret eivät kykenisikään sijoittautumaan yhteiskuntaan eli löytämään omaa paikkaansa koulutus- ja työmarkkinajärjestelmissä. Terminä 'kadotettu sukupolvi' viittaa syrjäytymisen mahdollisuuteen. Puhuessani kadotetusta sukupolvesta en kuitenkaan tarkoita, että uusi työmarkkinasukupolvi olisi jo kadoksissa tai menetetty; termi viittaa vain syrjäytymisen mahdollisuuteen.

Yksilölle individualisoituminen on merkinnyt elämänvaihtoehtojen lisääntymistä. Muuttuvassa maailmassa normaalibiografiat harvinaistuvat ja voidaan puhua joustavasta elämäntavan suunnittelusta (flexible life scheduling). Elämänvaihtoehtojen lisääntyminen edellyttää moninaista identiteettiä. Vaihtoehdot ovat runsaat, mutta valintojen vapaus on siltikin fiktiivistä. Olemme vapautuneet traditioiden kahleista, mutta olemmeko vapaita?

Individualismin tulkinnassa on olemassa monenlaisia vivahteita. Tässä yhteydessä yksilöllistymisen käsite liittyy perinnön ja traditioiden menetykseen, elämän vakuutuksettomuuteen ja epävarmuuteen sekä yksilöllisiin valintoihin. Yksilöllistymisen voimanlähteinä nähdään koulutus, liikkuvuus sekä yksilöiden välinen keskinäinen kilpailu.

Koulutus- ja työmarkkinat laajentuvat, mikä merkitsee joustavuus- ja liikkuvuusvaatimusten kasvua. Nuori sukupolvi, postmodernin yhteiskunnan kameleontti, on liikkeessä. Loppujen lopuksi nuori sukupolvi päätyy omalle paikalleen. Voidaankin kysyä, millaisiin elämäntavallisiin valintoihin ovat Jyväskylän maalaiskunnasta ylioppilaksi kirjoittaneet nuoret päätyneet. Noudatteleeko heidän elämäntavansa normaalibiografian totunnaisia uria vai ovatko he esimerkiksi uskaltaneet hypätä sivuun palkkatyömallien oravanpyörästä? Näyttäytykö näiden nuorten aikuisten elämäntavankulku joustavana?

Traditioiden ja elämän valmiiden käsikirjoitusten murruttua tulee yksilöllistyneen subjektin itse päätyä omiin elämäntavallisiin valintoihin. Yksilön on itse kyettävä muokkaamaan ja parsimaan epävarmuudessa oman reittinsä. Ihmisen elämäntavalliset valinnat ovat kuitenkin vain valintoja. Nuoret aikuiset voivat siis vaikuttaa elämäänsä, mutta eivät viime kädessä määrätä sitä. Yhteiskunnallisia toiminta-alueita hallitsevat päätökset. Se, kuka päättää, missä ja milloin, on aina valtakysymys. Kyse on siis yksilön ja rakenteen välisestä dynaamisesta vuorovaikutussuhteesta, jossa kumpikaan osapuoli ei ole stabiili, paikallaan pysyvä ja muuttumaton.

Yksilön elämäntavalliset vaiheet muuttuvat koko ajan hyvinvointivaltion yleisten ehtojen ja mallien, kuten koulutusjärjestelmän, työmarkkinoiden sekä työ- ja sosiaalioikeuden rajoissa. Hyvinvointivaltion 'ystävällisesti' pakottava käsi ohjailee elämää usein kovien taloudellisten puitteiden ohjaamina ja markkinoiden myllerryksessä. Viime kädessä kyse on kuitenkin kansainvälistymisen, globalisoitumisen aikaansaamista tendensseistä, jotka heijastelevat vaikutuksia läpi koko yhteiskuntamme.

Perustendenssit, individualismi ja globalisoituminen kätkevät taakseen monia kiintoisia yhteiskuntapoliittisia kysymyksenasetteluja. Tämä tutkimus pyrkiikin ottamaan huomioon uudenlaisen yhteiskunnallisen kontekstin ja keskustelun elämänpolitiikasta. Anthony Giddens määrittelee elämänpolitiikan koskemaan yksilön minää, identiteettiä, itserefleksiivisyyttä, elämänkulkua, hyvinvointia ja elämäntyylejä. Elämänpolitiikka onkin elämän päätösten politiikkaa. (Giddens 1991, 214-215)

Yhteiskunnan ja etenkin työelämän murros edellyttää yksilöltä kykyä jatkuvaan uudistumiseen sekä tietojen ja taitojen ajankohtaistamiseen esimerkiksi koulutuksen avulla. Koulutuksen odotetaan puolestaan vastaavan työelämän tarpeisiin. Voidaan puhua koulutuksen työelämäyhteydestä tai toisinpäin työelämän koulutusyhteydestä. Lähtökohtana tässä tutkielmassa on yksilön, työn ja koulutuksen välinen monisärmäinen interaktio.

Koulutus voidaan hahmottaa aivan kuin koko yhteiskunta 'tikapuina', 'siltana' tai 'ovena' kohti onnea ja menestystä. Tikapuita kiivetessään on yksilö matkalla evolutiivisesti ylöspäin kohti edistystä. Siltaa pitkin kulkiessaan yksilö yhdistää toisiinsa pisteet A ja B ja saavuttaa näin liitoksen tuoman turvallisuuden tunteen. Ovi puolestaan avaa väylän determinisyydestä mahdollisuuksien maailmaan, pakoista ja rajoituksista kohti uusia saavutuksia. (vrt. Eräsaari 1997, 17.1)

1.2 Sukupolvet tutkimuskohteena

"Uuden ihmisen tuottamiseksi on tuotettava uusi yhteiskunta; uutta yhteiskuntaa tuottavaa subjektia ei tuota vanhan yhteiskunnan toimittama sosialisaatio."

-Desanti-

Yhteiskunnassamme aikuistumisen kynnyksellä on sukupolvi, joka on koko elämänsä elänyt urbaanissa kaupunkimaisessa tai taajamien ympäristössä. Nuori sukupolvi on rakentanut oman identiteettinsä mm. kulutuksen ja laajenevien joukkoviestintämahdollisuuksien perustalle. (Aittola, Jokinen, Laine 1991, 107) Tästä sukupolvesta on käytetty myös nimeä kadotettu sukupolvi tarkoittaen syrjäytymistä työmarkkinoilta, koulutusmotivaation menettämistä ja tätä kautta tulevaisuudenuskon

katoamista. Nuorten on tulevaisuuskeskusteluissa todettu suhtautuvan välineellisesti työhön kulutustarpeidensa vuoksi. Työ on nuorille ollut keino saavuttaa taloudellista menestystä ja rahaa. Näin he ovat kyenneet hankkimaan juuri niitä tavaroita ja elämyksiä elämäänsä, joita ovat halunneet. Etenkin taloudellisen laman ja suurtyöttömyyden myötä on huoli uudesta työmarkkinasukupolvesta herättänyt keskustelua useilla eri rintamilla. (Saarela, Tolonen 1996, A2) Marja Järvelän näkemyksien mukaan nuoret työmarkkinasukupolvet, jotka koulutuksen avulla ovat saavuttaneet uusia asemia, eivät ole vain oman onnensa seppiä - he ovat suurten historiallisten muutosprosessien, sattumien ja katkosten tuotteita. (Järvelä, 1991, 20)

Aiemmat sukupolvet ovat jo vakiinnuttaneet oman paikkansa yhteiskunnassamme ja heidän elämänreittejään on tutkimuksissa käsitelty perusteellisesti. J.P. Roos on nimennyt sukupolvet sotien ja pulan sukupolveksi, jälleenrakennussukupolveksi, suuren murrokseen sukupolveksi ja lähiöiden sukupolveksi. (Roos 1987, 53-56) Sukupolvet voidaan siis jaotella esimerkiksi opiskelu- ja työhistorian perusteella jälleenrakennuksen, murroksen ja lähiöiden sekä postfordistisiksi sukupolviksi. Uusi sukupolvi on nimetty eriytyvien ja lisääntyvien mahdollisuuksien sukupolveksi. Näitä toinen toisiaan seuraavia sukupolvia erottavat toisistaan elämänarvot, elämäntavat sekä suhtautuminen kouluttautumiseen ja työhön.

Taulukko 1: Työmarkkinasukupolvet yhteiskunnan rakenteellisen kehityksen mukaan.
(Viinamäki 1995, 39)

YHTEISKUNNALLINEN AJANJAKSO

Jälleenrakennuksen, paikallisten työmarkkinoiden ja lapiolinjan aika (n. 1945-1960)

Palkkayhteiskunnan läpimurron, paikallisten työmarkkinoiden murenemisen ja aktiivisen työvoimapolitiikan aika (n. 1960-1975)

Rakennemuutoksen taantuman ja valikoivan työvoimapolitiikan aika (n. 1975-1980)

Palkkayhteiskunnan kypsymisen, joustavan työvoimapolitiikan ja kansainvälistyvien työmarkkinoiden aika (n. 1980-luku)

Työmarkkinallisen tilapäisyyden, työvoimapolitiittisten tukitoimenpiteiden moninaisuuden ja kansainvälistyneiden työmarkkinoiden aika (n. 1990-luku)

RAKENNEMUUTOSSUKUPOLVI

Jälleenrakennuksen sukupolvi (1910-1930 -luvuilla syntyneet)

Murroksen sukupolvi (1940-luvulla syntyneet)

Lähiöiden sukupolvi (1950-luvulla syntyneet)

Postfordilainen sukupolvi (1960-luvulla syntyneet)

Eriytyvien ja lisääntyvien mahdollisuuksien sukupolvi (1970-luvulla syntyneet)

Sodan jälkeen työmarkkinoille tuli yleisesti ottaen kouluttamaton *jälleenrakennuksen sukupolvi* (1910-1930 -luvuilla syntyneet). Tämän sukupolven elämänarvot löytävät juurensa agraarista maatalousyhteiskunnasta. Työpaikanhakumatkoille tämä sukupolvi ei lähtenyt eivätkä he juurikaan vaihtaneet asuinpaikkakuntaansa. *Murroksen sukupolvi* (1940-luvulla syntyneet) virtasi työmarkkinoille palkkatyöyhteiskunnan synnyn ja läpimurron aikoihin. Murroksen sukupolvelle työ on keskeinen elämänarvo ja niinpä työn perässä saatettiin vaihtaa paikkakuntaa. Muita koko sukupolvelle yhteisiä kokemuksia olivat pidentyvä koulutus, urbanisoituminen sekä kulutuksen lisääntyminen. Tämä sukupolvi pääsi koulutuksen kautta työelämään.

1970-luvulla työmarkkinoille siirtyi *lähiöiden sukupolvi* (1950-luvulla syntyneet), joka kohtasi rakennemuutoksen, taantuman, elinkeinorakenteen muutoksen ja ennenkaikkea teknologian yleistymisen työelämässä. Energia- ja finanssikriisit aiheuttivat myös työttömyyttä. Tämän sukupolven naiset olivat myös aktiivisesti mukana palkkatyössä.

1980-luvulla siirtyivät työelämään 1960-luvun kasvatit, postfordistinen sukupolvi. Palkkatyönyhteiskunta oli kypsynyt mittoihinsa ja tämä sukupolvi oli viimeinen, joka sai nauttia taloudellisen kasvun ja vaurauden aikaa.

Nyt työmarkkinoille on pyrkimässä *eriytyvien ja lisääntyvien mahdollisuuksien sukupolvi* (1970-luvulla syntyneet). Työmarkkinat ovat kansainvälistyneet, työsuhteet tilapäistyneet ja työllisyystilanne heikentynyt radikaalisti. Työn arvostus ei ole murentunut, uusi sukupolvi kiinnittää vain aiempaa enemmän huomiota työn sisällöllisiin kysymyksiin ja työssä viihtymiseen. Pessimistinen ennuste toteaa tämän sukupolven jakautuvan entistä selvemmin A- ja B -luokan kansalaisiksi: pärjääviin ja pärjäämättömiin. (Viinamäki 1995, 38-40) Tähän uuteen sukupolveen kohdistuvat monenlaiset vaatimukset. On kyettävä olemaan jatkuvasti liikkeessä, on kyettävä markkinoimaan itseään, joustamaan ja oppimaan jatkuvasti uutta.

Jako pärjäämättömiin syrjäytyneisiin ja pärjääviin menestyjiin korostuu, mikäli oman onnensa seppä-ideologia hyväksytään sellaisenaan. Tällöin puhutaan ideologiasta, jossa sortavat ja alistavat ominaisuudet hyväksytään luonnollisina. Tällöin korkeasti koulutettu eliitti pystyisi ylläpitämään omat etuoikeutensa ja elitistiset piirteensä. (Bowles, Gintis 1976, Saukkosen 1992,16 mukaan) Juha Siltala (1997) näkee yhtenä tulevaisuuden visiona tehotaloudessa elävän 'virtuaaliluokan', 'eliitin', ja toisaalta maalaiskylämäisissä yhteisöissä elävän 'liikaväestön' raatavan rinta rinnan samassa yhteiskunnassa.

Työllä on merkitystä nuorille lähinnä itsensä toteuttamisen mahdollisuuden ja toimeentulon kannalta. Uusi sukupolvi löytää elämänsisältönsä ja -ankkurinsa esimerkiksi harrastusten ja vapaa-ajan ja ihmissuhteiden piiristä, mikäli työtä ei ole. Työn ja vapaa-ajan välinen raja hälvenee. Nuori sukupolvi kaipaa kuitenkin työtä elämäänsä aivan samoin kuin aiemmat sukupolvetkin. Onko tämä uusi työmarkkinasukupolvi yhä kiinni mallissa, jossa koko ajan ollaan joko töissä, valmistaudutaan töihin tai etsitään töitä?

Elämänarvojen moninaisuutta kuvaa se, että taloudellisen laman ja työttömyyden tullen ihmisarvo ei romahda eikä juppimenesitys ole ainut tavoittelemisen arvoinen asia elämässä. Työn arvo näyttää silti pysyvän ajasta toiseen. Jokainen sukupolvi joutuu vuorollaan etsimään oman paikkansa vallitsevassa järjestelmässä. Aina uusien ja uusien sukupolvien

sijoittuminen pääoman määräämään yhteiskuntarakenteeseen voidaan nähdä
ylihistoriallisena kysymyksenä (vrt. Willis 1984).

2. NUOREN ELÄMÄNKULUT JA HENKILÖKOHTAISET PROJEKTIT

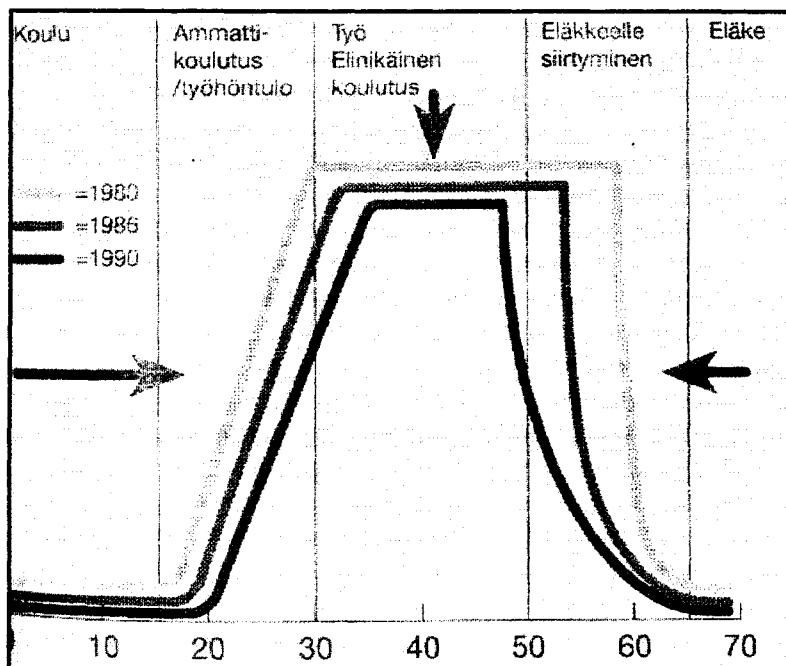
*Yhteiskunta on kuin metsä, vieras sanoi, se on turvallinen vain osaavalle,
eksyneet kiertävät kehää.*

-Erno Paasilinna-

Tavanomaisen elämäuramallin mukaan ihminen kouluttautuu peruskoulun jälkeen johonkin ammattiin ja hakeutuu sitten työhön, joka vastaa koulutusta. Hän perustaa perheen, työskentelee ja jää eläkkeelle saavuttaessaan lakimääräisen eläkeiän. (Kasvio 1994, 196) Tätä normaalielämän perinnepolkua, voidaan kutsua myös modernin yhteiskunnan palkkatyöläisen elämäksi. Näin tarkasteltuna ihmisten elämäkulut näyttäytyvät yhdenmukaisilta.

Ihmisten elämää koskeviin päätöksiin on yhteiskunnan taholta pyritty vaikuttamaan politiikan työvälineillä. Ihmiset ovat rakentaneet elämänsä yhteiskunnallisten rakenteiden varaan, jotta heidän elämänsä olisi ennustettavissa. Esimerkiksi koulutuspolitiikka tulee mukaan vaikuttaen ihmiselämän eri vaiheisiin. (Karisto 1996, 233-234)

Kuvio 1. Normaalibiografian mukaiset siirtymät Suomessa vuosina 1980-1990. (Kasvio 1994, 197)

Antti Kasvion (1994) näkemysten mukaan 1990-luvulla elämäkulut ovat alkaneet yksilöllistyä. Elämänurat eivät noudattelekaan enää tavanomaista elämänuramallia, vaan elämää leimaavat erilaiset katkokset. Normaali ei olekaan enää normaalia. Elämäkulun ja tahdin määrää yksilö itse. Tästä elämäkulun joustavammasta suunnittelusta on käytetty nimitystä 'flexible life scheduling'.

Poikkeaminen normaalibiografiasta on käsitetty yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa usein ongelmalliseksi tilanteeksi. Nyt 1990-luvulla on tuosta 'ongelmasta' tulossa pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Yleisesti puhutaan elämänikäisestä oppimisesta, koulutuksen ja työelämän joustavasta järjestämisestä, sapattivapaista jne. Normaalibiografiasta merkittävin poikkeamisen aiheuttaja on kuitenkin suurtyöttömyys. (Kasvio 1994, 196-205.) Normaalibiografiat repeilevät myös lyhytaikaisten työsuhteiden, keikkatöiden, vapaaehtoistöiden sekä pimeiden töiden takia. Palkkatyönyhteiskunta on muuttamassa muotoaan aiheuttaen muutoksia myös yksilöiden elämäkulkuun. Nuori, ammattiin valmistuva ihminen ei enää oletakaan (tai voi olettaa) automaattisesti tekevänsä tiettyä työtä työssäoloajanansa, vaan hän voi olettaa vaihtavansa työtä tai toimintaansa useitakin kertoja elämänsä aikana. Tähän tulee myös koulutuksen reagoida.

Giddens lähtee liikkeelle siitä, että kenenkään ei tulisi olla sidottu vain yhteen ainoaan elämäkulkuun, vaan moninaiset vaihtoehdot ja jopa mahdollisuus aloittaa alusta missä ja milloin tahansa kuuluisi luonnollisena osana elämäämme. Giddensläisittäin tässä on kyse kolhiintuneiden identiteettien uudelleen rakentamisesta. (Roos 1996, 217)

Ulrich Beckille (1995) nämä normaalielämäkerrat ovat riski- katkos- ja luhistumiselämäkertoja. Ihminen koettaa ohjata omaa kohtaloansa muuttuvissa olosuhteissa, joissa tapahtumien kulkua määräävätkin ennalta-arvaamattomat riskit. Tässä tapauksessa nähdään yhteiskunnan kriisit yksilön riskeinä. Toki yksilö kokee monet kriisitilanteet hyvin henkilökohtaisesti, mutta tietoinen yksilö osaa suhteuttaa oman kohtalonsa yhteiskunnan aikaansaamiin kohtalonkäänteisiin.

2.1 Elämänpoliittiset valinnat

Elämän merkitys ja arvo, olemukseltaan tämänhetkistä todellisuutta, on jatkuvasti ja ikuisesti heräämässä valistuneempaan aamunkoittoon. Todellinen olemassaolo pysyy aina alisteisena liikkeelle kohti utopistista tulevaisuutta.

-Baudelaire-

Elämänpolitiikan aivan kuin tämän tutkimuksenkin keskeisperspektiiviksi voidaan hahmottaa kysymys valinnoista sekä elämän muodostuminen vapaana traditioista. Giddensläisittäin elämänpolitiikka määritellään koskemaan minää, identiteettiä ja refleksiivisyyttä. Giddens katsoo, että juuri elämänpolitiikalla tulisi edistää ihmiselämän niitä vaihtoehtoja, joita kullakin meistä on valittavanaan. (Roos 1996, 214-217) Elämän uudet alut tuovat yksilölle mahdollisuuden vaikkapa vaihtaa koulutusala kesken kaiken tai hankkia itselleen monia eri tutkintoja. Tosin päällekkäisten tutkintojen hankkiminen on toisinaan työmarkkinatilanteen yksilölle sanelema pakonomainen päätös.

Tapahtuvatko valinnat sitten aivan kuin selaisimme postimyyntiluetteloa; voimmeko sitä selatessamme harjoittaa modernia hedonismia ja lähteä mielikuvien nojatuolimatkaan? Voimmeko tulevaisuudessa valita meille sopivan uran pelaamalla ensin itsellemme sopivan identiteetin ja koulutuksen virtuaalidollisuudessa ja vasta sitten panemalla suunnitelmamme käytäntöön? Vaikuttavatko elämäntilanteemme sattuma, fortuna vai kenties kykymme? Leimaavatko elämäämme suunnitelmallisuus vai olemmeko pakonomaisessa oravanpyörässä, josta ulospääsytie näyttää vaikeasti löydettäviltä? Jospa vapaus valita onkin valinnan pakkoa.

Ziehe katsoo, että nykynuorella on edessään valtava joukko erilaisia vaihtoehtoja - ns. elämänmuotojen kaleidoskooppi. Tietoisuudessamme kuvat, tiedot ja käsitykset ovat vain palasia, joista jokaisen olisi kyettävät muokkaamaan oma elämänreitinsä. Vaihtoehdot näyttävät vapaasti valittavalta, mutta tämä vapaus on harhaa. Kun vaihtoehtojen runsaus on vain kuvitelmaa, kokee moni olevansa voimaton suhteessa muutoksen mahdollisuuteen. (Ziehe 1991, 34-35)

Voimattomuus muutoksen edessä ilmentyy yhteiskunnassamme esimerkiksi turhautumisena, syrjäytymisenä, yhteiskunnan jakolinjojen syventymisenä sekä väkivallan kasvuna ja yksilöllisten tragedioiden lisääntymisenä. Individualismin perisyynit eli kysymykset omasta itsestä - kuka minä olen, mitä tahdon, minne olen menossa, kuten Beck (1995) osuvasti toteaa, johtavat yhteiskunnassamme poliittisen uudelleenmääräytymiseen elämän- ja kuolemanpolitiikkana. (Beck 1995, 69)

2.2 Pirstoutunut todellisuus

Todellisuutta ei ole olemassa. Me luomme sen.

-Honoré de Balzac-

Valintojen viidakossa nykyisen tilanteen vaatima jatkuva kouluttautuminen edellyttää kykyä siivilöidä pirstoutuneesta tietomassasta itselleen sopivimmat vaihtoehdot. Yksilön edellytetään hankkivan itse itselleen ne välineet, joilla hän kykenee vastaamaan nykyisyyden ja tulevaisuuden haasteisiin.

Elämänpolitiikka on vaikeiden haasteiden edessä moniulotteisessa todellisuudessa, jossa pirstoutuneet yksilöt näyttelevät roolejaan. Yksilöt puolestaan pyrkivät 'postmodernin piilo-opetussuunnitelman' tuoman opin turvin sopeutumaan tulevaisuuden haasteisiin, mutta kaikesta pluralismista huolimatta tuloksena ja vaarana onkin, että ihmiskäsitys yksipuolistuu. Yksilön tulisikin olla joustava, sopeutuvainen, hyperaktiivinen, eteenpäinpyrkivä suoriutuja, jolla ei ole varaa olla epätäydellinen tai heikko.

Aikakin pirstoutuu episodeiksi. Aika leikkautuu irti niin menneisyydestä kuin tulevaisuudesta. Elämänpeli muotoutuu niin nopeatempoiseksi, ettei ole aikaa jäädä paikoilleen tekemään erikoissuunnitelmia. (Niemi-Väkeväinen 1995, 49) Kun itse elämäkin pirstoutuu, saa samalla politiikkakin aivan uuden identiteetin, kaavun, johon pukeutua. Myös valta, joka modernissa yhteiskunnassa on biovaltaa, hajaantuu. Valta, joka on kykyä ohjata yhteiskunnan jäseniä, kansalaisia toimintaan, irrottautuukin perinteisestä hahmosta 'kuninkaasta', johon valta voitaisiin identifioida ja konkretisoida. Yksilön kannalta kysymys onkin siitä, kuinka muovata ulkoisen hallinnan näkyvät ja näkymättömät muodot itsensä hallinnan tekniikoiksi. (Vähämäki 1997, 414-416)

Elämänpolitiikka itsekin hajauttaa todellisuutta käsitellessään pirstoutunutta todellisuutta. Giddens näkeekin elämänpolitiikan jakaantuneen siten, että sen keskiöön nousevat vain toimintakykyiset ja 'tuottavat' yksilöt toisin sanoen vaikkapa työssäkäyvät menestyjät. Tutkimuskohteisiin eivät näyttäisi enää kuuluvan perinteen, kotiseudun tai luokkarakenteen taustasta irronneet nomadit, kuten esimerkiksi työttömät, jotka ovat sivussa yhteisöstä ja sen edellyttämästä työelämästä. (Vähämäki 1997, 409)

Pirstoutuneen todellisuuden kuvaa meille välittävät vielä lisäksi joukkoviestimet. Niiden tuottama sirpaleinen maailmankuva antaa meille vain pienen mahdollisuuden katsella ruutujemme takaa, mitä todellisuudessa oikein tapahtuu. Tällainen osasten osasista muodostuva maailma on koko nuoren sukupolven saavutettavissa ja samalla saavuttamattomissa.

2.3 Valinnanvapaudet ja -pakot

Vapaus on välttämättömyyden tiedostamista.

-G.W. Hegel-

Ihmisen olemassaoloa voidaan luonnehtia mahdollisuuksien pelitilaksi. Jokaisella meistä on elämässämme valintatilanteita. Heideggerin ajatuksissa ihmisen valinnat määrittävätkin sen, mitä hän kulloinkin on. Sartre katsoo, että meidät on ikäänkuin heitetty vapauteen. Tuossa vapaudessa voimme kulloinkin vapaasti valita, mitä haluamme olla. (Koskiahho 1990, 130) Heideggerille valinnanpakot ja mahdollisuudet ovat 'olemisen-osaamista'. Kyse on taidosta valita oma elämänprojekti. Oma projektimme käy vapauden ja ei-vapauden jatkuvaa dialektiikkaa. Voimme valita vapaasti, mutta emme silti voi ennustaa, mihin loppuen lopuksi joudumme. Tietyt valinnat rajaavat kenttäämme. Valinnan hetkellä osa vaihtoehtoista rajautuu pois ja toisaalta taas aukeaa uusia uria (Kusch 1986, 81-83)

Nuoren koetinkivenä hänen integroituaan yhteiskuntaan on kyky tehdä valintoja koulutuksen tarjolla olevista moninaisista vaihtoehtoista ja suuntautua sitten työelämään ja ammattiin koulutuksen avulla. Kun nuori yksilöllistyneenä vapautuu perinteen pakoista, toimii tuo prosessi merkkinä 'vapaista valinnoista'. Toisaalta muutos pakottaa yksilön

jatkuviin valintoihin, pakkoon tehdä päätöksiä omasta elämäkerrasta. Tästä pakosta, jossa yksilö ylikuormittuu, vieraantuu tai kokee itsensä epävarmaksi, seuraa tilanne, jota Emile Durkheim kuvaa anomian käsitteellään ja jota Jurgen Habermas nimittää uudeksi yleiskatsauksettomuudeksi. Yhteiskunnan tasolla mm. normittomuuden ongelmat edellyttävät kriittistä keskustelua ja todellista paneutumista yksilön elämään, ei holhoavasti tai rajoittavasti, vaan elämänpoliittisesti reflektoiden ja yksilöä kuunnellen.

Gerhard Schulze maalaa kuvia elämisyhteiskunnasta, jossa ihmisten toiminta ei tapahdukaan miten sattuu, vaan valintatilanteissa toimii motiivina hyvän ja kauniin elämän tavoite (Schönes Leben). Schulzen näkemyksissä nykyhetken paradigmaattinen hahmo on valitsija, (der Wählende). Valinnan yhteiskunta on elämisyhteiskunta. (Noro 1995, 120-122) Jos aiemmin ihmiset kysyivät itseltään, miten saavutan jotain, kysytäänkin nyt, mitä minä oikeastaan haluan?

Valinnat tapahtuvat elämysmarkkinoilla, jossa ulkoisia olosuhteita valitsemalla yksilö rakentaa haluamiaan subjektiivisia prosesseja. Ihminen toimii siis oman elämänsä subjektiviteettinsä managerina, oman sisäisen elämänsä manipuloijana. Keskeistä on se, kuinka yksilö orientoituu mahdollisuuksien virrassa. (Gerhard Schulze, Leena Niemi-Väkeväisen mukaan 1994, 4, 419-423) Schultzen ajatukset eivät ole kaukana edun maksimoinnin, laskelmoinnin sekä trendikäsitteiden vivahteista. Nuori saattaa valita itselleen uraputken aivan sen mukaan, mikä on muodikasta tai toisaalta erittäin harvinaista.

Juha Siltala on ilmaissut asian osuvasti: yksilöt haluavat olla riippumattomia ja vastuussa omasta kohtalostaan; tämä on "modernin länsimaisen kulttuurin kollektiivisesti pakottama ajatusluutuma". (Kyntäjä 1996, 3, 237-238) Yksilö haluaa siis olla kaikkivoipa, riippumaton, länsimaisen maailman keskipiste. Elämä ei saisi tapahtua 'miten sattuu' vaan yksilön pitäessä tiukasti lankoja ja ohjia käsissään. Valintojen loputtomuus tekee yksilön epävarmaksi oman päätöksensä edessä. Lisäksi tekijät, jotka vaikuttavat valintoihin, ovat lukumääräisesti suurempi joukko kuin aiemmin. Postmodernissa yhteiskunnassa ei voi *suoraan* sanoa minkään yksittäisen taustatekijän, esimerkiksi vanhempien sosiaaliluokan, määräävän valintoja.

Beck hahmottelee yhteiskunnan ja yksilön suhdetta riskeille ja muutoksille, Giddens painottaa valintoja ja refleksiivisyyttä. Kysymys on loppujen lopuksi kuitenkin valintojen

avoimuudesta, yksilöllistymisestä ja traditioista vapautumisesta. Yhteiskunnan ja yksilön korostus vain on päinvastainen. (Beck, Giddens, Lash 1994)

Onko ylipäänsä mahdollista irrottautua perinteisestä työn oravanpyörästä ja kuitenkin integroitua tukevasti yhteiskuntaan? Tällöin lievenisi vaara, että kadotetun sukupolven esimerkiksi jäädessä/joutuessa sivuun työmarkkinoilta, seuraisi siitä automaattisesti myös syrjäytyminen koko yhteiskunnassa. Tällöin nuoren elämänsäkuu rytmittyisi uudelleen eri vaiheisiin - esimerkiksi palkkatyön, kansalaistyön, itsensä tankkauksen ja kehittämisen vaiheisiin. Mikäli tämä vaihtoehto saisi hyväksyntää, tulisi koko yhteiskunnassamme käydä keskustelua asioiden tärkeysjärjestyksestä. Uusien mallien ja vaihtoehtoisten elämänsäkuujen omaksuminen edellyttää koko yhteiskunnan läpivalaisevaa arvomaailman pohdintaa, arvojen uudelleen muovautumista.

2.4 Perinteiden murtuminen ja muutos

Elämä politiikka. Todellisuus on aina oppositiossa.
-Paul Valéry-

Tänään ei perinne, eivätkä vanhat moraalikoodit sido yksilöä hänen tehdessään omaa elämänsä koskevia päätöksiä, vaan yksilöt joutuvat refleктоimaan ratkaisujaan. (Roos 1996, 211) Durkheimin (1990, 362-364) mukaan evoluution edetessä yksilön perheeseen, kotiseutuun, menneisyyden perinteisiin ja ryhmän kollektiivisiin tapoihin liittävät siteet heltiävät. Ilman velvoittavia siteitä yksilö on liikkuvampi, mutta samalla myös moraalittomampi. Durkheim on sitä mieltä, että juuri noita traditionaalisia siteitä tulisi vahvistaa. Työnjaon moraalinen arvo on siinä, että sen välityksellä yksilö hahmottaa olevansa riippuvainen yhteiskunnasta.

Thomas Ziehe (1991, 16-17) näkee nykyajassa kaksi kehitystendenssiä elämänsäalueiden teknokratisoitumisen ja perinteiden murenemisen. Tässä yhteydessä käsittelen nimenomaan jälkimmäistä kehitystendenssiä. Perinteet murenevät hitaasti. Muutos tapahtuu miltei näkymättömästi. Perinteiden murtuminen vaikuttaa ennenkaikkea ihmisten tapaan tulkita ja ymmärtää itseään. Ennen ennalta annetut ja valmiiksi määrätty elämänsämuotojen

tulkinnat ovat jääneet historiaan. Perinteiden heikentyminen on avannut silmiemme eteen uusia mahdollisuuksia ja tapoja tulkita omaa itseämme ja elämäämme. (Ziehe 1991, 16-17).

Mitä on perinteistä vapautuminen? Mitä sitten on kulttuurinen vapautuminen? Kulttuurinen vapautuminen laajentaa kaikkea sitä moninaisuuksien kaarta, joka on unelmiemme, toiveidemme ja tulevaisuuden haaveiden kohteena. Perinteistä vapautuminen puolestaan antaa meille mahdollisuuden olla tänään kotiäiti, huomenna leipuri, tulevaisuudessa opiskelija tai mitä tahansa. Ziehe korostaa kuitenkin, että vapautuminen ei ole sama asia kuin olla vapaa - vapautuminen ei tee meistä vapaampia. (Ziehe 1991, 29)

Kulttuurinen vapautuminen ilmenee hyvinvointivaltiossamme esimerkiksi koulutus- ja työmarkkinoiden laajentumisena ja niiden edellyttäminä liikkumisvaatimuksina. Nuorten aikuisten elämänreitit näyttäytyvät perinteisenä ketjuna - ensin valmistutaan ylioppilaaksi, sitten hankitaan koulutusta, josta ponkaistaan työelämään. Hyvinvointivaltiopoliittisia toimenpiteitä tehdessä joutuu koko järjestelmämme valintojen eteen. Valintoja leimaavat useat eri intressit, jotka lopulta törmäävät yksilöön ja hänen elämänsä kulkuunsa.

Yksinkertaiselta näyttävä, eteenpäin vievä elämänyhtälö pitää kuitenkin sisällään useita muutoksia verrattuna aikaan, jolloin elämää eivät hallinneet sattumanvaraisuuden pelisäännöt. Koulutuspaikan saaminen ei ole varmaa, työttömyysuhka vaanii periaatteessa kaikkia, halutaan pitää 'välivuosia', olla kotona kotihoidontuella, matkustella, nähdä maailmaa jne. Ziehen sanoin kyseessä oleva linja ei enää ole aidattu polku. Nuorilla aikuisilla on valittavanaan lukuisia vaihtoehtoja. Yksilö on sisäistänyt sisäänrakennetut säännöt ja ohjeet tehokkaasti sosialisoinnin avulla. Tuota sosiaalistamista ovat harjoittaneet vanhemmat/aikaisemmat sukupolvet, ikätoverit, koululaitos, tiedotusvälineet ja esimerkiksi julkiset instituutiot. (Ziehe 1991, 35)

Refleksiivisyyden vaatimus ja perinteiden muutos vaatii ihmisiltä identiteettityötä.

Kulttuuripessimistit suhtautuvat varauksella identiteettien kokeiluun, muuttamiseen, sommitteluun ja perumiseen. (Ziehe 1991, 27). Kun elämänpolut perinteisine uomineen pirstaloituvat, muuttuvat myös identiteetit joustavammiksi. Valittu identiteetti vaikuttaa myös siihen, miten kyseinen ihminen koulutautuu, mitä kyseinen ihminen tekee työkseen, mihin hän liikkuu ja millaisessa perhemuodossa elää.

Ziehen mukaan markkinamekanismin voima levittäytyy myös sosiokulttuurisen alueelle. Tuo mekanismi muovaa subjektiviteettiamme koskevat markkinat, elämän valintamme kytkeytyvät markkinoiden logiikkaan. Kuitenkin kunkin omia elämäkerrallisia ratkaisuja pidetään ja on pidettävä yksityisinä ja yksilöllisinä. Yksilöille muodostuu suorituspaineita 'markkinavoimien' ja oman itsen puristuksissa. (Ziehe 1991, 32)

Teknologian luomat laajentuneet mahdollisuudet tulkita todellisuutta ovat terävöittäneet yksilöllistä ja yhteiskunnallista mahdollisuuksien tajua, mutta vastapoolinaan myös korostaneet yksilöiden tietoisuutta omista puutteista. (Ziehe 1991, 218) Ajan henki antaa ikäänkuin kuvan, että jokaisella meistä olisi periaatteessa mahdollisuus olla vaikkapa lahjakas postmodernin arkkityyppinen 'megarefleksiivinen' Madonna. Mahdollisuus olisi, mutta... Kaikki postmodernin ajan arkkityypit, niin kulkurit, vaeltajat, palloilijat, turistit jne. ovat levottoman lyhytjänteisiä liikkeissään, he pyrkivät jatkuvasti eteenpäin, mikäli elämä alkaa liikaa noudattelemaan normaaliuomia. (Karisto 1996, 240)

Joka tapauksessa tämän uuden työmarkkinasukupolven elämänpoliittisen tavoitteen voidaan yksinkertaisesti sanoa olevan onni. (Karisto 1996, 240) Yksilö tavoittelee onneaan ja menestystään pääasiassa koulutus- ja työmarkkinoilla. Seuraavassa kappaleessa lähestytäänkin konkreettisesti koulutuksen ja työelämän välistä yhteyttä ja miten ne meille tänään näyttäytyvät.

Hur man skulle kunna vara men inte är, vad man väntat sig men inte uppnått, vad man vill men ändå inte vill, vad man gör och just därigenom inte gör på något annat håll.

(Ziehe 1986, 34, Malmö, Norden Offset AB)

3. KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN VÄLINEN YHTEYS

Koulutuksen ja työelämän välinen yhteys näyttää vahvalta ja kiinteältä. Koulutus on tällä hetkellä yhä keskeisin peruste, jolla rekrytoidutaan työmarkkinoille. Erilaiset koulutukset luovat erilaisia kytkentöjä työmarkkinoihin, suoraa linjaa koulutuksen ja ammatin välillä ei kuitenkaan ole näkyvillä.

Työelämä on muutosten kourissa ja nuo muutokset ravistelevat yhteiskuntaa, taloutta ja koko suoritusyhteiskunnan eli palkkatyöyhteiskunnan rakenteita. Koko valtavan ja jopa kohtalonomaiseksi koetun kysymyksen taustalla ovat työelämän kansainvälistymisen eli globalisoitumisen pyrkimykset. Euroopan Unioniin liittyessään Suomi sitoutui pääomien, tavaroiden, palveluiden sekä työvoiman vapaaseen liikkuvuuteen, ja tämä aiheuttaa peruuttamattomia muutoksia myös kansallisilla työmarkkinoilla. Euroopan taloudellinen ja poliittinen integraatio voidaan siis viime kädessä nähdä koko työelämän uudistumisen pohjalla.

Työmarkkinamme voidaan Suikkasen arvion perusteella sanoa jakautuneen 4 lohkokoon: (Julkunen, Nätti 1994, 13)

- 1) vakaisissa työsuhteissa olevat (n. 700 000 henkeä)
- 2) epävakaisissa työsuhteissa olevat (n. 1-1,3milj.)
- 3) pitkäaikaistyöttömät ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat (n. 300 000)
- 4) *työmarkkinoilta paikkaansa etsivät opiskelijat ja esimerkiksi kotityöstä siirtyvät* (n. 300 000-400 000 henkeä).

Työmarkkinat ja koulutus laajentuvat ja ne edellyttävät yksilöiltä liikkuvuutta ja joustavuutta sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja vaatimuksiin. Tilanne on ambivalentti. Toisaalta nuori voi itse vaikuttaa hyvinkin paljon omaan elämäänsä. Toisaalta hän ei voi, eikä kykene päättämään elämästään, sillä suurin osa merkittävistä päätöksistä tehdään hyvinvointivaltion yleisten sääntöjen, ehtojen ja mallien rajoissa. Tästä esimerkkinä vaikkapa työpoliittiset uudistukset. Kunnan ja elinkeinoelämän ja edelleen koko yhteiskunnan (Brysselinkin) tasolla päätetään laajemmassa mittakaavassa monien yksilöiden elämänreittien muotoutumisesta.

Koulutus ja työ ovat ne keskeiset elementit, jotka sosiaalistavat meitä ympäröivään yhteiskuntaan. Mahler, Adamski ja Grootings (1989, 19-20) löytävät koulutuksesta työelämään siirtymisen tutkimuksessa kaksi paradigmaa:

1. yhteiskunnallinen tasapaino ja muuttumattomuus, koulutuksen instrumentaalinen eli välineellinen rooli
2. uudenlainen vuorovaikutus koulutuksen suhteesta työelämään ja yhteiskuntaan.

Näiden kahden paradigman pohjalta voidaan erottaa erilaisia lähestymistapoja pohdittaessa nuorten siirtymistä koulutuksesta työelämään. Ensinnäkin koulutuksen tärkeimpänä tavoitteena voidaan pitää oppimista, jota harjoittaa aktiivinen henkistä pääomaa rakentava ihminen. Sijoittuminen työelämään on tällöin sopeuttava prosessi, joka on irrallaan työelämän ja yhteiskunnan muutoksista. Koulutuksen tehtäväksi voidaan määritellä myös vallitsevan olotilan säilyttäminen. Tässä ajattelutavassa koulutuksen kulttuurinen ja sosiaalistava merkitys korostuu. Koulutusta voidaan lähestyä lisäksi ammatillisen liikkuvuuden ja ammatillisen osaamisen näkökulmista. Koulutuksen ja työelämän välinen suhde nähdään rakenteellisen muutoksen lähestymistavassa vuorovaikutussuhteena, ei enää rakenteina. Koulutus on tällöin riippuvainen esimerkiksi poliittisista ja taloudellisista muutoksista. (Nyyssölä 1994, 25-26)

Beck (1995) käsittelee mielenkiintoisesti yksilöllistymisen ja hyvinvointivaltion (tarkoittaen suojattujen työmarkkinoiden) välistä yhteyttä ja suhdetta. Beck havainnollistaa hyvinvointivaltion 'ystävällisesti' pakottavan käden, joka kehottaa yksilö olemaan oman onnensa seppä. Tuo yhteys näyttäytyy seuraavalta. Jotta yksilö voisi osallistua hyvinvointivaltion tarjoamiin etuihin, tulee hänen kyetä osallistumaan työelämään. Jotta hän voisi täyttää työelämän vaatimuksia, tulee hänen osallistua koulutukseen. Sekä koulutus että työmarkkinat edellyttävät yksilöltä liikkuvuutta ja joustavuutta. (Beck ym. 1995, 30)

Työelämän ja koulutuksen yhtälö näyttää yksinkertaisimmillaan juuri tällaiselta. Seuraavassa kappaleessa pohditaankin koulutuksen ja työelämän välisiä yhteyksiä, koulutuksen yhteyttä yhteiskuntaan sekä sukupuolistuneita rakenteita.

3.1 Koulutuksen yhteiskunnalliset yhteydet

Osmo Kivinen ja Risto Rinne (1991, 56) ovat jaotelleet koulutuksen yhteiskunnallisia tehtäviä. Ensinnäkin koulutuksen tehtävä on tuottaa tutkintoja ja knowhow'ta eli tuottaa muodollisia kvalifikaatioita. Toiseksi koulutus valmistaa ja valikoi oikeita ihmisiä oikeille paikoilleen. Kolmanneksi koulutus pitää omalta osaltaan yllä yhteiskuntaa integroivilla keinoillaan. Lisäksi koulutus varastoi kansalaisia ja näin hoitaa esimerkiksi työttömyyttä.

Donald Broady (1986) on kirjassaan "Piilo-opetussuunnitelma" käsitellyt todistuksia esimerkkinä muodollisista kvalifikaatioista. Arkiajattelussa 'mitä korkeamman koulutuksen henkilö omaa, sitä menestyneempi yksilö on elämässään' - tällöin koulutus tuottaa mielikuvan menestyksekkäästä ihmisestä tai muodollisen statuksen. Muodollisten kvalifikaatioiden maailmassa yksilön menestymisen ja voiton ratkaisevat siten mitä suuremmissa määrin tutkinnot ja todistukset. Se, kenellä on korkein tutkinto, on kyvykkäin -ajattelutapa on vahvoilla.

Pierre Bourdieu (1985) näkee koulutuksen erityisesti luokittelujärjestelmänä, jossa koulutus valikoi ihmisiä omille paikoilleen, toisin sanoen. hän lähestyy sosiaalisen aseman kysymystä koulujärjestelmästä käsin. Koulujärjestelmä itsessään aiheuttaa sukupolvien välistä ristiriitaa; ihmiset sijoittuvat samanlaisiin sosiaalisiin asemiin, vaikka ovat saaneet koulutuksensa koulujärjestelmän kehityksen eri vaiheissa. Lisäksi koulutuksen tuotokset näyttävät epätasa-arvoisina, mikäli ne suhteutetaan luokkataustaan. (Bourdieu 1987, 134)

Menestyksekkäs koulupelilaudalla liikkuminen edellyttää nuorelta kotioloja, joissa on rikas kulttuurinen pääoma sekä sellainen habitus, johon on rakentunut menestymisen tahto. Isän koulutustaso määrittää vielä 1990-luvullakin lapsen mahdollisuuksia käydä korkeakoulua. Paras tae edelleen parhaan koulumenestyksen ja korkealle yltävän koulutusuran saavuttamiseen on saada itselleen korkeasti koulutetut vanhemmat. (Kivinen,Rinne 1995, 101,115) Onko näinollen mahdollisuuksien tasa-arvo vain utopiaa eli käytännössä hyvien mahdollisuuksien saaminen olisikin pelkkää tuuripeliä?

Koulutus pyrkii siis luomaan monenlaisia kvalifikaatioita, mutta ne eroavat tämän hetken työelämän vaatimuksista. Nuori työmarkkinasukupolvi joutuu rekrytoituessaan

yhteiskuntaan sopeutumaan esimerkiksi jatkuvaan koulutukseen, useisiin ammatteihin työuran aikana, jatkuvaan liikkuvuuteen, työuran katkoksellisuuteen, epävakaisiin työsuhteisiin, etenemisen horisontaalisuuteen ja korkeaan työttömyyteen. Koulutus on keino kasvattaa omaa henkistä pääomaa, jolla puolestaan voi valmistautua kohtaamaan ajan muuttuvat vaatimukset. Koulutus on yhteiskuntamme keskeinen tarve, yksilötasolla se vastaa mm. itsensä toteuttamisen tarpeeseen. Järjestelmämme tarvitsee koulutusta useisiin tehtäviin. Koulutus tuottaa kvalifikaatioita ja tutkintoja sekä järjestelee ihmisiä paikoilleen. Lisäksi koulutus integroi kansalaisiamme sosiaalistamalla ja tasapäistämällä meitä tiettyyn muottiin. Opimme tietyt luokittelut ja tavat, joita pidämme luonnollisina. Lisäksi koulutus toimii myös aktiivisen työvoimapolitiikan peruspilarina. Työttömiä siirretään koulutukseen, jotta saataisiin aktivoitua kansalaisia ja tilastoihin kauneusleikkaukset.

3.2 Sukupuolistuneet rakenteet

Käsitteenä sukupuoliagenda tarkoittaa niitä itsestäänselviä käytäntöjä, jotka elävät kulttuurissamme koskien miesten ja naisten toiminnan ja käyttäytymisen määritteitä. Nimenomaan sukupuoliagenda määrittää sen, miten tyttöjen ja poikien tulee käyttäytyä omalle sukupuolelleen ominaisimmillaan tavalla: tytöt feminiinisesti ja pojat maskuliinisesti. (Tarmo 1992, 285-286) Tyttöjen ja poikien konkreettisissa ainevalinnoissa esimerkiksi peruskoulussa ja lukiossa näkyy sukupuolen vaikutus. Piilo-opetussuunnitelma ohjaa nuoria tekemään valintoja. Tuo piilossa oleva ohjeisto on erilainen tytöille ja pojille.

Sukupuoliagendaa ovat esimerkiksi juuri ne rutiinit, jotka ilmentävät kulttuurimme tietoja, arvoja ja asenteita naisten hoivamentaliteetista. Tai ne käsitykset, jotka aliarvioivat naista matemaattis-loogista-ajattelua vaativissa tehtävissä tai luonnontieteissä ylipäänsä. Hoivamentaliteetti voidaan tässä yhteydessä ymmärtää synonyymiseksi vastuurationaliteetin kanssa. Naistutkimuksen käsitteiden mukaan naiset olisivat nimenomaan vastuurationaalisia, kun taas miehet päämäärärationaalisia. Tämä halu ja kyky huolehtia ja hoitaa johtaa naisilla esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoalan uravalintoihin, jotka ovat naisvaltaisia ja joihin naisten keskinäinen kilpailu on kovaa.

Akateemisen koulutuksen asema työmarkkina-aseman määrittäjänä on voimakas. Koulutus erottelee ihmisiä ja esimerkiksi eri lähtökohdista tulevia miehiä ja naisia keskenään. Säilyttääkö koulutus vahvan asemansa myös tulevaisuudessa vai tuleeeko tilalle jokin muu ihmisiä määrittävä tekijä, voima, joka asettelee ihmisiä omille paikoilleen?

Kaikissa EU:n jäsenmaissa, niin Suomessakin, työmarkkinat lohkoutuvat myös sukupuolen mukaan naisten ja miesten ammatteihin. Naiset työskentelevät naistenaloilla toimistoissa, sairaanhoitajina, lastentarhanopettajina, myyjinä, siivoojina. Naisten ura- ja koulutusvalinnoista voi päätellä naisten tekevän valintansa hyvin konservatiivisesti. (Meskanen 1996, 21) Työ- ja koulutusmarkkinat ovat siis segregoituneet sukupuolisesti - juuri tämä ylläpitää sukupuolijakoja ja sukupuolia eriarvoistavia piirteitä. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen kannalta näiden rakenteiden kahtiajakojen murtaminen olisi keskeistä. (Julkunen 1987, 137)

Virallisissa kannanotoissa elävät tasa-arvoisuuden tavoitteet eivät täten ohjaa todellisuutta vaan oppilaisiin suhtaudutaan sukupuolistuneiden käytänteiden mukaan erilalla niin opettajien kuin oppikirjojenkin taholta. Sukupuoli siis organisoii jo koulun sisäistä elämää. (Metso 1992, 270,273) Näillä vaikutteilla on seurausta myös nuoren uravalinnoille peruskoulun ja lukion jälkeen. Itse korkeakoulujen opintoaloista selvimmän sukupuolen mukaan eriytyneitä ovat terveydenhuollon (naisia yli 90%) ja teknistieteellinen (miehiä yli 80%) ala. (Kinnunen, Korvajärvi 1996, 12)

Tilastojen mukaan kuluvalle vuosikymmenelle julkinen sektori on työllistänyt noin 410 000 naista ja 233 000 miestä, kun taas yksityinen sektori on työllistänyt 578 000 naista ja 812 000 miestä. (Kinnunen, Korvajärvi 1996, 10-11) Vaikka miehet ja naiset osallistuvat työelämään tasavertaisesti, he eivät välttämättä kohtaa toisiaan koulutuksessa, eivätkä ammateissa toimiessaan. Se, että naiset ja miehet valitsevat eri koulutusalat, liittyy olennaisesti keskusteluun koulutuksen tasa-arvosta. Koulutusvalinnat puolestaan ohjaavat miehet ja naiset eri asemiin ja ammatteihin työelämässä.

3.3 Joustavat työmarkkinat

Joustaminen tai joustavoittaminen, itseasiassa koko joustava sana johdannaisineen, ovat valloittaneet keskustelun työelämästä. Joustavoittamisen voidaan sanoa edustavan koko aikakaudellemme tyypillisen rationaliteetin vaatimusta. Työelämä peräänkuuluttaa sekä ulkoista että sisäistä joustavuutta. (Julkunen, Nätti 1994, 19) Ulkoisella joustavuudella tarkoitetaan alueellista liikkuvuutta, koulutusmahdollisuuksia ja työttömyysetuuksien alentamista. Sisäinen joustavuus merkitsee työvoiman monipuolista hyödyntämistä ja työaikojen ja työsuhteen keston joustamista.

Joustavoittaminen edellyttää nimenomaan yksilöiltä kykyä sopeutua ammatillisesti, alueellisesti, sosiaalisesti ja moraalisestikin uusiin vaatimuksiin. Esimerkiksi joustava henkilöstöpolitiikka on synnyttänyt (pakottanut?) uuden työmarkkinasukupolven, joka kokee määräaikaiset työsuhteet luontevampina kuin aiemmat sukupolvet. (Koistinen 1990, 24) Normaalityösuhteiden osuuden supistuminen näkyy selvimmin uusissa ja juuri nuorten työsuhteissa. Vuonna 1993 nuorten uusista työsuhteista vain joka kuudes eli 15% oli kokoaikaisia ja pysyviä. (Nätti 1996, 4) Lisäksi lyhyiden työaikojen osuus on kasvanut erityisesti alle 30-vuotiaiden ryhmässä. Kasvun syyksi voi löytää esimerkiksi opiskelijoiden työssäkäynnin lisääntymisen. (Nätti 1996, 11)

Joustavuuskeskustelun yhteydessä voidaan olla huolissaan nuorista, jotka jäävät vallitsevassa tilanteessa riippuvaiseksi vanhemmistaan. Koistinen käyttää käsitettä perheloukku kuvaamaan nuoren viivästynyttä kasvu- ja sosialisatioprosessia aikuisuuteen. Aikuistuminen viivästyy perheen toimiessa sekä loukkuna että tukena. Perheen tuella nuori nimittäin kykenee toimimaan lyhytaikaisissa työsuhteissa ja selviytymään kausiheilahteluista, jota nykyisin esiintyy runsaasti nimenomaan naisten työmarkkinoilla. Työvoiman liikkuvuuteen ja joustavuuteen liittyviä vaatimuksia ei tulisi tarkastella irrallaan perheen piirissä tehtävästä reproduktiosta, jotka käsittävät viihtyvyyteen, kouluttautumiseen ja turvallisuuteen liittyviä tehtäviä. (Koistinen 1990, 27)

Olisiko siis niin, että nuoret kokevat määräaikaiset työsuhteet pakonomaisuudesta johtuen luontevina ja luonnollisina, sillä ovathan ne toki nuoren näkökulmasta katsottuna parempi vaihtoehto kuin esimerkiksi työttömyyskortisto? Joustavuus on kuitenkin pääasiassa

markkinoiden (ei yksilön) ehdoilla toimivaa joustamista. Tämän lisäksi tulisi huomioida, kuinka joustavoittaminen voi menestyksekkäästi saada sijaa sosiaali- ja työvoimapolitiikan sekä koko hyvinvointipolitiikan sektorilla, mikäli käsitteen käyttö koetaan tarkoituksenmukaiseksi. Kuitenkaan joustavoittamisen ihannoiti ilman pohdintoja siitä, mitä se merkitsee nuorille heidän aikuistumisprosessissa ja koulutus- ja työelämänrakenteisiin kiinnittyessä, olisi politiikkaa ilman kohteen huomioinnottomuutta. Yksilötason selvitykset ja nuorten omien kannanottojen ja mielipiteiden huomioiminen on tärkeää.

Pelkästään nuorten ikäluokkien asemaa koskevia tutkimuksia on maassamme vähän. Työpoliittisten tutkimusten joukosta nousevat esiin mm. Pekka Myrskylän selvitykset työttömyydestä (Myrskylä 1993, Myrskylä, Ruotsalainen 1994 ja Johnson, Myrskylä 1996). Nuorten elämäntilanteiden ja yksilön kehittyminen nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnan muuttuessa on puolestaan puhuttanut tutkijoita (Nummenmaa 1996). Itse työelämän muutoksien tuomat haasteet ovat tuoneet tarvetta työnepävarmuuden tutkimiseen yksilön elämäntilanteiden jatkuvasti muuttuessa (Nätti 1996). Työelämän joustavuutta ovat tutkineet mm. Raija Julkunen ja Jouko Nätti. Työmarkkinatutkimukset tempoilevat ajan vaatimusten mukaan. Naisten muodollisen tasa-arvon saavuttaminen työelämässä ja esimerkiksi matala palkkataso on puolestaan pitänyt sukupuolistavia käytäntöjä keskusteluissa mukana. (esimerkiksi Julkunen 1990, Jolkkonen 1991, Kinnunen, Korvajärvi 1997 ja Tuovi 1990).

4. NUORTEN SIOITTUMINEN TYÖMARKKINOILLE

Murroksen aikakaudella työmarkkinoiden muutostendenssit ovat keskeisiä kiinnostuksen kohteita. Työmarkkinoiden muutoksia onkin käsitelty runsaasti aiemmissä tutkimuksissa (mm. Koistinen, Suikkanen 1990, Jolkkonen ym. 1992). Samoin Tilastokeskuksen katsauksista löytyy aiheeseen liittyvää monipuolista ja runsasta tilastotietoa niin koulutuksen kuin työelämän tutkimuksenkin saralta. Koulutussosiologian, työelämä- ja nuorisotutkimuksen ajankohtaisena teemana on luonnollisesti kansainvälisyys. Työelämän tutkimus onkin alkanut kansainvälistyä, talouselämän tultua maailmanlaajuisesti yhtenäisemmäksi. Kansainvälisellä tasolla pohditaan eri foorumeilla yhdessä mm. työllisyystilanteen muutoksia, työelämän kvalifikaatioita ja uudistuneessa ympäristössä tarvittavia taitoja. Eri maiden työmarkkinoilla on havaittu hyvin samanlaisia trendejä ja ilmiöitä. (Pilcher 1997, 163)

Globaali talouskehitys on aikaansaanut edellämainittuja muutoksia työmarkkinoilla. Työhön pohjautuva yhteiskunnallinen järjestyksemme etenee kohti uutta tilaa - tuota voitaisiin kutsua vaikkapa 'jobless growth' -tilanteeksi. Uudenlaisissa rakenteissa ei tule pohtia vain yhteiskunnan kohtaamia haasteita, vaan on otettava tarkasteluun myös yksilötason ongelmat. Käytännössä tarttuminen yksilötason kysymyksiin edellyttää toimia, jolla uudelle sukupolvelle luodaan mahdollisuudet menestyä työmarkkinoilla, jotta uusi jälleenrakennussukupolvi kykenisi kantamaan oman kortensa kekoon sukupolven jatkumossa. (Sneck 1996, 44)

Kuinka sitten yhteiskuntamme on onnistunut tuossa vaativassa tehtävässään? Kuinka nuoret ovat maassamme sijoittautuneet työmarkkinoille? Yksilöstä itsestään kiinni on se, kuinka hän konstituoii ja rakentaa omaa elämäänsä, mutta yhteiskunnan tehtävänä on ollut järjestää vaihtoehtoja, valinnan mahdollisuuksia, joista nuori voi tehdä omaa elämäänsä koskevia elämänpoliittisia päätöksiä. Yhteiskunnan tehtäväksi tulee tällöin niiden rakenteellisten tekijöiden poistaminen, jotka ovat esteenä nuorten sijoittautumiselle yhteiskuntaamme. Mikäli yhteiskunta ei kykene, eikä halua vastata tavoitteisiin, jotka se on itselleen asettanut, tulisiko sen silloin väistyä syrjään ja antaa tuo tärkeä työvoiman uusintamisen ja uuden sukupolven menestyksen avainten antamisen 'toimi' jonnekin/jollekin muualle.

Nuoruus elämänvaiheena on aika, jolloin valmistaudutaan tulevaan. Useimmat nuoret toimivat elämänvalinnoissaan perinteisesti, aivan kuin ennenkin. He hakeutuvat joko ammattiin tai koulutukseen. Nuorten on tulevaisuudessa sopeuduttava uudentyyppisiin työmuotoihin. Toisin sanoen, ennen nuori siirtyi koulutuksesta suoraan normaalibiografian mukaisesti normaaliin työsuhteeseen, vakituisen ja kokopäiväiseen työhön. Tällä hetkellä joustava elämäntavan suunnittelu voi pitää sisällään mm. työttömyyttä, lisäkoulutautumista, työharjoittelua, osa-aikaisia ja tilapäisiä työsuhteita ja itsetyöllistämistä. (Nyyssölä 1995, 31)

Kari Nyyssölä on väitöskirjassaan tyypiteltyt tulevaisuuden työmarkkinoille sijoittautuvat nuoret *paikallaan pysyjiin* (27%), *joustamattomiin* (5%), *joustaviin* (48%), *palkkatyöntekijöihin*(10%) ja *puuhastelijoihin*(10%). Koulutuksen rooli työelämään sijoittautumisessa tulee edelleen olemaan keskeinen. Koulutushalukkuus on edelleen korkea, sillä tarjoaahan koulutus nuorelle sosiaalisen aseman, statuksen, päämäärän ja tarkoituksen. Työn merkitystä yhteiskuntaan sosiaalistajana ei koulutuskaan kuitenkaan ole kyennyt horjuttamaan. Nuoret ovat siis edelleen voimakkaasti integroituneet palkkatyöhön. (Nyyssölä 1995, 30-32)

4.1 Nuorten integraatio työmarkkinoille

Nyyssölä (1997) on tehnyt mielenkiintoisia selvityksiä koko 1970- ja 1980-luvun taitteen nuorisoiäluokan työmarkkinasiirtymistä. Vuonna 1980 työttömänä olleiden myöhemmät vaiheet näyttävät seuraavilta. Työmarkkinatilanne on pysynyt vakaana ryhmissä *työstä työhön* ja *opiskelusta työhön* siirtyneiden kohdalla. *Työttömyydestä työhön* siirtyneitä oli 89%. Epävakain työmarkkinatilanne oli *työttömyydestä työttömäksi* siirtyneillä, joista runsas neljännes oli työttömänä myös vuonna 1990. Nuoret, jotka siirtyivät *työstä ja opiskelusta työttömäksi*, voidaan pitää lamasta kärsijinä.

Taulukko 2. Työmarkkinasiirtymät vuoden 1990 työmarkkinatilanteen mukaan (%).
(Nyyssölä 1997, 7)

Työmarkkina- siirtymät	Työssä	Työttömänä	Opiskelemassa	Muualla	Yht.	N
Työstä työhön	94	2	1	3	100	77892
Työstä työttömäksi	70	15	4	10	99	18698
Työttömyydestä työhön	89	5	2	4	100	3691
Työttömyydestä työttömäksi	54	27	4	15	99	2558
Opiskelusta työhön	92	1	3	3	99	41135
Opiskelusta työttömäksi	70	12	8	10	100	7080
Yhteensä	89	4	2	5	101	151054

Työstä työhön sijoittautuneita Nyyssölä kutsuu nimellä 'päjäjäät' (39% nuorisoikäluokasta). Heidän työuransa on ollut vakaa. He ovat selvästi suurin siirtymäluokka. 'Taantujat' (9%) siirtyvät työstä työttömyyteen, 'kiinniottajat' (2%) ovat puolestaan työttömyydestä työhön siirtyneitä, jotka ovat alkuvaikeuksista huolimatta pärjänneet melko hyvin työmarkkinoilla. 'Menestyjät' (21%) ovat siirtyneet opiskeluistaan työhön. 'Pettyjät' (4%) ovat opiskelusta työhön siirtyneitä, mutta kokevat, ettei heidän koulutuksensa ja investointinsa ole ollut kannattavaa. 'Kadotettu sukupolvi' ryhmä ei ole päässyt missään elämänsä vaiheessa kiinnittymään tukevasti työelämään. Heidän osuus nuorisoikäluokasta oli vain noin 1%. Vuoden 1980 työttömistä kadotettuun sukupolveen kuului kolmannes ja sen ytimeen (syrjäytymisriskin alla olevat) joka kymmenes nuori. Nykyisiin lukuihin suhteutettuna tämä tarkoittaisi noin 25 000 kadotetun sukupolven jäsentä (vuoden 1995 tilanteeseen suhteutettuna), joista ytimeen kuuluisi noin 6000 henkeä. He ovat niitä henkilöitä, jotka ovat todellisessa vaarassa jäädä työelämän ulkopuolelle. Pelkät työttömyysjaksot sinänsä eivät aiheuta nuorille työmarkkinoilta syrjäytymistä, vaan nimenomaan niiden pitkittyminen. (Nyyssölä 1997, 3-14)

Keskustelu koulutuksen ja työelämän välisestä suhteesta on myös kansainvälisellä tasolla vilkasta. Teoksessa World Yearbook of Education kuvaillaan VET (vocational education and training system) -prosessia ympäri maailman ja pohditaan nykynuorten asemaa tärkeässä työelämään siirtymisvaiheessa ja elämäntilanteessa, jossa 'kasvetaan' nuoresta aikuiseksi. (Pilcher 1996, 164-165) Siirtymävaihe koulutuksesta työhön sisältää suuren

riskin työttömyyteen. Työelämään sijoittautumisen ongelmiksi muotoutuvat lisäksi koulutuksen ja työelämän vaatimusten kohtaamattomuus.(Hammer 1996, 459)

Työmarkkinamuutokset ovat vaikuttaneet perinteiseen malliin, jolla nuoret siirtyvät koulutuksesta työelämään ja nuoruudesta aikuisuuteen. Euroopasta voidaan hahmottaa kolme erilaista mallia: pohjoisen Euroopan pitkittynyt nuoruus, missä nuoret elävät pitkään joko lapsuudenkodissaan tai omassa taloudessaan; Välimeren malli, missä nuoret elävät pitkään perhepiirissä. Ainoastaan Englanti on maa, joka ei vastaa tätä mallia. Heidän on sanottu 'kypsyvän' aikaisin. Aloittaahan lapset koulunkäynnin muita aiemmin, he lopettavat koulunkäynnin aiemmin, he sijoittuvat työmarkkinoille aiemmin, lähtevät kotoaan aiemmin ja solmivat parisuhteen aiemmin kuin muut eurooppalaiset nuoret.(Pilcher 1996, 166-167)

Naiset jättävät lapsuudenkotinsa aiemmin kuin miehet niin länsieuroopan maissa kuin Yhdysvalloissakin. Työttömyys näyttää vahvistavan juuri tätä suuntausta. (Hammer 1996, 460) Nuorilla italialaisilla puolestaan ei ole kiirettä aikuistumiseen eikä vakaan työmarkkina-aseman saavuttamiseen. Itä-Euroopan nuorilla muista maista poikkeavasti ei ole yhtä moninaisia vaihtoehtoja ja samanlaisia mahdollisuuksia opiskella ja työllistyä niinkuin muualla lännessä. Tästä huolimatta Itä-Euroopan nuoret suhtautuvat positiivisesti tulevaisuuteen ja luottavat demokraattisten yhteiskuntien kehittyvän luoden heille paremman aseman ja mahdollisuuksia. (Pilcher 1996, 166-167)

Kansainvälisen tutkimuksen piiristä löytyy monia tuoreita tutkimuksia koskien nuoria ja työllisyyttä (Cavalli, Galland, Youth in Europe 1995, Roberts, Youth and Employment in Modern Britain 1995) Nuoret ovat tulevaisuuden työntekijöitä. He turvaavat omalla panoksellaan kunkin maan terveyden ja kilpailukyvyn globaalissa markkinataloudessa. Itse siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen elämänvaiheena on pohdittu useilla eri foorumeilla useissa maissa (mm. Kerckhoff, Getting started. Transition to adulthood in Great Britain 1990) samoin kuin nuorisotyöttömyyttäkin (esim. Hammer T., Explanations of youth unemployment 1993).

4.1.1 Työn merkitys nuorille

Eläessämme palkkatyönyhteiskunnassa on *työn merkityksen* pohtiminen ollut suosittua tutkijapiireissämme. Työn merkitys on aina ajankohtainen kysymys. Niin tälläkin hetkellä työn yhteiskunnan (käsite Hannah Arendtin) ollessa muutosten ja painavasti sanottuna jopa kriisin edessä. Muutoksilla tarkoitetaan lähinnä teknologian aiheuttamia muutoksia sekä ennenkaikkea koko työyhteiskunnan uudelleenrakenteistumisen prosessia.

Ihmisen ammatti määrää hänen sosiaalisen identiteettinsä. Ihmisen keskeisin määrittäjä työyhteiskunnassa on siis se, mitä hän tekee työkseen. (Darhrendorf 1980) Työn merkitys nuorille saattaa kuitenkin olla käymistilassa, sillä useat nuoret kokevat työn merkityksen lähinnä työn puutteena eli työttömyytenä. Vaikka oletettaisiin työn merkityksen elämänsisältönä vähentyneen nuorten silmissä ja esimerkiksi vapaa-ajan saaneen korostetun aseman, ei silti voida päätyä johtopäätökseen, että työn puutteella ei olisi nuorelle sosiaalisia vaikutuksia, kuten esimerkiksi itsetunto ongelmia. Palkkatyöläisyhteiskunnan kansalaisiin on sisäänrakennettuna ajatus siitä, että työ määrittää sen, mitä me olemme. Jo lapsena meiltä kysellään: ”mikä sinusta tulee isona?”

Nuoret etäännyvät työ- ja urakeskeisistä elämänarvoista; tilalle tulevat yksilöllistyneet elämänarvot. Yksilölliset elämänarvot pitävät sisällään esimerkiksi halun valita itse ne elämisen ja työkäyttäytymisen mallit, jotka kulloinkin kullekin sopivat. (Kasvio 1986, 114-121) Uusi työmarkkinasukupolvi suhtautuu työhön eri pohjalta kuin vanhemmat sukupolvet. Nuoret suhtautuvat viileästi, rationaalisesti ja joustavasti työn tekemiseen. Yhteisöllisyyteen perustuva protestanttinen velvollisuusetiikka on saanut väistyä ja sen on korvannut yksilöllisemmät, kunkin yksilön omista tarpeista ja elämäntilanteista lähtevät arvot. (Tuohinen 1990, tiivistelmä) Nykytutkimukset osoittavat, että nuorilla on paljon odotuksia lähinnä työn sisällön suhteen. Elämäalueena työ on saanut hieman väistyä vapaa-ajan saadessa yhä korostetumman aseman, mutta nuorten yhteiskuntaan sosiaalistumisessa työllä on kuitenkin yhä suuri merkitys. Ziehe (1991) puhuukin nuorten sosiaalistumisesta yhteiskuntaamme traditioiden murruttua.

Koulutus ja työ ovat edelleen tämänkin sukupolven elämän tärkeimpiä osia. Suhde työhön ja koulutukseen on ihmisen toiminnallinen suhde yhteiskuntaan. Työn, koulutuksen tai

muun mielekkään toiminnan avulla (esim. vapaaehtoistyö kansalaispalkalla) nuori aikuinen voi kiinnittyä yhteiskuntaan ja ottaa osaa yhteiskunnallisiin aktiviteetteihin. Kouluttautuminen on aina kunkin henkilökohtainen elämänprojekti. Koulutuksella on joka kerta erilainen merkitys yksilön elämänsä kannalta. Kouluttautuminen sijoittuu perinteisesti yksilön elämänsä aikana aikuistumisen vaiheeseen, jossa hän suorittaa haluamaansa tutkintoa.

Onko tämä nuori työmarkkinasukupolvi sitten ns. kadotettu sukupolvi, joka vieraantuu palkkatyöyhteiskunnalle ominaisista elämänarvoista? Osaavatko he tehdä työtä ja kiinnittyä yhteiskuntaamme? Kuka menestyy, entä kuka jää rannalle ruikuttamaan? Sopeutumisen keinoilla tai yhteiskuntaan sijoittautumisen tavoilla ei liene niin suurta merkitystä, kuin sillä, että vieraantuessaan työelämästä ja työmarkkinoista saattaisi uusi sukupolvi joutua normittomuuden eli anomian tilaan. Tällainen arvotyhjiön tilanne ei olisi kapitalistiselle suoritusyhteiskunnalle edullista.

4.1.2 Vuoden 1994 valtakunnallinen työttömyystilanne

Vuoden 1994 aikana työttömyys laski hieman. Etenkin nuorten työttömyys aleni eniten. Nuorille selväksi vaihtoehdoksi työmarkkina-asemansa parantamiseen on noussut opiskelu. Nuorissa ikäluokissa riski jäädä työttömäksi on kaikkein suurin. Naisten työttömyysongelma paheni, enemmistö vuonna 1994 työpaikkansa menettäneitä oli naisia. Naiset työllistyivät tukitoimenpiteiden avulla paremmin kuin miehet. Miehet (nuoret ja hyvinkoulutetut) työllistyivät useammin avoimilla työmarkkinoilla ja ensimmäiseksi. Miesten työttömyysjaksot sensijaan venyvät naisten työttömyyttä pidemmiksi. Työttömyysriski pieneni vuonna 1994 kuitenkin kaikilla aloilla. Vastavalmistuneiden työnsaantimahdollisuuksien voidaan sanoa parantuneen. (Johnson, Myrskylä 1996, 1-21)

Vähiten pitkäaikaistyöttömiä löytyy ylioppilastutkinnon suorittaneiden työttömien ryhmässä, työttömyyden lyhyttä kestoa selittää jatko-opintojen aloittaminen. Yhä suurempi osa tutkinnon suorittajista jatkaakin mieluummin opintojaan, eivätkä haakaan työtä, koska työmarkkinatilanne on epävarma. Esimerkiksi vuonna 1992 kevään ylioppilaista 45% kuului työvoimaan vuoden lopussa, mutta enää 34% kevään 1993 ylioppilaista.

Vastavalmistuneiden työnsaantimahdollisuudet siis paranivat hieman ja työttömyysriski aleni selvästi koulutustason noustessa. Eri koulutusalojen työttömyysriskit lähenevät toisiaan. (Johnson, Myrskylä 1996, 21-23)

Kouluttamattomaan henkilöön verrattuna työmarkkinoille pääsyä helpottaa nuorissa ikäluokissa keskiasteen ammatillinen tutkinto. Ylempi keskiasteen tai korkean asteen tutkinto sen sijaan parantaa työmahdollisuuksia pysyvämmin. Naisilla koulutuksen vaikutus työmarkkina-asemaan näkyy miehiä selvemmin. Nuoret pyrkivät parantamaan omaa työmarkkina-asemaansa opiskelemalla. Työttömät naiset ovat suuntautuneet innokkaimmin jatko-opintoihin. (Johnson, Myrskylä 1996, 27-37)

Naisten vahva työmarkkina-asema on Hannu Vähätalon käsityksien mukaan pikkuhiljaa katoamassa. Naisen sosiaalinen kyky ja verbaalius on jäämässä mikroteknologian valta-aseman alle. Heikoimmassa asemassa uudessa informaatioyhteiskunnassa ovat huonosti koulutetut naiset. (Vähätalo 1995, 18-21) Britanniassa puolestaan alaluokkaistuminen uhkaa taloudellisessa marginaalissa olevia nuoria. (Pilcher 1996, 169)

Siirtymät työstä työttömyyteen ovat yleisimpiä nuorissa ikäluokissa. Vuoden 1994 lopussa työttömiä olikin eniten ikäluokassa 25-29-vuotiaat (66 000). Kyseessä olevasta ikäluokasta syntyi myös eniten työttömiä vuonna 1994 (14 000) ja toisaalta myös työllistyi eniten nuoria työttömiä (25 000). (Johnson, Myrskylä 1996, 47) Työelämään siirtyminen ei nuorille ikäluokille ole yksinkertaista. Tarjolla ei ole koulutusta vastaavaa työtä, eikä ainainen koulutus pääoman hankkiminen ole taloudellisesti paras ratkaisu.

4.1.3 Nuorisotyöttömyys

Joukkotyöttömyyden ja 1970-luvun laman jälkeen työn merkityksen (siis toisaalta myös sen puutteen) pohtiminen nousi sekä julkisen että sosiaalitieteellisen tutkimuksen aiheeksi. Aihepiiri on edelleen ajankohtainen, sillä todelliseksi massatyöttömyydeksi työttömyys paisui 1990-luvulla. Maassamme oli esimerkiksi lokakuussa 1996 424 900 työtöntä työnhakijaa (17,3% työvoimasta) ja heistä nuoria alle 25-vuotiaita 60 800. Tästä nuorisotyöttömien joukosta alle 20-vuotiaita oli 14 500 henkilöä. (Työmarkkinat 1996, 5)

Tämän vuosikymmenen työttömyys on noussut kaikilla aloilla pitäen sisällään myös julkisen sektorin. Työttömyyden kehitys on kärjistänyt nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyttä sekä kaventanut sukupuolten välisiä työttömyyseroja.

Työttömyyden voidaan katsoa olevan luonnollinen siirtymävaihe nuoren matkalla koulunpenkiltä työelämään esimerkiksi opintojen tai asevelvollisuuden päätyttyä. Tällöin puhutaan kitka- eli alkutyöttömyydestä. Muita työttömyyden lajeja ovat suhdannetyöttömyys, joka liittyy taloudelliseen taantumiaan, kasvukuilutyöttömyys taloudellisen laman jälkeiseen tilanteeseen, kausityöttömyys vuodenaikojen vaihteluun sekä rakennetyöttömyys, jolloin työpaikkoihin ei löydy vaatimukset täyttäviä työntekijöitä. (Haapakorpi 1989, 111)

Nuorisotyöttömyys on työttömyyden lajeista saanut erityistä huomiota osakseen, onhan sillä kauaskantoisia seurauksia vielä pitkälle tulevaisuuteen. Nuorisotyöttömyys aiheuttaa monille nuorille vaikeuksia kiinnittyä vakituisesti työelämään. Tällöin usein tulee kohtaloksi taiteilla lyhyiden työsuhteiden ja työttömyyskuukausien välillä. Nuoren tulevaisuuden suunnitelmat joutuvat tulikokeeseen epävarmuuden vallatessa tämän elämän sektorin. Varsinaiseksi nuoren aikuisen noidankehäksi voidaan hahmottaa pitkäaikaistyöttömyys. (Kalela 1989, 212)

Työmarkkinat ovat siis äärimmäisen niukat - työpaikkoja ei ole tarjolla. Suuret ikäluokat (syntyneet 1947-52) ovat miehittäneet työpaikat. Hätkellöt soivat työvoiman uusintamisen puolesta. Päivänpolttava kysymys on, kuinka nuoret saadaan rekrytoituksi yhteiskuntaan (tietoyhteiskuntaan) ja tarkemmin työelämään? (Palkkatyöläinen 1996,2)

Suomessa työttömyyden alueelliset erot ovat suuret, mikä on seurausta taloutemme rakenteesta. Selvästi pahinta se on ollut itä- ja pohjois-Suomessa. Alueellinen liikkuvuus ja erityinen alueellinen ulottuvuus on pienen maan kannalta elintärkeää. (Lilja, Santamäki-Vuori 1990, 57-60) 1980-luvulla vallinnut kehitys on tutkimusten mukaan tuottanut uudenlaisen spatiaalisen rakenteen työmarkkinoille - alueellinen työnjako ja työllisyyserot kasvoivat. Näin on tapahtunut useissa teollistuneissa maissa. (Koistinen 1990, 21)

Pitkän koulutuksen avulla työllistytään parhaiten. Maassamme työttömien koulutustaso on alempi kuin lyhyen työttömyysjakson kokeneiden. (Takala 1991, 45) Korkeamman koulutuksen on havaittu johtavan korkeampaan palkkatasoon. Koulutusta pidetäänkin ponnahduslautana korkeampiin ja paremmin palkattuihin asemiin työelämässä.

(Ahola,Kivinen,Rinne 1991, 71-71) Korkeakoulutusta ei kuitenkaan voida pitää takeena työllistymiselle nyt massatyöttömyyden vallitessa. Erityisesti koulutettujen työttömyyden kasvutrendi on puhuttanut laajoja joukkoja.

Keskusteluihin nousevat siis mukaan työelämän uudet vaatimukset esimerkiksi joustavuus ja kansainvälistyminen. Nuo vaatimukset asettavat myös nuoret uudenlaisen tilanteen ja epävarmuudenkin eteen. Mikäli tulevaisuudessa nuoret, lähinnä hyvinkoulutetut, laajoin joukoin tarttuvat kansainvälistymisen ja tätä kautta menestymisen porkkanaan, voi kehitys johtaa maassamme aivokatoon. Tuolloin maamme rajojen sisäpuolelle jäisi joustamattomat paikallaan pysyjät ja kansainvälisille markkinoille virtaisivat mobiilit menestyjät.

Vähätalo (1995) käyttää uudenlaisesta yhteiskunnasta hyötyvien ryhmästä nimitystä *euromenestyjät*. Kysymys on yhteiskunnasta, jossa työmarkkinat ovat joustavat ja tavallisen palkansaajan kannalta marginaaliset. Joustavat ja marginaaliset työmarkkinat kiihdyttävät palkansaajien sisäistä polarisaatiota, toisin sanoen. suojatut työmarkkinat erottautuvat hyväosaisten työmarkkinoista. Joustavat työmarkkinat tarkoittavat toisaalta myös turvattomuutta. Euromenestyjien menestymisen salaisuus piilee heidän taloudellisissa, kulttuurisissa ja institutionaalisissa voimavaroissa. Nuo resurssit auttavat menestyjiä sopeutumaan muutoksiin ja riskeihin. Ensimmäisen aallon euromenestyjät löytyvät nuorista 25-35-vuotiaista pitkälle koulutetuista henkilöistä. (Vähätalo 1995, 18-21)

EU:ssa työttömäksi jäävät alle 25-vuotiaat naiset. Naiset siis kärsivät enemmän työttömyydestä kuin miehet. Suomessa ja Englannissa tilanne on ollut päinvastainen. Miehet ovat kokeneet työttömyyden keskimäärin yleisemmin kuin naiset. (Meskanen 1996, 24) Menestyjät kokevat työttömyyden vain tilapäisenä ilmiönä siirtyessään työpaikasta toiseen. Vähätalo ennustaakin heidän olevan menestyjiä, joiden menestyksen tulee myös näkyä. Tämä tulee ilmi mm. muuttoina paremmille statusalueille, joissa eletään yleensä omistusasunnoissa. Stereotyyppinen hahmo tästä uudesta euromenestyjästä on esimerkiksi kännykkä- ja internetmiehet (ja naiset!).

Esimerkiksi Norjan työmarkkinoilla ovat nuoret herkässä asemassa. Vuonna 1993 työttömistä 40% oli alle 25-vuotiaita. Mikäli verrataan Norjan nuorisotyöttömyyslukuja muihin OECD-maihin havaitaan lukujen olevan melko matalia. Korkeat työttömyysluvut ovat lisänneet nuorten liikkuvuutta. Useat kartoitukset Norjassa osoittavat nuorten liikkuvan työstä toiseen (lyhyet työsuhteet), siirtymävaiheet koulusta työelämään pitenevät, työurat ovat epävakaita ja tämä kaikki johtaa yhä suurempaan epävarmuuteen. (Hammer 1996, 450-453)

Nuorten sijoittautuminen työmarkkinoille ja urat vaihtelevat myös sen mukaan, mille työelämän osa-alueelle, alalle tai tasolle he ovat pyrkimässä. Eräät alat ovat hierarkisempia, toisilla taas uratikaput ovat lyhyempiä kuin toisilla aloilla. Lisäksi työmarkkinoiden sukupuolisella erottelulla ja syrjinnällä on oma vaikutuksensa nuorten sijoittautumiseen työmarkkinoille (Ashton, Maguire, Spolsbury 1990, 138-175) Vaikka nuorilla on vaikeuksia integroitua työmarkkinoille, ei Hammer (1996) ainakaan toistaiseksi näe kadotetun sukupolven ongelmaa. Nuoret vain soljuvat sisään ja ulos työmarkkinoille ja työttömyys on usein periodista. Naisten elämäkulkua ja työmarkkinauria sävyttävät perinteiset sukupuoliroolimallit ja selkeä jakautuminen perhekeskeisiin tai työorientoituihin elämäntilanteisiin. Työttömyys on vahvistamassa tämän kaltaista kehitystä. (Hammer 1996, 462-464)

Taulukko 3. Nuorisotyöttömyyden kehittyminen eräissä maissa 1973-1993. 15-24-vuotiaiden työttömyysprosentit. (Harala 1995, 32)

	1973	1983	1993
Espanja	4,8	37,6	43,2
Iso-Britannia	3,1	23,4	17,3
Italia	12,6	30,5	30,6
Norja	5,6	8,9	13,9
Ranska	4,0	19,7	24,6
Ruotsi	5,2	8,0	18,4
Saksa	2,9	11,0	5,4
Suomi	4,5	10,5	30,5
Yhdysvallat	10,5	17,2	13,3

Niin Suomessa kuin muissakin läntisen Euroopan maissa kansainvälistymisen seurauksena ja talouden yhdentyessä saa nuorten työmarkkinoille sijoittautuminen samankaltaisia piirteitä. Eurooppalainen ja globaali konteksti nuorten työmarkkina-aseman tarkastelussa on tärkeää, koska EU- kansalainen voi vapaasti matkustaa, työskennellä ja asua missä tahansa Euroopassa. Nuorilla on mahdollisuus hyödyntää tuota vapautta. Kansainvälistyminen näyttää lisäävän kilpailua työelämässä, kielitaitoiset korkeastikoulutetut yksilöt ovat suosiossa. Koulutuksen merkitys korostuu kansainvälistymisen myötä.

4.1.4 Sosiaalinen ja ammatillinen liikkuvuus

Nuorten elämänvalintoja selvittävässä tutkimuksessa ovat näkökulmat sivunneet usein sosiaalisen liikkuvuuden kysymyksiä. Tämän lisäksi myös sosiaalisen taustan vaikutuksia nuorten elämään on katsottu useista eri näkökulmista. Marja Järvelä toteaa kirjassaan 'Palkkatyö ja Koulutustarve' sosiaalisessa liikkuvuudessa olevan kyse lähinnä liikkuvuuden yksilöityneestä mahdollisuudesta, ei niinkään luokkarakenteen keskiluokkaistumisesta. Vertikaalissa suunnassa palkkatyön paikkajako näyttää suhteellisen pysyvältä, mutta nuorten sukupolvien koulutustaso on kohonnut selvästi. (Järvelä 1991, 335)

Sosiaalisen liikkuvuuden ulottuvuuksiksi määritellään *ammatillinen*, *sosio-ekonominen* sekä *alueellinen* liikkuvuus. Ammatillinen liikkuvuus tarkoittaa lähinnä ammatista toiseen liikkumista lähinnä muodollisten koulutustutkintojen määrittelemässä suunnassa. Sosio-ekonominen liikkuvuus käsitetään siirtymisenä sosiaalisesta kerroksesta toiseen, esimerkiksi opiskelijasta ylemmäksi toimihenkilöksi. Alueellinen liikkuvuus puolestaan on usein sidoksissa kunkin alueen koulutusmahdollisuuksiin, työllisyyteen sekä alueiden palvelurakenteisiin. (Kivinen,Rinne 1991, 76-80)

Koulujärjestelmä, jonka piirissä ihminen elää noin viidenneksen elämästään, valikoi ja vaikuttaa työnjakoon sekä kerrostuma- ja luokkarakenteen muodostumiseen. Koulutuksella on oma merkittävä roolinsa sosioekonomisen, ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden säätelyssä. Näin ollen koulutus avaa ja sulkee yksilön elämänpolkuja, eikä tätä merkitystä voi väheksyä, sillä koulutusajat ovat selvästi pidentyneet. (Kivinen,Rinne,Ahola 1989, 11)

Väestömme jakautuu selvästi koulutuksen mukaan rajapylvään ollessa keskiasteen ja korkea-asteen koulutuksen välissä. Yhteiskuntaamme on vaikuttanut toimihenkilöistymisen trendi. Keskiasteen koulutuksen saaneista ylempiä toimihenkilöitä on vajaa kymmenesosa, kun taas osuus korkea-asteen koulutuksen suorittaneista on noin 70%. Mitä ylemmille koulutusasteilla koulutusjärjestelmässä siirrytään, sitä ylemmistä sosiaaliluokista opiskelijat ovat koulutukseen valikoituneet. Kytkökset yhteiskunnallisiin asemiin toistavat itseään aina sukupolvelta toiselle. (Kivinen,Rinne,Ahola 1989, 119-120)

Sosiaalisen taustan vaikutukset näyttävät kertaantuvan sukupolvelta toiselle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka väestömme koulutustaso nousee, suhteellinen eriarvoisuus säilyy silti samana. Korkeasti koulutetuista ja varakkaista perheistä valikoidutaan selkeämmin korkeakoulutukseen - kulttuurinen pääoma siis kasautuu 'samoihin päihin'. Nämä korkeastikoulutetut henkilöt puolestaan ovat innokkaampia osallistumaan myös lisä- ja jatkokoulutuksen hankintaan ja näin ollen he syventävät koulutusaste-eroa muihin nähden. (Kivinen,Rinne,Ahola 1989, 17)

Lukio tarjoaa nuorelle luontevan tavan hankkia yleissivistävää pohjakoulutusta. Lukio on myös yhä useammin pohjakoulutus ammatillisiin opintoihin. Ylioppilastutkinnon arvo on vuosien varrella ollut alamäessä, pelkällä ylioppilastutkinnolla ei pääse enää yhteiskunnassamme eteenpäin, ei ainakaan 'hyville paikoille'. Ammattiasemat siis aukeavat lähinnä jatko-opintojen ansiosta. Pelkän valkolakin voimin ajaututaan yleensä joko alemmaksi toimihenkilöksi tai perinteiseksi työntekijäksi. (Kivinen,Rinne,Ahola 1989, 125)

Miesten kouluttautumisella on enemmän yhteyttä asemaan työelämässä kuin naisten. Naisia löydetään usein hierarkian alaportailta kuin mitä heidän korkea akateeminen koulutuksensa edellyttäisi. (Gordon, Lahelma 1991, 130) Erityisesti naisten pelkkä koulutuksen määrällinen arviointi ei riitä kuvaamaan naisten asemaa työelämässä. Kouluttautumisen naisistuminen on tosiasia, mutta naiset siis sijoittautuvat kuitenkin työpaikkojen hierarkiassa alemmille tasoille. Naisten alueet löytyvät hierarkiassa alempaa kuin miesten. Konkreettinen ilmentymä epätasa-arvolle työelämässä ovat esimerkiksi palkkauksen epäkohdat.

Ylemmäksi toimihenkilöksi luokiteltujen naisten ansiot ovat noin 70% ja alempien toimihenkilöiden luokassa noin 75% miesten ansiosta. Työntekijänaisilla ansiot ovat 78%,

naispuolisilla yrittäjillä 68% miesten tuloista. Erot ovat vuosi vuoden jälkeen olleet hyvin systemaattisia. (Naiset&miehet Suomessa 1994, 101) Miesvaltaisen ammatin valinneen naisen sijoittuminen työelämään ei ole kivutonta. Naisen on usein vaikeampi sijoittua työelämään, mutta mikäli se onnistuu, tuloksena on parempi palkka ja hyvät etenemisen mahdollisuudet. (Jolkkonen, Koistinen, Kurvinen 1991, 174-175) Ammatillista liikkuvuutta voidaan tarkastella myös horisontaalisena ja vertikaalisena urakehityksenä. Vertikaalisessa urakehityksessä siirrytään alemmalta organisaatiotasolta ylemmälle. Horisontaalisessa kehittämisessä siirrytään samalla organisaatiotasolla tehtävästä toiseen. (Kinkki,Lehtisalo 1990, 14)

4.1.5 Alueellinen liikkuvuus

Alueellisella liikkuvuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lähinnä maassamuuttoa - kuntien välistä sekä läänien, työssäkäyntialueiden ym. aluekokonaisuuksien sisäistä ja välistä muuttoa. Tämä muuttoliike on ns. vapaaehtoista muuttoa, joka voidaan jakaa tavoite- ja pakkomuuttoon. Tavoitemuutossa yksilö etsii elämäänsä aktiivisesti uusia uria. Pakkomuutossa yksilön tavoitteena on ennenkaikkea säilyttää entinen elintasonsa. Pakkomuuttoa on esimerkiksi työttömyyden vuoksi tapahtuva muutto. (Korkiasaari,Sörderling 1994, 227)

Väestön alueellinen liikkuvuus on seurausta useista yhteiskunnallisista ja yksilöllisistä tekijöistä. Esimerkiksi taloudelliset tekijät, koulutusmahdollisuudet, asuntotilanne, perheolosuhteet, naisten työssäkäynnin yleistyminen ja työllisyystilanne ovat usein liikkeelle panevia voimia. (Korkiasaari,Sörderling 1991, 230) Lisäksi tähän vaikuttava niin lainsäädännön (mm. opiskelijan kotikuntalaki) kuin arkielämänkin muutokset. Aktiivinen elinkeinopolitiikka on keino alueellisen liikkuvuuden hidastamiseen ja tätä kautta nuorten ikäluokkien 'kadon' ehkäisyyn. (Kuntalehti 1996, pääkirjoitus,5)

Muuttoliikkeen yksilötason selityspäätteistä on elinvaiheajattelu yksi suosittu lähestymistapa. Tällöin tietty elämänvaihe, esimerkiksi opiskelun aloittaminen, vaikuttaa alueelliseen liikkuvuuteen. Iällä ja muuttoalttiudella on voimakas riippuvuus. Tutkimusten

mukaan muuttaja on yleensä nuori, naimaton sekä korkeammin koulutettu. (Korkeasaari,Sörderling 1994, 223-241)

Outokumpua ja Varkautta (Jolkkonen,Koistinen,Kurvinen 1991, 186) koskevissa tutkimuksissa kävi ilmi, että kyseessä olevalla alueella erityisesti nuorten naisten elämässään pärjäämisen vaihtoehdoksi on jäänyt varhainen irrottautuminen kotipaikkakunnasta ja koulutuksen tai työn etsiminen muualta. Tämän tutkimuksen mukaan perheiden muuttoihin vaikuttavat myös perhe- ja sukulaisuussuhteet. Toisin sanoen pelkät taloudelliset faktat tai odotukset eivät sanele yksilöiden tai perheiden alueellista liikkuvuutta. (Jolkkonen,Koistinen, Lahelma 1991, 185)

Pohdittaessa nuorten hyvinkoulutettujen muuttoja ulkomaille on muistettava, että maastamme muutti vuonna 1995 vajaat 9000 henkilöä. (Kivistö 1996, 15,17-18) Maassamuutto näyttäytyy tällä hetkellä trendeistä voimakkaampana. Jyväskylän maalaiskunnassa merkittävää liikkuvuutta aiheuttaa työssäkäyntialueiden välillä tapahtuva pendelöinti. Vuonna 1994 tuo pendelöintiaste oli Jyväskylän maalaiskunnassa Suomen tilastollisen vuosikirjan(1995) mukaan 60,3%.

Katinka Lybäckin (1997) Jyväskylän maalaiskunnan (Palokan, Tikkakosken ja Vaajakosken yläasteen seitsemäsluokkalaisille ja lukioiden kakkosluokkalaisille) nuorille (N=175) tekemän kyselytutkimuksen mukaan noin puolet heistä ei tällä hetkellä haluaisi muuttaa pois asuinpaikaltaan. Syinä olivat alueen rauhallisuus, kaverit, luonto ja palvelut. Vastaajista 25% sanoi haluavansa asua mieluummin jossain tietyissä kaupungissa, erityisesti Jyväskylässä.

Suosituimmat kaupungit nuorten mielikuvissa Jyväskylän jälkeen olivat Turku, Tampere ja Helsinki - "siellä missä on töitä: sais paljon rahaa". Vain muutama vastaajista ilmoitti haluavansa asua ulkomailla - "voisin kokeilla Australiaa: sademetsät ovat ihania, nään kenguruita ja pussikarhuja". Tytöt olivat kyselyn mukaan hieman halukkaampia muuttamaan muualle kotikunnastaan. Vastaajista noin 10% ilmoitti haluavansa asua vielä parikymppisenäkin maalaiskunnan alueella. Noin 40% vastaajista kuvitteli asuvansa 20-vuotiaana jossain kaupungissa, koska siellä olisi paremmat mahdollisuudet esimerkiksi opiskeluun ja työhön. Keski-iässä vastaajista noin 8% uskoo asuvansa vielä maalaiskunnan

alueella. Enemmistö ei osannut arvioida mahdollista asuinpaikkaansa - "enpä osaa sanoa, siellä minne elämä vie". (Lybäck 1997, 1-10)

5. TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT JA MENETELMÄT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa Jyväskylän maalaiskunnasta valmistuneiden ylioppilaiden sijoittumista yhteiskuntaamme, koulutus- ja työmarkkinoiden kautta. Mielenkiinto kohdistetaan vuosina 1985-1994 ylioppilastutkinnon suorittaneisiin. Tutkimushetki on poikkileikkauksenomaisesti vuosi 1994. Tärkeimmät tapahtuma-alueet tuossa oman paikan löytämisen prosessissa ovat kouluttautuminen ja työllistyminen.

1. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla, millaiseen koulutukseen nuoret ovat hakeutuneet ylioppilaaksi tulemisen jälkeen? Mitä tutkintoja he ovat suorittaneet tutkimushetkeen mennessä? Eli millainen on näinollen tutkittujen koulutusaste?

2. Tutkimuksessa kysytään, miten nuoret ovat työllistyneet ylioppilaskirjoitusten jälkeen? Mitä he ovat ensisijaisen elämäntoimintansa (työssä, työtön, korkeakouluopiskelija, muu opiskelija, varusmiehet, muut) osalta? Kouluttautumisen ja työllistymisen yhteydessä pohditaan sukupuolirakenteen yhteyttä koulutusasteeseen sekä työllisyyteen ja työttömyyteen. Kysyn, onko sukupuolella vaikutusta kouluttautumiseen ja työllistymiseen eli löytyykö miesten ja naisten väliltä eroja? Kouluttautumisen ja työllistymisen lisäksi tutkimuksen sivujuonena kulkee kysymys, millainen on tutkittavien sosioekonominen asema sekä miten nuoret ovat liikkuneet alueellisesti? Mihin he ovat muuttaneet ja missä he asuvat tutkimushetkellä?

3. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella Jyväskylän maalaiskunnan taajamien - Vaajakosken, Tikkakosken ja Palokan lukioista ylioppilaaksi valmistuneiden nuorten aikuisten tilannetta kussakin taajamassa yhdessä ja erikseen. Lopuksi kysynkin, onko koululla ja asuinpaikkakunnalla vaikutusta elämänuran muodostumiseen? Miltä eri teemat, koulutus, työllistyminen, sosioekonominen asema ja alueellinen liikkuvuus näyttää, kun niitä tarkastellaan lukioittain?

Koin tutkimuksen kannalta hedelmällisemmäksi jakaa aineiston vuosina 1985-1989 ja 1990-1994 valmistuneisiin. Pelkästään perusjoukkoa tutkittaessa esiin tulee massatietoa, mutta vuosijako mahdollistaa yksityiskohtaisemman tiedon saannin. Vuosijaon käyttö on

perusteltua myös, koska maailma näyttäytyi 1990-luvun alun yhteiskunnallisen murroksen eli laman keskelle valmistuneille ylioppilaille toisenlaiselta kuin 1980-luvun ylioppilaille. Ylioppilaaksi 1980-luvulla kirjoittaneet nuoret eivät vielä olleet kokeneet talouden taantumaa, eikä se näinollen varjostanut heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan. Vuosikymmenen loppupuolella vallitsi siis vielä kehitysusko ja kasinotalouden henki. Nuoret, jotka valmistuivat 1990-luvun puolella, kohtasivat aivan erilaisen yhteiskunnallisen tilanteen. Tämän vuosikymmenen kirjoittajat valmistuivat ylioppilaaksi taloudellisen laman kouriin, joka on lisännyt esimerkiksi kilpailua jatko-opiskelupaikoista. Näiden vuosien ylioppilaita yhdistää työpaikkojen puute, joka luonnollisesti vaikeuttaa heidän siirtymistään työmarkkinoille. Voisi sanoa, että heidän tulevaisuudenkuvissaan maailma näyttäytyi epävarmempana ja harmaansävyisempänä kuin aiemmin ylioppilastutkinnon suorittaneilla.

Haluan muistuttaa, että huolimatta karkeista muuttujavalinnoista, elämä käsitetään tässä yhteydessä kokonaisuudeksi, jossa myös sosiaalisilla suhteilla (perheellä, ystävillä, lähiympäristöllä jne.) on merkitystä yksilön elämänsä kannalta. Tässä yhteydessä tutkimusongelman kiintopiste on kuitenkin nimenomaan institutionaalisissa koulutus- ja työelämänrakenteissa, jotka ohjaavat nuoren elämänvalintoja. Elämänsä jakaminen karkeasti tiettyihin osa-alueisiin on hieman keinotekoisikin, mutta nuoren elämänsä seurannan ja kartoittamisen toteuttamiseksi välttämätöntä.

Lyhyesti sanottuna tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kokonaisvaltaista kuvailevaa, deskriptiivistä aineistoa Jyväskylän maalaiskunnan nuorista aikuisista. Silti kannatta muistaa, että kuvailevan ja selittävän tutkimuksen raja ei ole selvä.

5.1 Tiedonhankintamenetelmien valinta ja aineiston keruu

Tutkimuksessa tarkastellaan Tilastokeskuksen juuri tätä tutkimusta varten tuottaman aineiston avulla Jyväskylän maalaiskunnasta valmistuneiden (1985-1994) ylioppilaiden tilastollisia taulukkotietoja. Kyseessä olevat tiedot perustuvat alueittaisen työssäkäyntitilaston ja tutkintorekisterin yhdistelmä tietoihin eli sijoittumistilastoon. Sijoittumistilaston perustietolähteinä toimivat mm. väestön keskusrekisteri ja verohallituksen rekisterit. Uusin sijoittautumistilasto oli käytettävissä vuodelta 1994. .

Tilastoaineiston valinta tutkimusaineistoksi oli luonnollinen lähtökohta. Tällä aineiston valinnalla sain huomattavasti laajemman ja kattavamman materiaalin kuin olisi ollut mahdollista saada esimerkiksi postikyselyllä tai pehmeillä menetelmillä. Asetelmallisesti tutkimukseni on siis poikkileikkauksenomainen kvantitatiivinen kokonaistutkimus. Halu tutkia koko ikäluokka puolsi kvantitatiivisen tutkimuksen tekoa.

Kvantitatiivisella tutkimuksella voidaan kuvata esimerkiksi sitä, millaisista osista tutkittava ilmiö koostuu eli tutkittavan ilmiön rakennetta. (Alkula ym.1994, 22) Tutkittaessa ihmistä nimenomaan yhteiskunnallisissa rakenteissa - koulutusjärjestelmässä, työmarkkinoilla tai sen ulkopuolella - on pidettävä tiukasti mielessä yksilön ja rakenteen välinen dynaaminen vuorovaikutus.

Tilastoaineistoa voidaan pitää melko luotettavana ja objektiivisena tietona. Sen yksi rajoitus on ehkä siinä, että se muokkaa todellisuuden yksinkertaistaen sen luokkiin ja ryhmiin ja saattaa luoda näin staattista maailmankuvaa. Lisäksi tilastot saavat todellisuuden näyttämään numeroilta. On muistettava, että jokaisen numeron, luvun tai prosentin takana on ihminen. Eikä maailmaa haluta pysähdyttää.

Se, että käyttämäni aineisto on jaoteltu vuosittain joukoiksi, ei tarkoita sitä, että yksilö olisi päässyt unohtumaan. Yksilöä tarkastellaan tässä osana järjestelmää, jonka puitteissa yksilö muokkaa omaa elämäänsä. Tilastoaineisto saattaa tuottaa tietoa, joka on merkityksellistä organisaatioiden (mm. koulun ja työpaikkojen) tavoitteiden ja niiden toteuttamisen kannalta. Lukioilla on keskeinen asema nuorten tulevaisuuden muovaamisessa ja tällöin seurantatutkimus antaa niille palautetta tavoitteiden suuntaviivoista.

Tämän tutkimuksen nuoria aikuisia yhdistää samanlainen pohjakoulutus. Lisäksi kun ottaa huomioon 1990-luvun alkupuolelta alkaneen taloudellisen taantuman, voidaan sanoa, että näiden nuorten kokemukset yhteiskunnan tilasta ovat tuon laman, työttömyyden ja taloudellisen alamäen, varjostamat. Tuo jopa hieman kulttuuripessimistinen arvio näyttäytyy käytännössä vaikkapa työpaikkojen ja työllistymismahdollisuuksien puutteena, kilpailuna koulutuspaikoista tai työsuhteiden epävarmuutena.

Tässä tutkimuksessa kohteena olevilla 'nuorilla aikuisilla' tarkoitetaan jo ylioppilaaksi kirjoittaneita henkilöitä. Esimerkiksi vuoden 1987 ylioppilaat ovat tällä hetkellä noin 30-vuotiaita. Karkeasti arvioiden tutkimuksen nuoret ovat 20-30-vuotiaita. Tutkimus rakentuu oletukseen, että tässä elämänvaiheessa koko ryhmällä on ajankohtaista sijoittuminen yhteiskuntaan, kasvaminen aikuisuuteen ja oman paikan löytäminen. Muussa mielessä nuoria ei käsitetä homogeenisena ryhmänä. Muutoin yhden Pierre Bourdieun (1987) ajatukseen: "nuoriso on pelkkä sana".

5.2 Tutkimuksen toteutus

Koko aineiston keruu eli tilastoaineiston hankinta ajoittuu kevättalvelle 1997, jolloin Tilastokeskuksesta tilattiin haluttu aineisto. Toimeksiannostani Tilastokeskus muokkasi minulle aineiston sellaiseksi, että saisin siitä tarvitsemäni tiedot, jotka minua kiinnostivat. Pyysin heitä taulukoimaan muuttujat ja yhdistämään tietoihin mukaan sukupuolimuuttujan.

Seuraavat Tilastokeskuksen tuottamat muuttujat ja aineistotaulukot kustakin Jyväskylän maalaiskunnan lukiosta erikseen toimivat tutkimukseni aineistona:

- oppilaitoksesta vuosina 1985-94 ylioppilaaksi valmistuneet ylioppilaaksi kirjoittaneet pääasiallisen toiminnan ja sukupuolen mukaan vuonna 1994 sekä työttömyyden mukaan vuonna 1995
- oppilaitoksesta vuosina 1985-94 ylioppilaaksi kirjoittaneet korkeakouluissa opiskelevat, korkeakoulun ja koulutusalan mukaan vuonna 1994
- oppilaitoksesta vuosina 1985-94 ylioppilaaksi kirjoittaneet keskimääräisten valtionveronalaisten tulojen sekä koulutusasteen ja -alan (korkein tutkinto) mukaan vuonna 1994
- oppilaitoksesta vuosina 1985-1993 ylioppilaaksi kirjoittaneet sosioekonomisen aseman ja sukupuolen mukaan vuonna 1993
- oppilaitoksesta vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet työssäolo- ja työttömyyskuukausien sekä sukupuolen mukaan vuonna 1994
- oppilaitoksesta vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet asuinpaikan, kuntamuodon ja sukupuolen mukaan vuonna 1994

Soveltuvien osien aineistoa on analysoitu SPSS for Windows 6.1 -tilasto-ohjelmalla sekä Excel 5.0 -taulukkolaskentaohjelmalla. Muutamat osiot on analysoitu myös manuaalisesti. Käytetyimmät ja luontevimmat analyysimuodot ovat ristiintaulukot ja tavanomaiset jakaumataulukot. SPSS-tulosteet (ristiintaulukot ja frekvenssitaulukot) on painotettu frekvensseillä (cases weighted by luku), jotta havaintojen *todelliset* lukumäärät tulevat tuloksissa näkyviin. Nimenomaan kuvailevissa tutkimuksissa on ristiintaulukoitu frekvenssiaineisto monikäyttöinen työkalu.

Aineiston käsittelyä vaikeutti aluksi se, että vuodet 1985-1989 esitetään taulukoissa yhtenäisenä ryhmänä, mikä johtuu tilastokeskuksen omista muuttuneista luokittelukäytännöistä. Tämän luokittelun lisäksi olen kuitenkin useassa kohdassa itse yhdistänyt lisäksi vuodet 1990-1994 yhdeksi luokaksi. Pienten vuosiluokkien käsittely ei olisi ollut tarkoituksenmukaista.

Luokittelemalla aineistoa tutkija saa aineistonsa paremmin haltuunsa. Luokittelut auttavat selvittämään sen, mitä aineistosta on löydettävissä, ja hyvin järjestelty aineisto helpottaa myös päättelyiden tekoa. Luokittelemalla otetaan jo ensiaskeleita kohti varsinaista tutkimuskohdetta. Luokitteluiden pohjalta nousee varsinainen tutkimus. (Palonen 1988, 135-137)

5.3 Tutkimuksen perusjoukko

Tutkimuksen perusjoukkona ovat *kaikki* ne, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon Vaajakosken, Palokan ja Tikkakosken lukiossa vuosina 1985-1994 ja jotka ovat elossa ja asuivat maassa vuonna 1994. Tutkinnon suorittamisvuosia on mukana kaiken kaikkiaan kymmenen.

Tutkittavien valinnassa keskeistä on sen edustavuus. Tämän tavoitteen voi katsoa toteutuneen tässä tutkimusjoukossa. Alkula (1994, 16) ja kumppanit sanovatkin, että luonnollisesti luotettavinta on tutkia kaikki kohteena olevat havaintoyksiköt.

Yhteenlaskettuna tutkimuksen perusjoukko käsittää 1624 ylioppilastutkinnon suorittanutta henkilöä. Heistä miehiä on 729 eli 44,9% ja naisia 895 eli 55,1%. Tämänkin aineiston perusteella lukioiden naisistuminen on tosiasia. Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneita on 848 ja vuosina 1990-1994 776 henkeä.

TAULUKKO 4. Tutkimuksen perusjoukko vuosittain, sukupuolittain ja lukioittain

Yhteensä	Vaajakoski		Tikkakoski		Palokka		
	miehet	naiset	miehet	naiset	miehet	naiset	
1985-1989	142	185	96	133	137	155	848
1990-1994	133	175	102	115	119	132	776
Yhteensä	275	360	198	248	256	287	N=1624

Oheinen taulukko poikkeaa todellisesta ylioppilaasikirjoittaneiden määrästä 15 henkilöllä. Kyseiset henkilöt olivat tutkimusajankohtana 1994 ulkomailla tai kuolleet, joten heidän tietonsa eivät ole mukana aineistossa. Ulkomailla työskentelevät tai opiskelevat eivät rekisteröidy Suomessa olevien tilastoon. Koska näiden henkilöiden lukumäärä on vähäinen, ei niiden puuttumisella ole merkitystä aineiston kokonaistutkimusluonteen tai luotettavuuden kannalta. (Liite 1).

Tikkakosken lukiolaisia kuuluu tutkimusperusjoukkoon 446 (27,5%) henkilöä (198 miestä ja 248 naista). Vuosittaiset kirjoittaneiden määrät vaihtelevat 35-52 nuoren välillä. Palokan lukion kasvatteja on tutkimuksessa mukana 256 miestä ja 287 naista siis yhteensä ylioppilaita on 543 (33,4%) tutkimusvuosina. Palokan lukiossa kirjoittaneiden määrät liikkuvat vuosittain 39-68 henkilön välillä. Vaajakoskelta on vuosina 1985-1994 kirjoittanut ylioppilaaksi 639, joista mukana on 635 (39,1%) nuorta. Heistä 275 on miehiä ja 360 naisia. Vähiten kirjoittajia oli vuonna 1992, 46 henkeä, eniten 1993, jolloin kirjoittaneita oli 73 henkeä.

Kyseessä olevat tiedot ovat vuodelta 1994 lukuunottamatta sosioekonomista asemaa, jonka tiedot ovat vuodelta 1993. Vuoden 1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden mukaan ottaminen tähän luokitukseen oli turhaa, sillä heidän kaikkien sosioekonominen asema tuolloin oli opiskelija.

Maassamme ylioppilaaksi vuosina 1985-1994 kirjoittaneita on kaiken kaikkiaan 288 147. Heistä miehiä on noin 40% eli 114 691 ja naisia noin 60% eli 173 456 henkilöä. Vuosittain maassamme valmistuu ylioppilaaksi liki 30 000 nuorta.

6. NUORTEN KOULUTTAUTUMINEN

Kouluttautumisen ei voida sanoa kärsineen inflaatiota, vaan koulutusoptimismi ilmenee esimerkiksi puheena elinikäisestä oppimisesta. Koulutushalukkuus on lisääntynyt, mikä näyttäytyy esimerkiksi koulutusaikojen pitenemisenä, uudelleen kouluttautumisena sekä täydennyskoulutuksena. Koulutuksen edellytetään edelleen vastaavan moniin yhteiskunnallisiin tehtäviin.

Nummenmaan (1996) mukaan koulutuksen nuoria yhteiskuntaan valmistava tehtävä ei ole toteutunut hyvin eli koulutus ei ole kyennyt tuottamaan yksilön elämänhallintaan tarvittavia kykyjä ja taitoja. (Nummenmaa 1996, 14) Vallitsevaa koulutusoptimismia tukevat kuitenkin valtiovallan tämänhetkiset koulutuspoliittiset toimet, joilla siivotaan työttömyyslukuja ja pyritään aktivoimaan kansalaisia. Koulutuspoliittisena tavoitteena on ollut tarjota aina kullekin ikäluokalle jatkokoulutus joko lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa. (Koulutus 1995:8(-11),5)

Seuraavassa koulutusta käsittelevässä osiossa pyritään vastaamaan kysymyksiin, millaiseen koulutukseen Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-94 ylioppilaaksi valmistuneet nuoret ovat hakeutuneet/päässeet ylioppilaskirjoitusten jälkeen? Mitä tutkintoja he ovat suorittaneet tutkimushetkeen vuoteen 1994 mennessä? Millainen on näiden nuorten aikuisten koulutusaste, jolla he pyrkivät (normaalibiografian kaavan mukaan) ponkaisemaan työelämään? Aiheeseen liittyen käsitellään myös tasa-arvoon liittyviä kysymyksenasetteluja, koulutuksen ja liikkuvuuden sekä sosioekonomisen aseman problematiikkaa.

6.1 Mahdollisuuksien tasa-arvo

Yksi merkittävä koulutuspoliittinen tavoite on koulutuksellinen tasa-arvo. Koulutuksellinen tasa-arvo voidaan nähdä joko mahdollisuuksien tasa-arvona eli että kullakin yksilöllä on mahdollisuus tavoitella epätasaisesti jakautuvaa koulutusta tai sitä että kaikki saavat samantasoisien koulutuksen. (Julkunen 1987, 136-137) Alunperin liberalismiin on kuulunut ajatus määritellä edut ja rasitukset mahdollisuuksien tasa-arvoisuuden mielessä. Sosialismi puolestaan on katsonut mahdollisuuksien tasa-arvon riittämättömäksi; sosialismin ajatusten

mukaisesti tasa-arvoa on vasta lopputuloksen tasa-arvo. Marx puolestaan on kiteyttänyt ajatuksensa seuraavasti: ”jokaiselle tarpeittensa mukaan, jokaiselta kykyjensä mukaan!” (Uusitalo 1981, 7015-7016)

Airaksinen (1994) kuvaa suomalaista koulutusideologiaa Liisan Ihmemaaksi, absurdiksi tilanteeksi, jossa ovat läsnä lopputuloksen näennäisdemokratia ja jatkokoulutuksen lähtötilan elitismi. Lähtötilan elitismi tarkoittaa käytännössä sitä, että lukio valmentaa nuoria, joista esimerkiksi yliopistot voivat karsinnoilla ja pääsykokeilla valita jyvät akanoista. Tämä johtaa siihen, että lukiot kilpailevat keskenään, yliopistot kilpailevat keskenään ja ennenkaikkea yksilöt toistensa kanssa. (Airaksinen 1994, 195-200). Koulutuspoliittinen jargon mahdollisuuksien tasa-arvosta ei ole toteutunut. (Kivinen, Rinne 1995, 2,101)

Mahdollisuuksien tasa-arvo siis näyttäytyy osin utopiana. Se on periaatteessa mahdollinen mutta käytännössä harvinainen. Uusitalo (1981) katsoo tasa-arvon yleensäkin noudattelevan logiikkaa ‘mitä lähemmäksi tullaan, sitä kauempana se tuntuu olevan.’ Toisilla ihmisillä on paremmat lähtökohdat käyttää hyväkseen mahdollisuuksia, joita hänen elämänsä tarjoutuu. Jokaisella tulisi kuitenkin olla yhtäläinen mahdollisuus edetä elämässään, päästä eteenpäin esimerkiksi kouluttautumalla. Mahdollisuuksien tasa-arvon käsite liittyy nimenomaan koulutuspoliittiseen näkökulmaan, utopistiseen demokratianäkemykseen - menestyvätkö todellisuudessa vain huippuyksilöt, kauniit ja rohkeat?

6.1.1 Nuorten koulutusaste tutkimushetkellä 1994

Koulutusastejaottelu tässä tutkimuksessa noudattaa maamme koulujärjestelmän rakennetta. Koulutus etenee vuosijaksoittain alemmilta asteilta ylemmille koulutusasteille. Mikäli kyseessä on pidempi koulutus on kyseessä myös korkeampi koulutusaste. Keskiasteen tutkinnot sisältävät alempia ja ylempiä keskiasteen tutkintoja. Alemmat korkea-asteen tutkinnot tarkoittavat alimman korkea-asteen ja alemman kandidaattiasteen tutkintoja. Luokittelussa ylemmät korkea-asteen tutkinnot pitävät sisällään ylemmät kandidaattiasteen tutkinnot ja tämän jälkeiset jatkotutkinnot.

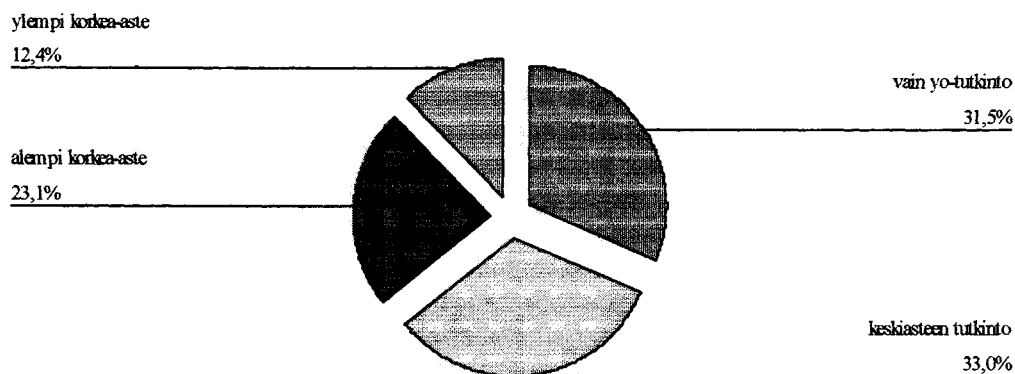
Koko perusjoukon koulutusastetta tutkittaessa havaittiin, että yli puolella (56%) oli vasta vain yo-tutkinto. Keskiasteen tutkinnon oli suorittanut 24% ja alemman korkea-asteen tutkinnon 14%. Vain pieni osa tutkittavista (7%) oli suorittanut ylemmän korkea-asteen tutkinnon.

Vuosina 1985-1989 (n=848) kirjoittaneista 33% on suorittanut keskiasteen tutkinnon. Kiinnostavaa tässä on se, että jopa kolmasosalla nuorista on keskiasteen tutkinto. Tulos kuvaa maamme yleistä korkeaa koulutusastetta - koulutuspoliittisen tavoitteen voidaan nähdä toteutuneen hyvin. Silti näistä nuorista vielä 32%:lla oli vain yo-tutkinto, mikä puolestaan heijastaa kouluttautumisen pitkää kestoa. Tutkittavista alemman korkea-asteen tutkinnon on suorittanut 23%. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneita oli 12%.

KUVIO 2: Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste. (n=848)

Koulutusaste vuonna 1994. (n=848)

VUOSI: 1 vuodet 1985-1989

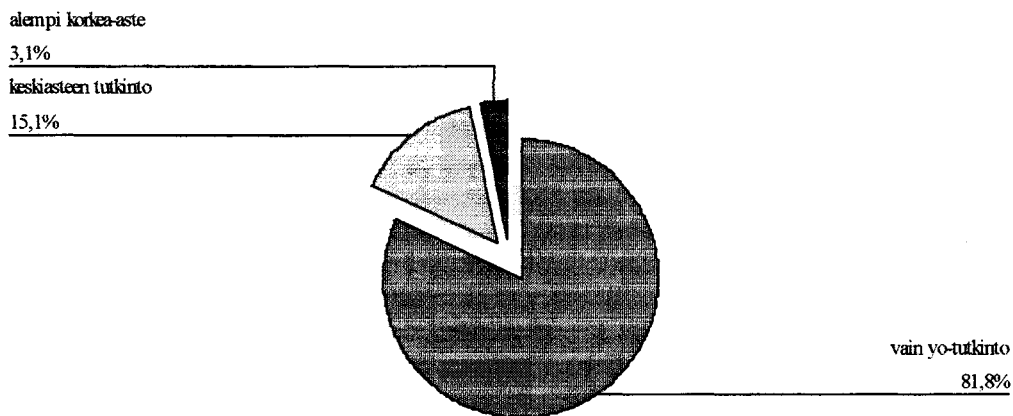

Vuosina 1990-1994 (n=776) kirjoittaneiden enemmistö kuului luokkaan 'vain yo-tutkinnon suorittaneet'. Pelkän yo-tutkinnon omaavia heistä oli 82%, keskiasteen tutkinnoilla elämäänsä rakensi 15% ja alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneita nuoria heistä oli 3%. Mitä korkeammaksi tutkinnot käyvät, sitä harvemmaksi käy niitä suorittavien joukko. Ylempien korkeakoulututkintojen suorittaminen vaatii yleensä pidemmän ajan kuin esim. keskiasteen tutkinnon suorittaminen. Siksi ylempien korkeakoulututkintojen suorittaneita ei vielä ole.

KUVIO 3: Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste. (n=776)

Koulutusaste vuonna 1994. (n=776)

VUOSI: 2 vuodet 1990-1994

Maassamme yli 25-vuotiaiden opiskelijoiden määrä on ollut kasvussa. Vuonna 1987 korkeakoulussa perustutkinnon suorittaneiden keski-ikä oli 28 vuotta ja jatkotutkinnon suorittaneiden 35 vuotta. Yliopistot ovat siis mm. kilpailun ja pidentyneiden koulutusaikojen seurauksena olleet ikääntymässä. Tällaiseen kehitykseen ei kuitenkaan pienellä Suomella ole varaa varsinkin kun suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle. (Kivinen, Rinne, Ahola 1989, 23-24;156)

Koulutuksen pituuden mieltäminen korkeaksi koulutustasoksi on hämäävää. Koulutuksen pituus ei ole statuksen mitta. Nuorilla saattaa olla hallussaan useita tutkintoja, mutta koulutus ei enää ohjaakaan heitä hyviin asemiin työelämässä. Koulutusputkessa saattaa

nykynuorelta kulua jopa parikymmentä vuotta. (Kivinen,Rinne,Ahola 1995, 1-2, 125, koulutus,1995)

Koulutusaikojen pidentymiseen on ollut vaikuttamassa työttömyys, joka akateemisesti koulutettujen keskuudessa on ollut horjuttamassa vankkaa koulutususkoa. Korkeasti koulutetut ovat sijoittuneet alempiin hierarkisiin asemiin, koska tutkinnot ovat kärsineet inflaatiosta. Näin intohimo tutkintoihin ja muodollisiin kvalifikaatioihin vähentyisi. Toisaalta taas vähemmän arvostetut alat ovat kohottaneet omaa professiostatustaan tutkintojen korotuksen avulla. (Kivinen, Rinne, Ahola,1989)

TAULUKKO 7. Esimerkkejä perustutkintojen suoritusajoista 1996. (Kota-tietokanta 1997)

Yliopisto	Keskimääräinen suoritus aika
Helsingin yliopisto	7,0
Jyväskylän yliopisto	6,0
Tampereen yliopisto	7,0
Tampereen teknillinen korkeakoulu	7,0
Sibeliuksen Akatemia	8,0

Keskiasteen tutkintojen runsas määrä ja voimakas kilpailu yliopistojen korkeakoulupaikoista osoittaa, että kiinnostus muodollisiin tutkintoihin ja kvalifikaatioihin ei olisikaan vähentymässä. Tätä tukevat myös valtiovallan työttömyyden torjunta keinot - nuorten koulutus.

6.2 Sukupuolisesti segregoituneet koulutusmarkkinat

Vuosina 1985-94 suoritti maassamme ylioppilastutkinnon kaikenkaikkiaan 288 147 henkilöä. Heistä miehiä oli 114 691 ja naisia 173 456.

Lukioissamme naisenemmistöön siirryttiin jo 1940-luvulla. Naiset suorittavatkin keskimäärin enemmän lukiotutkintoja kuin miehet. Esimerkiksi vuonna 1989 lukion aloittaneista noin 57% oli tyttöjä. Naiset ovat koulutetumpia kuin miehet. Naisten tasaisesti

korkeat arvosanat eivät kuitenkaan paina jatko-opintoihin suunnatessa yhtä paljon kuin juuri 'oikeat valinnat', joita nimenomaan pojat 'osaavat' tehdä. Lukiot ovat naisistuneet, yliopistot naisistuvat, koulut naisistuvat - silti patriarkaalinen hierarkkinen jako elää. Naisvaltaistuneessa korkeakoululaitoksessa on korkeakoulutettujen jatkotutkintojen suorittajista enemmistö miehiä. (Gordon, Lahelma 1992, 314-325) Lisäksi miesten kouluttautumisella on todettu olevan enemmän yhteyttä asemaan työelämässä kuin naisten. Koulutus siis laajentaa tehokkaammin miesten kuin naisten mahdollisuuksia sijoittautua työmarkkinoille.

Tämänkin tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että naisia on selvä enemmistö lukiotasoisessa koulutuksessa. Vuosina 1985-1994 kirjoittaneista oli 729 eli 45% miehiä ja 895 eli 55% naisia.

6.2.1 Koulutusaste-erot miesten ja naisten välillä

Maassamme naisten ja miesten koulutuserot ovat pienet. Naisten yleissivistävän koulutuksen taso, kuten esimerkiksi lukion käyneiden tilastot osoittavat, on miesten tasoa korkeampi. Koko väestössä korkeakoulutuksen saaneita naisia ja miehiä on yhtä paljon, akateemisen loppututkinnon suorittaneista naisten osuus on suurempi kuin miesten, mutta akateemisia jatko-opintoja ja -tutkintoja suorittavat edelleen eniten miehet. (Nummenmaa 1996, 20)

Jyväskylän maalaiskunnasta kirjoittaneiden sukupuolittaisessa tarkastelussa hahmottuu miesten osuuden pienoinen enemmistö vain yo-tutkinnon suorittaneissa sekä ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneissa vuosina 1985-1989.

Miesten keskuudessa (n=729) koulutusasteen tarkastelu tuottaa seuraavan tuloksen. Ainoastaan ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 41%. Puolestaan 16%:lla oli jo ylemmän korkea-asteen tutkinto. Naisten kesken (n=895) huomion kohteeksi nousevat kohtuullisen suuret prosenttiosuudet myös keskiasteen tutkinnon suorittaneissa. Naisista jopa 42%:lla oli keskiasteen tutkinto tutkimusvuonna 1994.

Verrattaessa miehiä ja naisia keskenään naiset ovat edustettuina luokissa keskiasteen tutkinnon suorittaneet ja alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet. Enin osa miehistä on puolestaan luokissa vain yo-tutkinnon ja ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet. Miehet jakautuvat siten naisia selkeämmin kahtia - hyvin ja huonosti kouluttautuviin.

Suoritettuaan ylioppilastutkinnon nuorilla on useita vaihtoehtoja, mihin he sijoittuvat lukion jälkeen. Välivuodet, armeija- tai siviilipalvelus tai työelämään sijoittautuminen voi hidastaa koulutustutkintojen suorittamista.

TAULUKKO 5: Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste sukupuolittain.(n=848).

<i>Sukupuoli</i>	<i>vain yo-tutkinto (%)</i>	<i>keskiasteen tutkinto (%)</i>	<i>alempi korkea-aste (%)</i>	<i>ylempi korkea-aste (%)</i>	<i>Kaikki</i>	<i>N</i>
Mies	40,5	21,9	21,9	15,7	100	375
Nainen	24,3	41,9	24,1	9,7	100	473
Kaikki	31,5	33,0	23,1	12,4	100%	848

Vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden tutkinnot ovat vielä hyvin keskeneräisiä, joten heidän keskuudestaan ei löydy esimerkiksi ylemmän korkea-asteen tutkintoja. Miehistä jopa 92%:lla on vielä vain yo-tutkinto, naisista 74%:lla. Naiset ovat jo ehtineet suorittaa keskiasteen tutkintoja, heistä 23%:lla on kyseessä oleva. tutkinto. Tämä selittyy osaksi sillä, että miehet suorittavat usein lukion jälkeen ase- tai siviilipalveluksen, ja heidän koulutuksensa aloittaminen viivästyy.

TAULUKKO 6. Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste sukupuolittain (n=776).

<i>Sukupuoli</i>	<i>vain yo-tutkinto (%)</i>	<i>keskiasteen tutkinto (%)</i>	<i>alempi korkea-aste (%)</i>	<i>ylempi korkea-aste (%)</i>	<i>Kaikki</i>	<i>N</i>
Mies	91,8	6,2	2,0	0	100	354
Nainen	73,5	22,5	4,0	0	100	422
Kaikki	81,8	15,1	3,1	0	100%	776

Maassamme oppilaiden koulusuoritusten ja sukupuolten työnjaon välillä on löydettävissä ristiriitaa. Vaikka tytöt menestyvät hyvin koulussa, ei menestys jatku enää työelämässä. Todellisuus on ristiriidassa vallitsevan koulutusoptimistisen käsityksen kanssa, että koulumenestys korreloisi positiivisesti työelämässä menestymisen kanssa. (Tarmo 1992, 297) Tämä johtaa päätelmään, että koulutus antaa erilaiset avaimet tytöille ja pojille.

Historiallisesti tarkasteltuna koulutus on lisännyt naisten mahdollisuuksia sijoittautua työelämään. Suomessa naisten kouluttautuminen onkin nähty merkittävänä asiana naisten yhteiskunnallisen aseman ja tätä kautta tasa-arvon kannalta. (Nummenmaa 1996, 17) Toisaalta koulutus uusintaa yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolijakoja, jotka ilmentyvät meille esimerkiksi sukupuolen mukaan segregoituneina työmarkkinoina. Vaikka tytöt siis menestyvät koulussa usein poikia paremmin tarkasteltaessa työelämää ja vaikkapa palkkapussia ja johtavia asemia, on tyttöjen menestyminen heikompaa. Vaikka tytöt ovat korkeasti koulutettuja, ei koulutus voi silti poistaa muualle yhteiskuntamme rakenteisiin kiinnittyvää eriarvoisuutta.

6.3 Koulutus lisää liikkuvuutta

Koulutus on merkittävä tekijä niin sosioekonomisen, ammatillisen kuin alueellisenkin liikkuvuuden säätelyssä. Alueellisen liikkuvuuden on nähty useissa tutkimuksissa olevan sidoksissa kunkin alueen koulutusmahdollisuuksiin (vrt. Kivinen, Rinne 1991, 76-80). Yleisesti voidaan todeta, että koulutustaso lisää liikkuvuutta. Mitä korkeammin henkilö on kouluttautunut, sitä useimmin hän vaihtaa kotipaikkaansa. Muuttaja on useimmiten nuori, naimaton ja korkeasti koulutettu.

6.3.1 Koulutusvalintojen suuntautuminen

Vuonna 1994 maassamme oli 21 korkeakoulua, jotka löytyvät mm. Turusta, Helsingistä, Tampereelta, Jyväskylästä, Oulusta, Joensuusta, Rovaniemeltä, Kuopiosta ja Vaasasta. Yleiskorkeakoulujen lisäksi maassamme löytyy 8 erityiskorkeakoulua ja 3 taidekorkeakoulua. Opiskelijoita maamme korkeakouluissa oli yhteensä 124 500, tutkintoja

vuonna 1994 suoritettiin 12 300. (SVT,koulutus 1994:10) Keväällä 1994 ylioppilastutkinnon suorittaneista 30 200 nuoresta aloitti opiskelunsa ammatillisessa oppilaitoksessa 19%, korkeakoululuihin hyväksyttiin samoin 19%. Välittömästi ylioppilaskirjoitusten jälkeen 62% ei aloittanut opiskelua korkeakouluissa tai yhteishaussa mukana olevissa ammatillisissa oppilaitoksissa. (SVT,koulutus 1995, 12)

Korkeakouluista Jyväskylän maalaiskuntalaisten ylioppilaiden keskuudessa luonnollinen koulutuspaikan valinta oli Jyväskylän yliopisto, jossa opiskeli vuonna 1994 169 maalaiskuntalaista opiskelijaa. Seuraavaksi eniten maalaiskuntalaisia oli sijoittunut Tampereen teknilliseen korkeakouluun (38), Helsingin teknilliseen korkeakouluun (32) sekä Helsingin yliopistoon (27). Melko tasaisesti maalaiskuntalaisia opiskeli, Kuopion, Turun ja Oulun yliopistossa sekä Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa. Lisäksi muutamat nuoret olivat valinneet opinahjokseen Joensuun yliopiston ja Vaasan kauppakorkeakoulun. Sibelius Akatemiaan, Teatterikorkeakouluun, Åbo Akademiin ja Taideteollinen korkeakouluun oli sijoittunut maalaiskuntalaisista yksi tai kaksi nuorta. Nuorten opiskelupaikkakunnan valinnan näyttää enemmistöllä ratkaissees koulun läheisyys.

TAULUKKO 8. Vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet korkeakoulun mukaan, vuonna 1994.

Vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet korkeakouluissa opiskelevat korkeakoulun mukaan 1994	
Jyväskylän yliopisto	169
Tampereen tekn. korkeakoulu	38
Teknillinen korkeakoulu	32
Helsingin yliopisto	27
Tampereen yliopisto	23
Kuopion yliopisto	18
Oulun yliopisto	16
Lappeenrannan tekn. korkeakoulu	15
Turun yliopisto	15
Joensuun yliopisto	10
Vaasan kauppakorkeakoulu	7
Helsingin kauppakorkeakoulu	7
Turun kauppakorkeakoulu	5
Lapin yliopisto	4
Eläinlääketiet. korkeakoulu	3
Sibeliusakatemia	2
Teatterikorkeakoulu	1
Åbo Akademi	1
Taideteollinen korkeakoulu	1
Yhteensä opiskelijoita	394

6.3.2 Perinteiset koulutusala-valinnat

Tilastokeskuksen koulutuslaluokitus perustuu opintolinjan tai tutkinnon sisältöön. Koulutuksen ala määräytyy tässä tutkimuksessa koulutusnimikkeen perusteella. Näitä aineistossani olevia koulutusalanimikkeitä ovat seuraavat:

- humanistinen ja esteettinen koulutus
- opettajankoulutus
- kauppaja- ja toimisto- sekä laki-, yhteiskunta-, ja käyttäytymistieteiden koulutus
- tekniikan ja luonnontieteiden koulutus
- liikenteen ja (tietoliikenteen koulutus)
- hoitoalojen koulutus
- maa- ja metsätalouden koulutus
- muiden erikoisalojen koulutus
- koulutus tuntematon

Suomessa naiset ovat korkeakoulussa kansoittaneet humanistiset, valtiotieteelliset ja lääketieteelliset tiedekunnat. Sen sijaan matemaattisluonnontieteelliset tiedekunnat ja teknilliset korkeakoulut ovat miesten valtakuntia. (Meskanen 1996, 18.) Keskiasteen tekniikan ja luonnontieteiden koulutusalat ovat yhtä miesvaltaisia kuin korkeakoulujen teknistieteelliset alat. Teknisillä aloilla naisia on vain 15% opiskelijoista. Ammatillisen keskiasteen naisten koulutusaloja ovat mm. hoito- ja kaupanalat, koti- ja laitostalous, ruokahuolto, vaate- ja kauneushoito. (Gordon, Lahelma 1991, 128)

Suurimman suosion korkeakoulujen koulutusaloista Jyväskylän maalaiskunnan ylioppilaiden keskuudessa saivat tekniikan ja luonnontieteiden koulutus (150 opiskelijaa vuonna 1994) sekä kauppaja-, toimistoalan sekä laki-, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden koulutus (100 opiskelijaa vuonna 1994). Jälkimmäisen koulutusalan suuruuden selittää myös se, että siihen on koottu yhteen yhdistelmä eri koulutusaloja. Humanistinen ja esteettinen koulutus tulee seuraavana 81 oppilaallaan. Tämän jälkeen tulevat opettajankoulutus, hoitoalojen koulutus sekä viimeiseksi maa- ja metsätalouden koulutus.

Miehet ovat olleet naisia selvästi kiinnostuneempia valitsemaan tekniikan- ja luonnontieteiden koulutuksen. Esimerkiksi Palokan lukiolaisista on Teknilliseen Korkeakouluun lähtenyt opiskelemaan 18 miestä ja vain 2 naista. Tilanne on samansuuntainen myös muiden lukioiden osalta. Varsinaisesti miesten ja naisten koulutusvalintojen suuntautumiseen ei tämä aineisto vastaa.

Vuosina 1985-1989 kirjoittaneiden enemmistö (35%), on valinnut tekniikan ja luonnontieteiden koulutuksen. Korkeakouluissa heistä opiskelee kaupanalan, toimistoalan sekä laki-, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden koulutuksissa 28%. Liki 20% heistä on sijoittunut humanistiseen ja esteettiseen koulutukseen. 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden valinnat noudattelevat samoja linjoja aiemmin ylioppilaaksi kirjoittaneiden kanssa.

TAULUKKO 9. Korkeakouluopiskelijoiden koulutusalat prosentteina (havaintojen lukumäärät suluissa) vuonna 1994. (n=394)

KOULUTUSALA	1985-1989	1990-1994	KAIKKI
Humanistinen ja esteettinen koulutus	(43) 19,1%	(38) 22,5%	(81) 20,6%
Opettajankoulutus	(17) 7,6%	(15) 8,9%	(32) 8,1%
Kauppa-toimistoalan sekä laki-, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden koulutus	(63) 28,0%	(37) 21,9%	(100) 25,4%
Tekniikan ja luonnontieteiden koulutus	(79) 35,1%	(71) 42,0%	(150) 38,1%
Hoitoalojen koulutus	(20) 8,9%	(3) 1,8%	(23) 5,8%
Maa- ja metsätalouden koulutus	(3) 1,3%	(5) 2,9%	(8) 2,0%
Kaikki	100%	100%	100%
N	225	169	394

Vuosina 1985-1989 kirjoittaneet ovat valinneet kaupanalan, toimistoalan sekä laki-, yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden koulutuksen myöhemmin kirjoittaneita enemmän. Selityksenä saattaa olla esimerkiksi kyseessä olevan alan suosion väheneminen tai vaikeus päästä alalle, jolloin opintojen aloittaminen siirtyy 1990-1994 kirjoittaneilta myöhempään ajankohtaan.

Johanna Käpän (1997) tekemän selvityksen mukaan Jyväskylän yliopistossa naisvaltaisia ovat olleet kaikki muut tiedekunnat paitsi matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta.

Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa naisvaltaisia aloja ovat psykologia (88%) sosiologia (78%) ja yhteiskuntapolitiikka (79%). Vähemmistönä naiset ovat esimerkiksi filosofiassa (26%), tilastotieteessä (32%), kansantaloustieteessä (35%). (Kääpä 1997, 31) Myös Kääpän selvitys tukee tulosta, että naisten osuus laskee, mitä korkeammalle korkeakoulujen hierarkiassa tullaan.

Tutkittavista korkeakouluopintojensa yhteydessä työskenteli vuonna 1994 128 henkilöä eli 32,5% korkeakouluopiskelijoista (n=394). Miesten työssäkäynti oli hieman yleisimpää kuin naisten.

6.3.3 Asuinpaikkavalinnat

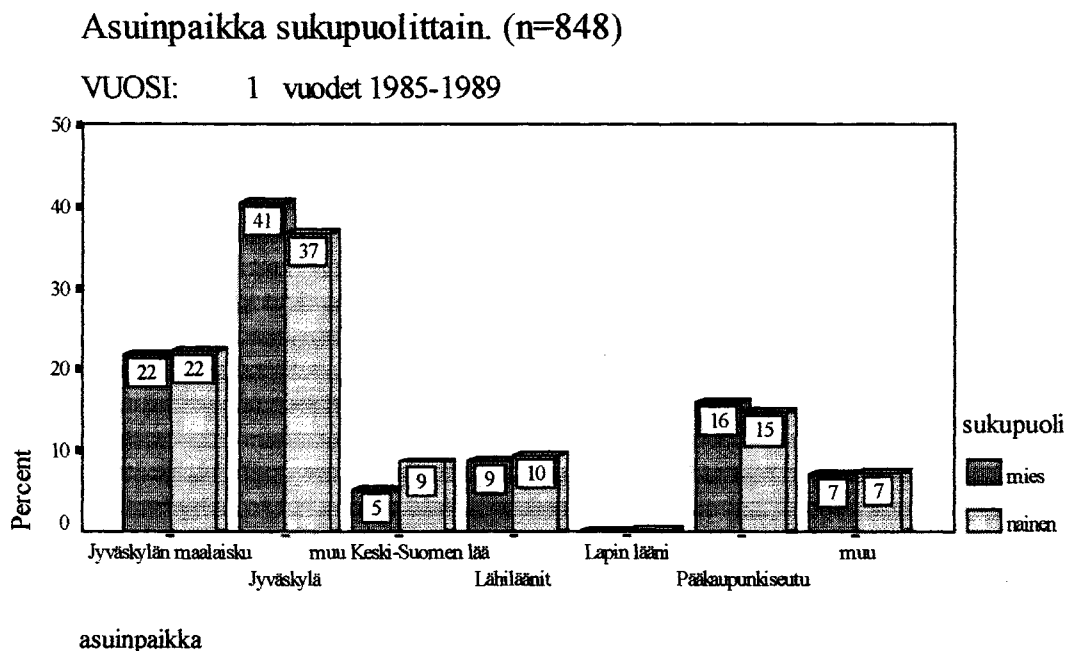
Työ- ja koulutusmarkkinat liikuttelevat yksilöä. Periaatteessa individualisaatio siis merkitsee riippuvuutta markkinoista useilla elämän eri aloilla. Traditionaalisuudesta irrottautuneet yksilöt tulevat riippuvaiseksi työmarkkinoista ja koulutuksesta. Työmarkkinat tarvitsevat toimiakseen yksilöiden henkilökohtaista liikkuvuutta. Koulutus avaa ihmiset usein huomaamaan yhteiskunnan ehtoja ja mahdollisuuksia, koulutus mahdollistaa myös esimerkiksi naisten yksilöllistymistä ja liikkuvuutta.

Tutkittavista 1624 ylioppilaaksi kirjoittaneesta *Jyväskylän maalaiskuntaan* eli 'emokuntaan' on jäänyt asumaan 19% nuorista. Selvästi vetovoimaisin asuinpaikka oli *Jyväskylä*, johon on muuttanut yli puolet tutkituista. Tätä tulosta ennakoiti jo Jyväskylän suosituimmuusasema koulutuspaikkojen valinnoissa. *Muu Keski-Suomen lääni* on vetänyt puoleensa 119 henkeä eli alle 10%. *Lähilääneihin* vanhan läänijaon mukaan (Häme, Kuopio, Mikkeli, Vaasa) on muuttanut miltei saman verran. *Pääkaupunkiseudulle* on siirtynyt 157 nuorta eli 10% vuosina 1985-1994 kirjoittaneista ylioppilaista. *Lapin lääniin* on muuttanut vain 7 henkeä. *Muun Suomen* on valinnut asuinpaikakseen 75 nuorta aikuista. (Liite 2.)

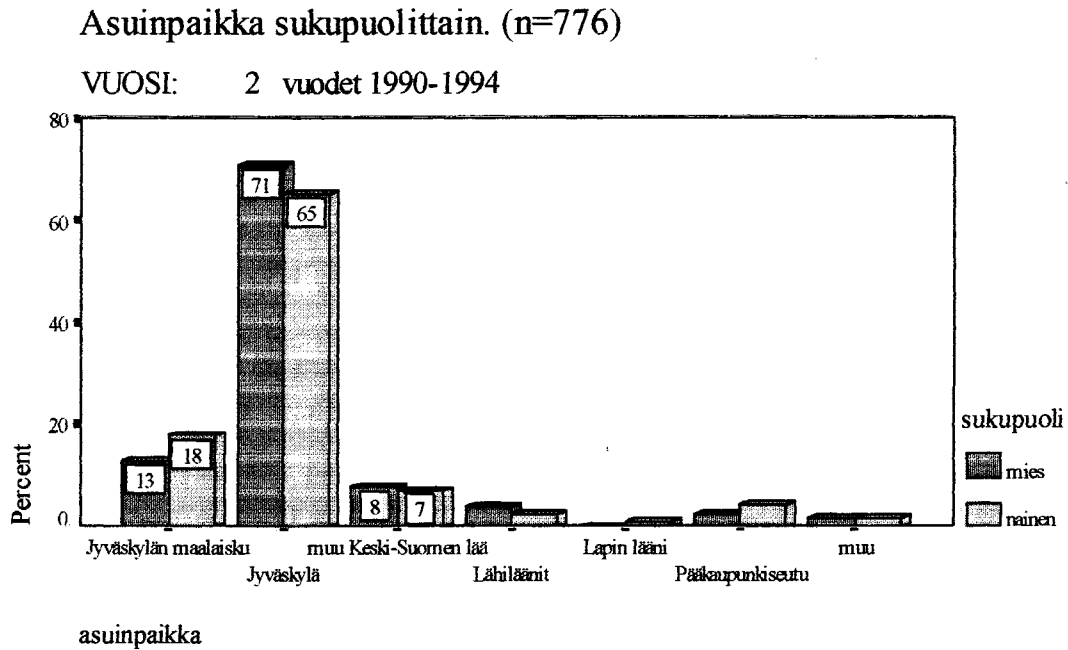
Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi valmistuneesta 848 nuoresta liki 40% on muuttanut Jyväskylään. Heistä noin viidennes asuu edelleen Jyväskylän maalaiskunnassa. Kolmanneksi eniten on muutettu etelään, pääkaupunkiseudulle. Puolestaan vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi valmistuneista 776:sta on jopa 68% muuttanut Jyväskylään, vain 16% asuu edelleen Jyväskylän maalaiskunnassa.

Kun verrataan vuosia 1985-89 ja 1990-94, löytyvät suurimmat erot lähilääneihin muuttaneiden keskuudesta. Lähilääneihin muuttaneista oli 3/4 kirjoittanut ylioppilaaksi vuosina 1985-89 ja vain hieman yli 20% vuosina 1990-94. Pääkaupunkiseudulle muuttaneista oli suurin osa (83%) kirjoittanut ylioppilaaksi 1980-luvun vuosina ja vain 17% 1990-luvun vuosina. Myös ryhmässä muut alueet oli enemmistö (yli 80%) 1980-luvulla kirjoittaneita. Jyväskylän maalaiskunnassa asuvia verrattaessa havaitaan, että heistä noin 60% on suorittanut yo-tutkintonsa aikaisemmin ja noin 40% heistä vuosina 1990-94. Jyväskylässä asuvien enemmistö on vuosina 1990-94 kirjoittaneita, mikä on käynyt ilmi jo aiemmista tuloksista.

KUVIO 4: Asuinpaikka sukupuolittain. (n=848)

Edellinen kaavio kuvaa vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneiden miesten ja naisten liikkuvuutta. Suurin osa niin miehistä kuin naisista asuu edelleen Jyvässeudulla. Jyväskylän maalaiskunnassa asuu molemmista ryhmistä saman verran (22%). Asuinpaikan valintaa analysoitaessa ei sukupuoli nouse ratkaisevasti esiin. Naiset eivät siis ole juuri liikkuvampia kuin miehet, eikä päinvastoin.

Tarkasteltaessa sukupuolittain vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneita löydetään suurimmat erot Jyväskylän maalaiskunnan ja kaupungin osalta. Miehistä 13% ja naisista 18% asuu edelleen maalaiskunnassa. Miehistä Jyväskylään muuttaneita on jopa 71%, naisista 6% vähemmän eli 65% on kaupunkiin muuttajia. Tuloksista havaitaan myös, että nämä nuoret eivät vielä ole irtaantuneet kovin kauaksi lapsuudenkodistaan, koska Jyväskylää kauemmaksi muuttaneita on hyvin vähän sekä miehissä että naisissa. Miksi nuoret muuttavat kaupungin puolelle? Tarjoaako Jyväskylä heille asuntoja, palveluja, viihtyisiä asuinympäristöjä, työtä, koulutusta, vai mistä oikein on kysymys?

Koko tutkimusjoukon (n=1624) asuinpaikkakunnan valinta ei siis vaihdellut sukupuolen mukaan. Jyväskylän jälkeen yleisin asuinpaikka oli Jyväskylän maalaiskunta, jossa naisista asui 20% ja miehistä 18%. Pääkaupunkiseudulla asui 10% tutkituista miehistä ja 10% naisista. Muualle Keski-Suomeen muuttaneita oli lähes yhtä paljon kuin pääkaupunkiseudulle muuttaneita. Läniläänneihin siirtyneitä nuoria oli alle 10% molemmista sukupuolista. Muualle Suomeen oli puolestaan liikkunut vain 5% miehistä ja 5% naisista. Erot sukupuolten välillä olivat kaiken kaikkiaan pieniä. Aineiston perusteella voidaankin todeta asuinpaikan olevan riippumaton tutkitun sukupuolesta. (Liite 3.)

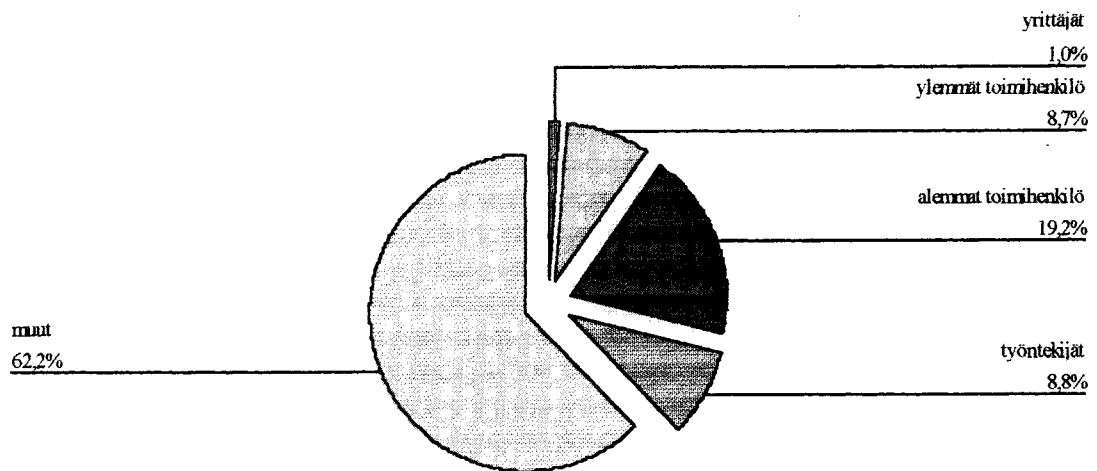
6.4 Koulutuksen ja sosioekonomisen aseman yhteys

Pierre Bourdieu (1985, 131) näkee koulun perusvaikutusten liittyvän vallankäytön hierarkioihin. Tietty käyttäytyminen koulutusmarkkinoilla liittyy niin sukupuoleen, sosiaaliluokkiin, ammatteihin kuin laajemmin kulttuuripääomiinkin, jotka puolestaan periytyvät isältä pojalle, sukupolvelta toiselle. Bourdieun (1985) mukaan koulutus ei merkitse aikuisten maailmaan valmistavaa yhtäläistä siirtymäriittä kaikille, vaan toimii eri sosiaaliryhmiä erottelevan valikoinnin välineenä. Millainen sitten on tutkittujen nuorten sosioekonominen asema? Sosioekonomisen aseman tarkastelu antaa myös viitteitä tulevaan.

Muuttuja '*sosioekonominen asema*' kertoo, kuuluivatko Jyväskylän maalaiskunnasta valmistuneet Vaajakosken, Tikkakosken ja Palokan lukion ylioppilaat yrittäjiin, ylempiin toimihenkilöihin, alempiin toimihenkilöihin, työntekijöihin vai luokkaan muut vuonna 1993. Aineistotaulukon sosioekonominen asema ei täsmää muiden taulukon perusjoukon kokonaislukumäärän kanssa, koska tarkasteluajankohtana on vuosi 1993, jolloin vuoden 1994 yo-tutkinnon suorittaneet jäivät pois. Heidän sosioekonominen asemansa olisi tuolloin ollut 'muut' - toisin sanoen he olivat vielä opiskelijoita tai työttömänä tutkimusajankohtana.

Tutkittavien (N=1472) sosioekonomista asemaa tarkasteltaessa havaitaan suurimman ryhmän muodostavan '*muut*' (62%), joka pitää sisällään mm. *opiskelijat ja työttömät*. Suuri prosentti kuvaa esimerkiksi juuri koulutuksen pidentymistä ja työttömyyden seurauksia. Seuraavaksi suurin ryhmä lukumäärältään on *alemmat toimihenkilöt* (19%), *työntekijöitä* ja *ylempiä toimihenkilöitä* on kumpiakin miltei 9%, *yrittäjiä* vain 1% verran.

Sosioekonominen asema 1993

Sukupuolittainen tarkastelu tuottaa seuraavia tuloksia. Miehistä (n=639) tutkimusajankohtana suurimman luokan muodosti ryhmä *muut* 68% (opiskelijat yms.). *Ylempiä toimihenkilöitä* miehistä oli 11%, *alempia toimihenkilöitä* 12%, ja *työntekijöitä* 9%. Naisista (n=833) ryhmän *muut* jälkeen sijoittuu eniten *alempiin toimihenkilöihin*, jopa 25%. *Työntekijöitä* naisista on 8% ja *ylempiä toimihenkilöitä* 7%. Niin miesten kuin naistenkin keskuudessa yrittäjien osuus jäi alle prosentin. Yrittäjiä tässä aineistossa oli kaiken kaikkiaan vain 15, joista 9 miestä ja 6 naista. Yrittäjien ja ylempien toimihenkilöiden enemmistö on miehiä. Erot eivät tässä aineistossa ole suuria, mutta noudattelevat kuitenkin mitä ilmeisemmin yleistä kansallista linjaa, jossa naisten suurimmat osuudet löytyvät juuri 'keskikerroksista'. Alemmissa toimihenkilöissä naisten osuus miehiin verrattuna on suuri. *Alempia toimihenkilönaisia* on 73% ja loput miehiä. *Työntekijöistä* on naisia 54% ja miehiä 46%. (Liite 4.)

Tutkittaessa erikseen vuosia 1985-1989 havaitaan, että ylioppilaaksi tulleiden joukossa (n=848) ryhmään *muut* kuului vielä selvä enemmistö. Tämän jälkeen suurin ryhmä on *alemmat toimihenkilöt*. Vuosina 1985-89 kirjoittaneiden keskuudessa ylempien toimihenkilöiden osuus (14%) on ymmärrettävästi suurempi kuin vuosina 1990-93 valmistuneiden keskuudessa (1%). Vuosina 1990-1993 (n=624) kirjoittaneet sijoittuvat

pääasiassa kolmeen luokkaan: muut (78%), alemmat toimihenkilöt (13%) ja työntekijät (7%). Luokkaan muut on sijoittunut yllättävän moni tutkituista.

Jyväskylän maalaiskunnassa talouksien (n=10 550) sosioekonominen jakauma näytti seuraavalta vuonna 1993 (Fennica 1998, 4):

- työntekijätalouksia 28,1%
- eläkeläistalouksia 23,0%
- alempia toimihenkilötalouksia 20,9%
- ylempiä toimihenkilötalouksia 11,4%
- yrittäjätalouksia 7,9%
- muita talouksia 7,7%
- opiskelijatalouksia 1%

Huomio kannattaa kiinnittää erityisesti työntekijätalouksien suureen määrään, joita puolestaan lukioiden entisistä oppilaista on vähän. Opiskelijatalouksia oli koko kunnassa vain 1%. Nuoret opiskelijat ovat pääosin siirtyneet kaupungin puolelle asumaan ja opiskelemaan.

7. NUORTEN ENSISIJAISET ELÄMÄNTOIMINNOT JA TYÖLLISTYMINEN

Lama-aikana joutui maassamme aiempaa suurempi osa työvoimasta työttömäksi. Työttömyys levisi yhä laajemmille alueille, aloille ja väestöryhmiin. Työttömyyden kestossa tapahtui kuitenkin merkittävämpi muutos. Työttömyyden pituus moninkertaistui, ja se johti yksilökohtaisten työttömyysjaksojen pidentymiseen ja kasaantumiseen samoille henkilöille. Ajan ongelmat eivät koskeneet vain huonosti koulutettuja, vaan myös hyvinkoulutetut ihmiset kärsivät työttömyydestä. (Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, 2)

Työ on edelleen keskeinen yksilön arvostuksiin, minäkuvaan, yhteiskunnalliseen asemaan ja sosiaalisiin suhteisiin vaikuttava tekijä. Työllä onkin suuri merkitys yksilön elämänhallinnan, hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallistumisen edistämisessä. Työllisiä ja työttömiä ei täten tulisi tarkastella homogeenisena ryhmänä. (Hyypä 1996, 326-337)

Työ on siis nuorelle keino hallita omaa elämää. Työ tuo mukanaan toimeentulon ja sosiaalisia suhteita. Työn puute sen sijaan heikentää yksilön henkilökohtaisen elämänhallinnan tunnetta, vaikka työttömyys ei enää leimaakaan ihmistä yhteisön silmissä. Työllä ja työttömyydellä on tietoyhteiskunnassa moninaisemmat kasvot kuin aiemmin esimerkiksi teollisuusyhteiskunnan aikaan.

7.1 Nuorten ensisijainen tutkimushetkinen toiminta

Muuttujaa 'pääasiallinen toiminta' kutsutaan tässä yhteydessä tutkittavan *ensisijaiseksi toiminnaksi*. Tutkitun tutkimushetkinen ensisijainen toiminta kuvaa tutkittavan henkilön taloudellisen toiminnan laatua. Pääasiallisen toiminnan perusteella perusjoukko jaetaan työvoimaan kuuluviin (*työlliset ja työttömät*) ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Työvoiman ulkopuolella olevat voidaan jakaa edelleen alaryhmiin, kuten *korkeakouluopiskelijoihin, muihin opiskelijoihin, varusmiehiin ja ryhmään muut* (mm. eläkeläiset ja kotityötekeväät). Tämän tutkimuksen luokitus perustuu tietoihin henkilön toiminnasta vuonna 1994.

Taulukko 10. Ensisijainen toiminta (N=1624).

Pääasiallinen toiminta	f	%
työssä	620	38,2
työtön	236	14,5
korkeakouluopiskelija	266	16,4
muut opiskelijat	384	23,6
muut	61	3,8
varusmiehet	<u>57</u>	<u>3,5</u>
Yht.	1624	100%

Moni korkeakouluissa opiskelevista ylioppilaista kävi samanaikaisesti työssä tarkasteluajankohtana, mistä johtuu se, että korkeakouluopiskelijoiden määrä on huomattavasti pienempi tässä yhteydessä kuin käsiteltäessä korkeakouluopiskelijoita erillään. Tällä hetkellä opintojen ohessa työskentely on enemmänkin sääntö kuin poikkeus.

Verrattaessa Jyväskylän maalaiskunnasta (1985-1994) valmistuneiden ylioppilaiden ensisijaisen toiminnan prosentteja *koko maassa* ylioppilaaksi kyseisinä vuosina valmistuneiden vastaaviin voidaan todeta vain pieniä eroja. Kyseisistä ikäluokista koko maassa on prosentuaalisesti vain hieman enemmän työllisiä ja korkeakouluopiskelijoita kuin maalaiskunnan kasvateissa. Tutkittavia nuoria oli tutkimushetkellä suhteellisesti enemmän työttöminä ja ryhmässä muut kuin korkeakouluopiskelijoina.

TAULUKKO 11. *Maassamme* vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden ensisijainen toiminta tutkimushetkellä 1994. (N=288147)

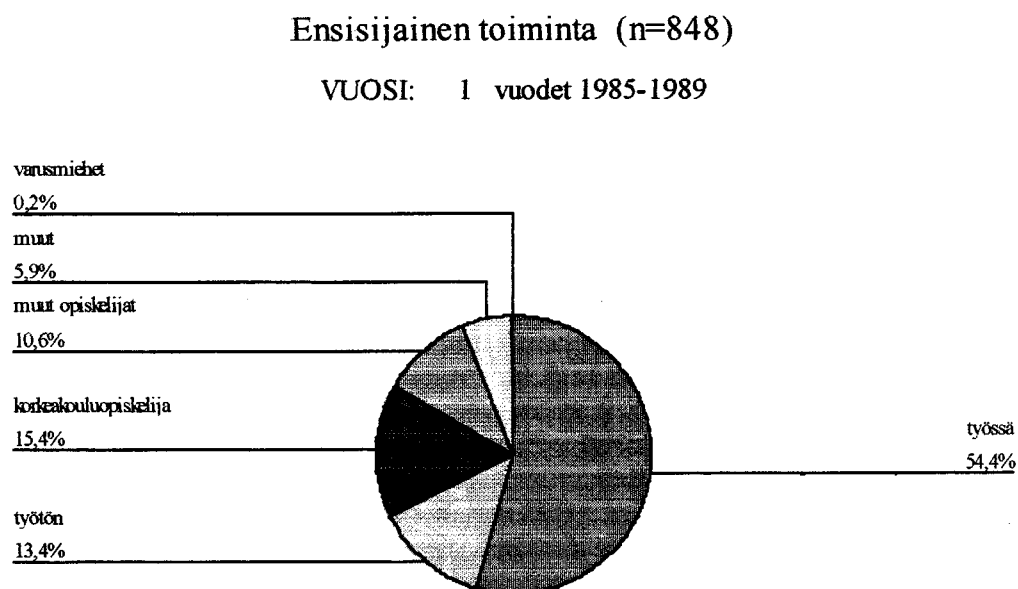
Pääasiallinen toiminta	%
työssä	41,9
työtön	12,2
korkeakouluopiskelija	19,1
muut opiskelijat	19,6
muut	4,2
varusmiehet	<u>3,0</u>
Yht.	100%

Ensisijaisen tutkimushetkisen toiminnan osalta (N=1624) voidaan havaita, että perusjoukkoa tarkasteltaessa selvästi suurimman luokan muodostavat *työssäkäyvät*. Heidän

osuus on noin 38% eli yli 600 henkeä. Seuraavaksi suurin ryhmä on *muut opiskelijat*, yli 20% eli liki neljäsataa henkeä. Kolmanneksi suurin ryhmä on *korkeakouluopiskelijat* (16%) ja *työttömät* (15%). Lukumääriltään pienimmäksi, noin 3% tuntumaan, jäävät *muut* sekä *varusmiehet*.

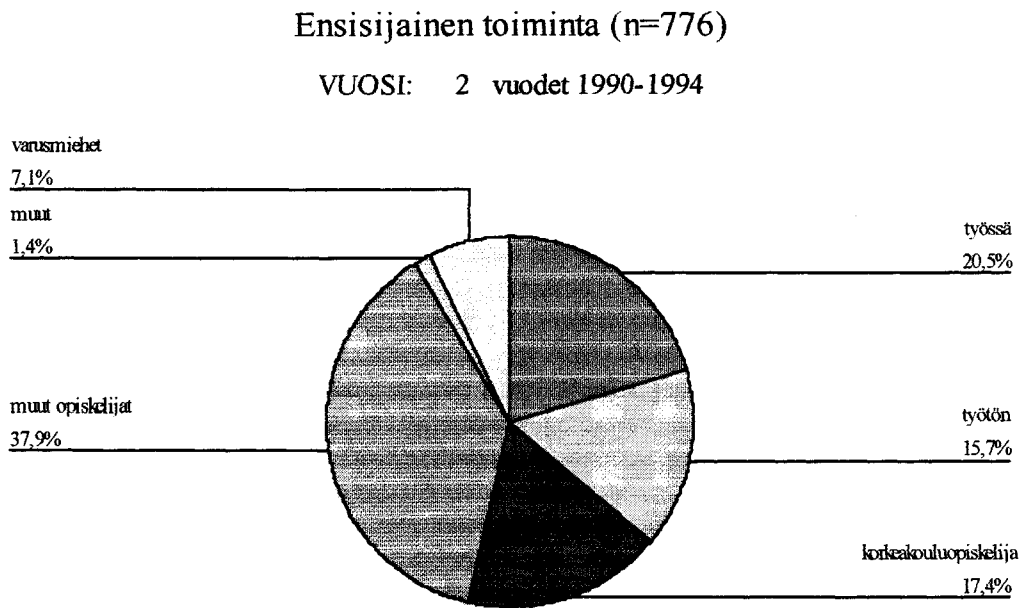
Työssäkävien luokan suuruus kävi ilmi etenkin tarkasteltaessa vuosia 1985-1989. Vuosittain tarkasteltuna voidaan siis todeta työssäkävien osuuden olevan luonnollisesti suurempi 1985-1989 (n=848) kirjoittaneilla. Heistä yli puolet (54%) oli työssä vuonna 1994. Korkeakouluopiskelijoita oli 15% sekä muita opiskelijoita 11%. Työttöminä oli tuolloin 13% ikäryhmästä. Ryhmä muut (6%) selittynee kotiäitien ja -isien lisääntyvällä määrällä, perheellistymisen tullessa luonnolliseksi osaksi yksilöiden elämänskaarta.

KUVIO 8: Vuosina 1985-1989 kirjoittaneiden ensisijainen toiminta.(n=848)

Työssäkäyviä oli vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden joukossa (n=776) noin viidennes. Korkeakouluopiskelijoita oli 17% sekä muita opiskelijoita jopa 38%. Työttömien prosenttiosuus oli jopa 16% ikäryhmästä. Varusmiesten 7% osuus selittyy sillä, että useat suorittavat varusmiespalvelun mahdollisimman pian kirjoitusten jälkeen. Ryhmä muut oli hyvin pieni, vain noin prosentin verran.

KUVIO 9: Vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden ensisijainen toiminta.(n=776)

7.2 Työvoima tilastoissa ja keskusteluissa

Työllisyysprosentit eivät kerro yhä raaistuneemmasta kilpailusta työpaikkojen sisällä tai yhä kovenevista vaatimuksista. Työelämän muutos ja sen tuomat seuraukset kietovat jokaisen prosentin ja numeron lankoihinsa. Tilastollisten tietojen määrällinen tutkiskelu kätkee siis sisäänsä perustavaa laatua olevia sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä koko yhteiskuntamme rakenteita koskevia kysymyksiä.

Työvoima jaetaan yleensä työvoimatilastoissa työikäiseen väestöön (15-64-vuotiaisiin), alle 15-vuotiaisiin ja yli 64-vuotiaisiin. Työvoimaan luetaan ne henkilöt, jotka vuoden viimeisellä viikolla olivat työllisiä tai työttömiä. Toisin sanoen työikäinen väestö on luokiteltu työvoimaan ja työvoimaan kuulumattomiin. Työvoimaan puolestaan kuuluvat työlliset ja työttömät. Tässä yhteydessä tarkastellaan niitä Vaajakosken, Tikkakosken ja Palokan lukioista vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneita, jotka lukeutuvat työvoimaan. Tarkasteluintressinä on selvittää heidän työttömyys- ja työllisyyskuukausiaan vuonna 1994 tämän tutkimusaineiston pohjalta.

Tilastollisten harhojen välttämiseksi esiintyi kukin tutkittava havainto eli yksilö *vain yhden* kerran *pääasiallisen toimintansa mukaan* joko työllisenä tai työttömänä. Tämän aineiston koko on 800 henkilöä. Päätoimisia opiskelijoita ei ole luokiteltu mukaan tähän aineistoon.

Työssäolokuukausilla tarkoitetaan henkilön yhteenlaskettujen työkuukausien määrää ajanjaksolta 1.1 - 31.12.1994. Vuoden viimeisen päivän tilanne ratkaisee sen, kumpaan ryhmään - 'työlliset' vai 'työttömät' - henkilö kuuluu, näin on välttytty päällekkäisiltä luokituksilta. Toisin sanoen ne, joilla on sekä työllisyys- että työttömyyskausia vuoden aikana, näkyvät tilastossa vain jomman kumman luokituksen osalta. Se, että henkilö esimerkiksi kuuluu ryhmään työlliset ja hänelle on merkitty 1-3 työssäolokuukautta, ei välttämättä tarkoita sitä, että hän olisi ollut työttömänä muina kuukausina, vaan hän on voinut opiskella, olla siviili- tai varusmiespalveluksessa jne. 1-3 kuukauden työssäolon lisäksi henkilö on voinut olla työvoiman ulkopuolella. Jos henkilö on esimerkiksi luokiteltu työttömyys-luokkaan 7-9 kuukautta, ei hän välttämättä ole ollut työllisenä vuoden loppuja kuukausia.

Vuoden 1994 viimeisen päivän tilanne ratkaisee sen kumpaan työvoiman luokkaan, työlliset vai työttömät, kukin henkilö on laskettu. Väestölaskennassa työssäoloa ei ole voitu eritellä koko- ja osa-aikatyöhön. Tiedot työttömyydestä on saatu työministeriön työnhakijarekisteristä.

Tilastokeskuksen muodostamat työssäolo- ja työttömyysluokat oli jaettu neljään osaan. Aluksi aineistoa käsiteltiin näiden luokkien pohjalta siten, että ensimmäiseen luokkaan sijoittuivat 1-3 kuukautta työssä tai työttömänä olleet, toinen luokka käsitti 4-6 kuukauden mittaiset työ- tai työttömyysjaksot, kolmanteen luokkaan kuului 7-9 kuukautta kestänyt työ- tai työttömyysaika ja viimeinen luokka sisälsi 10-12 kuukauden työsuhteet tai työttömyyden.

TAULUKKO 12. Työvoiman jakaantuminen, 31.12 1994.(N=800)

Työvoima	f	%	Osuus ikäluokasta 1994
<i>Työssäolo</i> 1-3 kk	51	6,4	
<i>Työssäolo</i> 4-6 kk	89	11,1	= 38,2% työssä
<i>Työssäolo</i> 7-9 kk	78	9,8	
<i>Työssäolo</i> 10-12 kk	359	44,9	
<i>Työttömyys</i> 1-3 kk	48	6,0	
<i>Työttömyys</i> 4-6 kk	77	9,6	= 14,5% työtön
<i>Työttömyys</i> 7-9 kk	57	7,1	
<i>Työttömyys</i> 10-12 kk	41	5,1	
Opiskelijat ja muut			=47,3%
Yhteensä	800	100	100% (n=1624)

Korostan, että oheinen taulukko kuvaa nuorten (n=800 eli noin puolet tutkituista) asemaa, työssäoloa ja työttömyyttä työmarkkinoilla, 31.12-94. Taulukko peilaa vain yhden vuoden yli eli vuotta 1994. Lisäksi taulukosta käy ilmi paljonko ko. prosenttiosuudet ovat keskimäärin koko ikäluokasta laskettuna. Työssäolo ja työttömyysluvut eivät ole ristiin mahdollisia, sillä kukin tutkittava henkilö esiintyy aineistossa vain yhden kerran jommassa kummassa luokassa.

Edellisestä taulukosta nähdään, että vuonna 1994 suurimman luokan muodostaa 10-12 kuukauden työssäolo. Työvoimasta (n=800) tähän luokkaan on sijoittunut noin 50%. Noin 10% työvoimasta on työskennellyt vuoden aikana 4-6 kuukautta sekä 7-9 kuukautta. Työttömyysjaksoja tarkasteltaessa huomataan, että 4-6 kuukauden työttömyyden on vuoden 1994 aikana kokenut 10% nuorista ja esimerkiksi 7-9 kuukauden työttömyysjakson on käynyt läpi 7%. Käytännössä työttömyysprosentit siis kertovat, että jopa 98 nuorta on ollut työttömänä yli puolen vuoden ajan ja 125 nuorta puolestaan on ollut työttömänä alle puolen vuoden jakson.

Hahmotettaessa työvoimaan kuuluvuutta kirjoittamisvuoden mukaan huomataan joitakin selviä eroja vuosina 1985-1989 ja 1990-1994 kirjoittaneiden välillä. Merkittävin ero on siinä, että aikaisemmin kirjoittaneista yli puolella (56%) oli pitkäaikainen työsuhde, vähintään 10 kuukautta kestänyt, kun nuoremmista ainoastaan 22% oli ollut töissä yhtä pitkän ajan vuonna 1994. Toinen ero on myöhemmin kirjoittaneiden suurempi osuus lyhyen ajan (alle 3 kk) työsuhteissa. Heistä 9% oli ollut lyhytaikaisessa työssä, kun 1980-luvulla kirjoittaneista vain 5%:lla oli ollut lyhytaikainen työsuhde. 1990-luvulla kirjoittaneet olivat olleet enemmän myös työttöminä. Vaikuttaisi siltä, että hiljattain kirjoittaneilla on suurempi riski jäädä työttömäksi ainakin lyhytaikaisesti kuin heitä aikaisemmin kirjoittaneilla. Tämä johtunee suurelta osin myös työkokemuksen puutteesta. Voisi myös olettaa, että myöhemmin kirjoittaneilla ovat lyhyet työsuhteet, esimerkiksi pätkätyöt, yleisempiä kuin vanhemmilla ikätovereilla. Näin 1980-luvun ylioppilasnuoret noudattelisivat 'vanhaa', perinteisempää työelämän kaavaa ja uusi 1990-luvun polvi olisi elävämmin kosketuksissa työelämän uusien tuulien kanssa.

Havainnoitaessa tutkittavien sijoittumista eri luokkiin huomataan, että tutkittavat jakaantuivat luokkiin hyvin epätasaisesti. Miltei puolet (45%) kuului 10-12 kuukautta töissä olleisiin. Toiseksi suurin luokka oli 4-6 kuukautta työssä olleet, joita oli noin 11%. Muihin luokkiin kuului vain 4-10% tutkituista. Vuoden 1994 lopulla noin 80% nuorista tilastoitiin työssäolokuukausiensa perusteella ja näin ollen jopa viidesosa työvoimaan kuuluvista nuorista laskettiin työttömyyskuukausiensa perusteella.

7.2.1 Yhdistelty luokitus

Aineistoa analysoitiin muodostamalla '*yhdistelty luokitus*', jossa jaettiin työssäolo ja työttömyys vain kahteen luokkaan. Tutkittavat luokiteltiin alle ja yli puoli vuotta työssä ja työttömänä olleisiin. Tällä tavoin saatiin selkeämpi ja osittain myös aineistoa paremmin kuvaava luokitus. Tiivistetty luokitus kertoo, että yli puolet työvoimasta (n=800) oli työssä 7-12 kuukautta tutkimusvuoden aikana. Työvoimasta 18% on työskennellyt vuoden aikana lyhyemmän aikaa - puoli vuotta tai sen alle. Työttömänä yli puoli vuotta on ollut 12% ja 1-6 kuukautta on ilman työtä ollut 16% työvoimasta.

Tässä yhdistellyssä luokituksessa yksi luokista oli selvästi suurempi kuin muut. *Yli puoli vuotta töissä* olleita oli yli puolet 800 tutkitusta työvoimaan kuuluvasta. Alle puoli vuotta töissä tai työttömänä olleita oli suunnilleen saman verran (140 ja 125) ja yli puoli vuotta työttömänä olleita noin sata. Havaitaan, että suurin osa (72%) tutkituista lukeutui luokkaan työssä olleet ja vain vajaa kolmannes oli sijoittunut luokkaan työttömänä olleet.

TAULUKKO 13. Työvoiman jakaantuminen.(N=800)

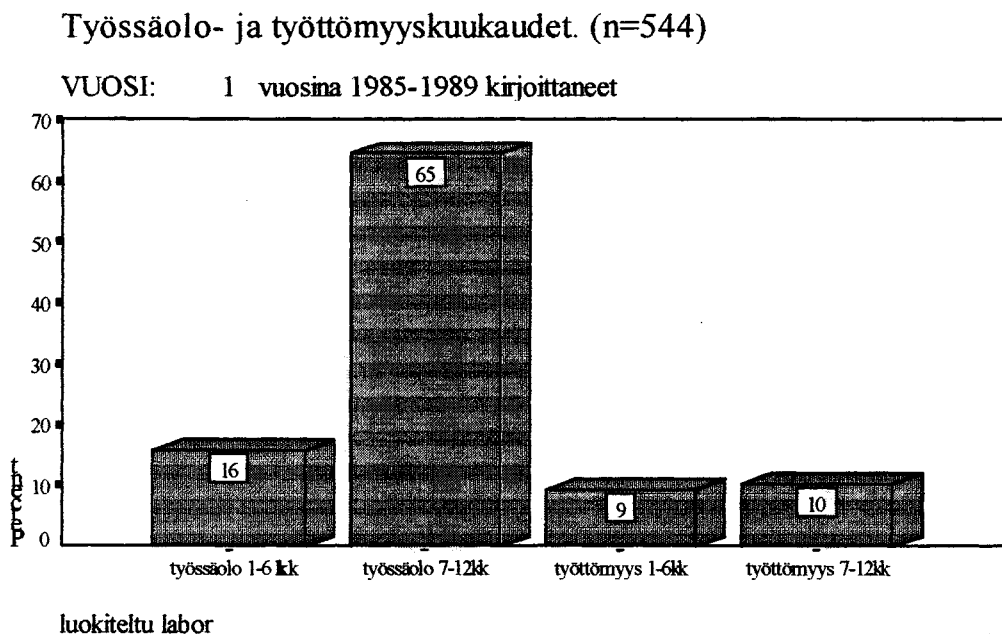
Työvoima	f	%
<u>Työssäolo 1-6 kk</u>	140	17,5
<u>Työssäolo 7-12 kk</u>	437	54,6
Työttömyys 1-6 kk	125	15,6
Työttömyys 7-12 kk	98	12,3
Yhteensä	800	100

Nuorten työllisyys supistui enemmän Työministeriön teettämän työvoimapolitiittisen tutkimuksen mukaan lamavuosina 1990-1994. Työllisyyden heikkeneminen ei näkynyt niinkään työttömyysasteessa vaan nuorten työvoimaan osallistumisasteessa. Osallistumisasteen lasku oli puolestaan seurausta opiskelemisen laajuudesta. Opiskelusta tulikin keino suojautua työttömyydeltä. Työttömyys alkoi tuolloin kasaantua, työttömyyden kestot pidentyä ja toistuvuus lisääntyä. (Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, tiivistelmä)

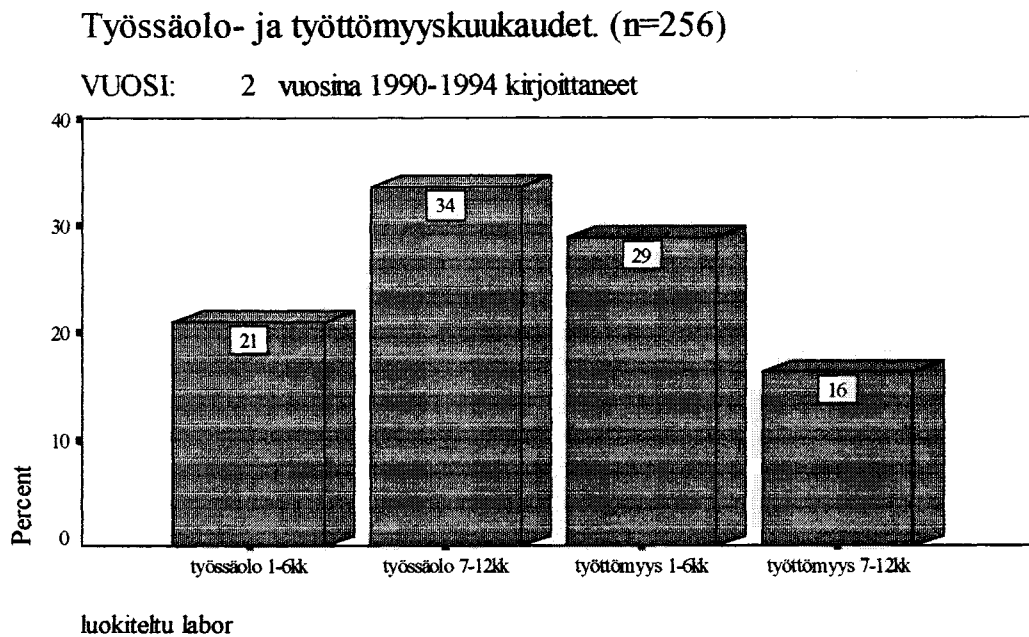
Jälkimodernissa yhteiskunnassa voidaan puhua yksilöiden elämänaluesukkuloinnista tarkoittaen työn, koulutuksen ja vapaa-ajan kietoutumista toisiinsa. Jälkimoderni elämäntapa - työn ja koulutuksen integroiminen - ei onnistu, mikäli työpaikkoja ei ole, ja tällöin sukulointi on mahdotonta. Elämäntavat riippuvatkin paljolti taloudellisista raameista, maamme yleisestä talouden kehittämisestä. Maamme nuoret ovat olleet erilaisessa asemassa aikuisiin nähden - sopeutumista lama-aikana eivät ole ohjanneet niinkään vapaaehtoiset yksilölliset valinnat kuin ulkoiset pakot. (Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, 27)

Seuraavassa kuvataan nuorten elämänaluesukkulointia. Tätä havainnollistavat työssäolo- ja työttömyyskuukaudet kaksiluokkaisena muuttujana esitettynä. Kuviot kertovat lisäksi vuosien 1985-1989 ja 1990-1994 välisiä eroja. Vuosina 1985-1989 kirjoittaneista työvoimaan kuuluvista 65% oli luokassa 7-12 kk työllisyys. Kun taas esimerkiksi vuosina 1990-1994 kirjoittaneista noin 34% nuorista kuului samaiseen työllisyys luokaan. Kuvioista nähdään hyvin esimerkiksi se seikka, että työvoimasta työttömänä oli selvästi enemmän vuosina 1990-1994 kirjoittaneita. Kuviota tutkittaessa kannatta huomioida, että kyseessä on nimenomaan työvoiman tarkastelu eli kuvioista puuttuvat opiskelemissa olevat.

KUVIO 10: Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneen työvoiman työssäolo- ja työttömyyskuukaudet. (n=544)

KUVIO 11: Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneen työvoiman työssäolo- ja työttömyyskuukaudet. (n=256)

7.2.2 Sukupuolella ei vaikutusta työllisyyteen tai työttömyyteen

Kun verrataan miesten ja naisten jakautumista eri työvoimaluokkiin, huomataan sukupuolten välisten erojen olevan vähäisiä sekä työssäolon että työttömyyden suhteen. Sekä miehistä että naisista oli ollut töissä vuonna 1994 lyhyen aikaa (1-3 kk), alle 10%. Miehistä ja naisista noin 10% kuului työssäolo luokkaan hieman alle puoli vuotta (4-6 kk) sekä 7-9 kuukauden työjaksot. Pitkäaikainen (10-12 kk) työssäolo oli molemmilla sukupuolilla ehdottomasti yleisin luokka. Miehistä tähän luokkaan kuului 47% ja naisista 43%.

Työttömyysluokissa suurimmat erot olivat lyhyimmissä ja pitkäkestoisimmissa työttömyysjaksoissa. Naisilla lyhytaikaisen työttömyyden prosenttiosuudet olivat suuremmat kuin pitkäkestoisen työttömyyden (7,1%/3,9%). Miesten tilanne oli päinvastainen. Pitkäkestoisen työttömyyden osuudet olivat lyhytkestoista suuremmat (6,6%/4,7%).

Tämän aineiston pohjalta voidaan kuitenkin todeta, ettei sukupuolella näytä olevan vaikutusta työssäolemiseen tai työttömyyteen. Erot ovat niin vähäisiä, ettei voida väittää lyhytaikaisten työsuhteiden olleen tyypillisiä naisille ja pidempiaikaisten työjaksojen olleen tyypillisiä miehille.

TAULUKKO 14. Sukupuolittainen jakaantuminen työvoimaluokkiin. (N=800)

Sukupuoli	työssä	työssä	työssä	työssä	työtön	työtön	työtön	työtön	Kaikki	N
	1-3 kk	4-6 kk	7-9 kk	10-12kk	1-3 kk	4-6 kk	7-9 kk	10-12kk		
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)		
Mies	5,2	9,9	9,9	46,6	4,7	10,2	6,9	6,6	100	364
Nainen	7,3	12,2	9,6	43,3	7,1	9,2	7,3	3,9	100	436
Kaikki	6,4	11,1	9,8	44,9	6,0	9,6	7,1	5,1	100%	800

7.2.3 Sukupuoli yhdistelyluokituksessa

Yhdistelyluokituksessa työssäolo ja työttömyys on jaettu 1-6 kuukauden ja 7-12 kuukauden eli yli ja alle puolen vuoden pituisiin jaksoihin. Kun tutkitaan työssäoloa ja työttömyyttä ns. *uuden luokituksen* mukaan sukupuolia vertaillen ja tutkittavat jaetaan vielä kahteen ryhmään ylioppilaaksikirjoittamisvuoden mukaan, huomataan joitakin kiinnostavia seikkoja. 1980-luvulla kirjoittaneilla ei ole juurikaan havaittavissa sukupuolesta johtuvia eroja työssäkäymisen tai työttömänä olemisen välillä. Miesten ja naisten väliset erot ovat joka tapauksessa pieniä, muutaman prosentin luokkaa (1-6%). Suurin ero on yli puoli vuotta työssä olleiden luokassa, johon kuuluu 1980-luvulla kirjoittaneista miehistä 68% ja naisista 62%. Voidaankin sanoa, ettei työtä vaille oleminen johdu kyseessä olevana ajankohtana ylioppilaaksi kirjoittaneilla sukupuolesta, vaan sekä miehet että naiset ovat olleet työssä ja työttöminä suunnilleen yhtä paljon.

TAULUKKO 15. Vuosina 1985-1989 kirjoittaneiden työssäolo- ja työttömyyskuukaudet sukupuolittain.(n=544)

Sukupuoli	Työssäolo	Työssäolo	Työttömyys	Työttömyys	Yhteensä (%)	N
	1-6 kk (%)	7-12 kk (%)	1-6 kk (%)	7-12 kk (%)		
Mies	14,5	67,5	7,1	11,0	100	255
Nainen	17,0	61,9	11,4	9,7	100	289
Kaikki	15,8	64,5	9,4	10,3	100%	544

Tehtäessä havaintoja 1990-luvulla kirjoittaneista huomataan, ettei tilanne ole samanlainen. Erot sukupuolten välillä ovat hieman suuremmat. Erityisen kiinnostavaa on havaita, että suurempi osa naisista kuin miehistä lukeutuu työssä olleisiin. Niin ikään miehistä on puolestaan suurempi osa ollut työttömänä. Vaikuttaisi siltä, että vuosina 1990-1994 kirjoittaneista alle puolen vuoden mittaiset työsuhteet ovat tyypillisiä nimenomaan naisille (25%) ja sekä lyhyet että pitkäaikaiset työttömyysjaksot ovat tyypillisiä miehille (prosentit 33% ja 19%).

TAULUKKO 16. Vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden työssäolo- ja työttömyyskuukaudet sukupuolittain. (n=256)

Sukupuoli	Työssäolo	Työssäolo	Työttömyys	Työttömyys	Yhteensä (%)	N
	1-6 kk (%)	7-12 kk (%)	1-6 kk (%)	7-12 kk (%)		
Mies	16,5	31,2	33,0	19,3	100	109
Nainen	24,5	35,4	25,9	14,3	100	147
Kaikki	21,1	33,6	28,9	16,4	100%	256

Santamäki-Vuoren ja Sauramon (1995) tutkimus 'Nuorten työttömyys vuosina 1993-1994' osoittaa, että naisten ja miesten työttömyysasteet samankaltaistuivat. Tähän vaikuttivat mm. naisten heikentyneet työllisyysnäkymät erityisesti naisvaltaisilla aloilla, etenkin julkisella sektorilla. Miesten työttömyysaste pysyi kuitenkin naisten työttömyysastetta korkeampana. (Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, 9)

Työttömyysjaksojen pituudet venyivät. Naisilla kestot olivat miehiä lyhyempiä. Seuraavasta taulukosta käy puolestaan ilmi 31.12 1994 mitattujen voimassaolevien työttömyysjaksojen

keskipituudet 20-24 vuotiailla nuorilla koulutusasteittain. Taulukko osoittaa jälleen koulutuksen myönteisen vaikutuksen sopeuduttaessa talouden taantumiin ja massatyöttömyyteen. Lisäksi taulukosta ilmenee voimassa olleiden työttömyysjaksojen keskipituus suuralueittain.

Taulukko 17. Voimassaolleiden työttömyysjaksojen keskipituus 20-24 vuotiailla 31.12 1994.

Koulutus	Kesto viikkoina
Alempi perusaste	30,3
Ylempi perusaste	31,4
Alempi keskiaste	23,3
Ylioppilas	21,1
Muu ylempi keskiaste	21,7
Korkea-aste	12,4

(Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, 47)

Taulukko 18. Voimassa olleiden työttömyysjaksojen keskipituus suuralueittain 31.12 1994.

Suuralue	Työttömyysjaksojen pituus viikkoina
Uusimaa	27,9
Muu Etelä-Suomi	24,2
Keski-Suomi	24,3
Pohjois-Suomi	21,3
Koko maa	24,4

(Santamäki-Vuori, Sauramo 1995, 59)

7.3 Miesten ja naisten ensisijaiset toiminnot

Tällä hetkellä niin miesten kuin naistenkin odotetaan tasa-arvoisesti hankkivan itselleen koulutusta ja hakeutuvan sitten työelämään ja vetäytyvän sieltä lopulta eläkkeelle. Muutosta

aiempaan on tapahtunut vain siinä, että tuo siirtymä koulutuksesta työelämään tapahtuu myöhäisempänä ajankohtana kuin aiemmin. Sääsken (1990) tutkimuksen mukaan 1980-luvun lopulla nuoret siirtyivät keskimäärin 23-vuotiaana työelämään palkkatyöläisten joukkoon. (Kasvio 1994, 196)

Kun nuorten ensisijaista toimintaa tarkasteltiin vuosina 1985-1989 ja 1990-1994 kirjoittaneiden sukupuolen mukaan, havaittiin, että 1980-luvulla kirjoittaneista miehistä kävi työssä 217 (57,9%) ja naisista 244 (51,6%), kun taas 1990-luvulla kirjoittaneista miehistä vain 57 (16,1%) ja naisista 102 (24,2%) oli mukana työelämässä.

Oheisesta taulukosta nähdään, että vuosina 1985-1989 ylioppilastutkinnon suorittaneista miehistä 18% ja naisista 13% oli pääasialliselta toiminnaltaan korkeakouluopiskelija. Lisäksi kiinnostavaa on se, että naisista jopa 13% kuului luokkaan muut opiskelijat. Naisten enemmistö oli sijoittunut myös luokkaan muut.

Taulukko 19. Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneiden ensisijainen toiminta sukupuolittain vuonna 1994. (n=848)

Sukupuoli	työssä (%)	työtön (%)	korkeakouluopiskelija (%)	muut opiskelijat (%)	muut (%)	varusmiehet (%)	Kaikki (%)	N
Mies	57,9	13,1	18,1	8,0	2,4	0,5	100	375
Nainen	51,6	13,7	13,3	12,7	8,7	0	100	473
Kaikki	54,4	13,4	15,4	10,6	5,9	0,2	100%	848

Vuosina 1990-1994 kirjoittaneista naisista jopa 24% kävi työssä. Miehistä viidennes ja naisista 15% oli korkeakouluopiskelijoita, kun taas muita opiskelijoita oli naisista jopa yli 40% ja miehistä noin 30%. Ylioppilaaksi aiemmin kirjoittaneista niin miehistä kuin naisista oli sijoittunut yli puolet työelämään. Tämän seurauksena työttömien osuudet olivat suuremmat niin miesten kuin naisten keskuudessa vuosina 1990-1994 kirjoittaneilla. Aiemmin kirjoittaneet ovat hankkineet itselleen jo koulutusta ja työkokemusta, näinollen he ovat löytäneet paremmin paikkansa työmarkkinoilta. Selvä ero vuosina 1985-1989 ja 1990-

1994 kirjoittaneiden välillä oli myös muiden opiskelijoiden määrissä. Sen sijaan korkeakouluopiskelijoita oli eri ikäluokissa miltei saman verran sukupuolittaisessa tarkastelussa. Tämä kuvaa maamme tutkintojen pitkiä suoritusajoja.

Taulukko 20. Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden ensisijainen toiminta sukupuolittain vuonna 1994. (n=776)

Sukupuoli	työssä (%)	työtön (%)	korkeakou- luopiskelija (%)	muut opiskelijat (%)	muut (%)	varus- miehet (%)	Kaikki (%)	N
Mies	16,1	16,7	19,8	30,2	1,7	15,5	100	354
Nainen	24,2	14,9	15,4	44,3	1,2	0	100	422
Kaikki	20,5	15,7	17,4	37,9	1,4	7,1	100%	766

Naisten työllisyystyöryhmän tutkimuksien mukaan miesten ja naisten työttömyydessä on selviä eroja. Esimerkiksi miehet tulevat naisia useammin työttömäksi työelämästä, kun taas naiset työelämän 'ulkopuolelta'. Lisäksi naisten työttömyys on miehiä matalampi alemmilla koulutusasteilla. Ylemmillä koulutusasteilla naisten työttömyys on hieman suurempi miesten työttömyyteen verrattuna. (Työmarkkinat 1997, 5)

Naisten työllisyystyöryhmän selvityksen mukaan on tärkeää, että työllisyyteen liittyviä asioita on katseltava huolellisesti erikseen molempien sukupuolten näkökulmasta oli sitten kyseessä talouspolitiikan, työmarkkinapolitiikan tai kunnallispolitiikan arena. Työmarkkinoiden näkökulmasta katsottuna naiset eivät ole maassamme erityisryhmä, vaan he muodostavat palkansaajien enemmistön. Naisten yksilöllistymiskehityksessä on tärkeää roolia näytellyt nimenomaan osallistuminen palkkatyöhön. Nuoremman sukupolven hyvinkoulutetut naiset omaavat paremmat mahdollisuudet myös työelämässä kuin aikaisempien sukupolvien sisaret. (Kasvio 1994, 127-129)

Hyvinvointivaltiossamme vaikuttava näkymätön sukupuolisopimus sitoo naisia laajalti palkattomaan kotityöhön ja hoivasektorille sekä vapauttaa samalla miehiä rakentamaan omia työuriaan. (Julkunen, Rantalaiho 1989) Miesten menestymistä arvotetaan usein juuri

työuralla etenemisenä, kun taas naisten elämänkaarta hahmotetaan pikemminkin perheellistymisen kautta tai perheen kautta. (Kasvio 1994, 197)

7.3.1 Tuloerot

Naisten ja miesten palkkaerot ovat tutkimusten mukaan hieman kaventuneet 1960-luvulta lähtien. Naisten palkat ovat olleet 60-70% miesten palkoista. Palkkakuilu puolestaan syveni 1980-luvun lopulla. Yleinen havainto on, että mitä naisvaltaisempi ala sen alhaisempi palkkataso. Sukupuoli on siis ollut vaikuttamassa palkkoihin lähinnä työelämän rakenteiden kautta. (Kandolin 1991, 258-274) Naisten työllisyysryhmän mukaan naisten koulutustason nousu on vaikuttanut selvästi naisten työllistymiseen. Palkat eivät kuitenkaan ole kehittyneet samassa tahdissa tai samassa mitassa kuin miesten ja perinteisten miesten alojen palkat. (Työmarkkinat 1997, 5)

Keskimääräiset valtionveronalaiset tulot liikkuvat Jyväskylän maalaiskunnasta valmistuneiden ylioppilaiden keskuudessa tuloluokassa 70 000-90 000 markkaa. Miehet näyttävät ansaitsevan naisia enemmän, mikä on selvä tilanne verrattaessa koko maan palkkaeroja.

Maamme vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden (n=288147) tulojen keskiarvo oli 82 449 markkaa vuonna 1994. Naisten keskimääräiset tulot olivat 77 767 ja miesten tulot 90 163 markkaa. Sukupuoli-tarkastelu osoittaa naisten tulojen olevan selvästi miehiä alhaisemmat. Poikkeuksena vain Vaajakoskelta alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet naiset ja Tikkakosken vain ylioppilastutkinnon suorittaneet sekä ylemmän korkeakoulututkinnon omaavat naiset. Tulojen erot sukupuolten kesken ovat erittäin selkeät.

Esimerkiksi Palokan lukiosta valmistuneet ansaitsivat tutkimusvuonna keskimäärin 80 411, Vaajakoskelta valmistuneet 76 720 ja Tikkakosken lukiosta kirjoittaneet ylioppilaat 81 458 markkaa. Maalaiskuntalaisten tulot jäävät siis hieman maamme keskiarvosta. Maalaiskuntalaiset ansaitsevat vähemmän kuin samaan ikäluokkaan kuuluvat kaikilla koulutusasteilla.

Tarkasteltaessa *maassamme* vuosina 1985-94 ylioppilaaksi kirjoittaneita keskimääräisten valtionveronalaisten tulojen sekä koulutusasteen mukaan vuonna 1994 havaitaan seuraavaa:

- Vain ylioppilastutkinnon suorittaneet (n=164 407) ansaitsevat keskimäärin 63 000.
- Keskiasteen tutkinnon suorittaneet (n=70871) ansaitsevat keskimäärin 85 000.
- Alemman korkea-asteen tutkinnon omaavat (n=34586) ansaitsevat keskimäärin 93 000.
- Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (n=18283) ansaitsevat keskimäärin 120 000 markkaa.

Taulukko 21. Jyväskylän maalaiskunnan lukioista vuosina 1985-1994 kirjoittaneiden keskimääräiset valtionveronalaiset tulot koulutusasteen mukaan vuonna 1994.

<i>Koulutusaste</i>	<i>Vaajakoski</i>	<i>Tikkakoski</i>	<i>Palokka</i>
Ylioppilaat	60 481	57 286	62 118
miehet	68 956	55 541	70 605
naiset	52 813	59 501	52 026
Keskiasteen tutkinto	73 895	78 703	76 201
miehet	83 045	90260	87 317
naiset	69 569	74 769	71 180
Alempi korkea-aste	89 789	91 914	85 134
miehet	89 514	117 962	98 079
naiset	90 044	77 888	78 662
Ylempi korkea-aste	117 120	147 120	123 727
miehet	121 518	125 342	125 715
naiset	108 326	149 353	119 571

Alaviite: Tutkimusjoukon taloudellinen menestys kävi ilmi aineistotaulusta 'oppilaitoksesta vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet keskimääräisten valtionveronalaisten tulojen sekä koulutusasteen- ja alan mukaan vuonna 1994'. Valtionveronalaiset tulot sisältää ainoastaan *työllisten* ylioppilaaksi kirjoittaneiden tulot. Mikäli luokassa oli alle viisi henkilöä, oli tulotiedoiksi luokittelutaulussa merkitty nolla.

8. VAAJAKOSKEN, TIKKAKOSKEN JA PALOKAN LUKIOIDEN VERTAILUA

8.1 Jyväskylän maalaiskuntalaisten koulukohtaiset erot

Tässä osiossa vertaillaan Jyväskylän maalaiskunnan kolmen lukion, Vaajakosken, Tikkakosken ja Palokan, ylioppilaita koulukohtaisesta näkökulmasta. Aluksi pohditaan eri taajamien nuorten kouluttautumista ja työelämässä mukanaoloa. Seuraavaksi lukioittaisesta perspektiivistä tutkitaan muuttajia ja kotikuntaan jääneitä paikallaan pysyviä sekä lopuksi kootaan keskeiset asiat yhteen.

Vaajakoskelaiset, vuosina 1985-89 ylioppilaaksi kirjoittaneet, ovat suorittaneet eniten keskiasteen tutkintoja (37,9%). *Tikkakoskelaisista* noin kolmasosa on vain yo-tutkinnon suorittaneita, kolmasosa on suorittanut keskiasteen tutkinnon sekä kolmasosalla on joko alempi tai ylempi korkea-asteen tutkinto. *Palokkalaisista* on huomattavaa, että heistä jopa 16%:lla on jo ylempään korkea-asteen tutkinto ja 21%:lla alemman korkea-asteen tutkinto.

Taulukko 22. Vuosina 1985-89 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste lukioittain(n=848).

Lukio	Vain yo-tutkinto (%)	Keskiasteen tutkinto (%)	Alempi korkea-asteen tutkinto (%)	Ylempi korkea-asteen tutkinto (%)	Kaikki (%)	N
Vaajakoski	26,9	37,9	25,7	9,5	100	327
Tikkakoski	34,1	31,4	22,7	11,8	100	229
Palokka	34,6	28,8	20,5	16,1	100	292
Kaikki	31,5	33,0	23,1	12,4	100	848

Vuosina 1990-94 ylioppilaaksi kirjoittaneiden tutkinnot ovat suurelta osin vielä keskeneräisiä. Esimerkiksi palokkalaisista voidaan havaita, että heistä jopa 90%:lla on vain yo-tutkinto. Tämä tulos antaa myös odottaa, että he ovat niitä, jotka suorittavat eniten myös ylempään korkea-asteen tutkintoja, sikäläkin, koska heidän keskiasteen tutkintojen määrä on

vain noin 7%. Oheinen taulukko osoittaa lisäksi, että vaajakoskelaisista 21%:lla on keskiasteen tutkinto. Ainakin vaajakoskelaiset jatkavat samanlaista linjaa kuin aiemmin kirjoittaneet.

Taulukko 23. Vuosina 1990-94 ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusaste lukioittain (n=776).

Lukio	Vain yo-tutkinto (%)	Keskiasteen tutkinto (%)	Alempi korkea-asteen tutkinto (%)	Ylempi korkea-asteen tutkinto (%)	Kaikki (%)	N
Vaajakoski	75,5	21,4	3,2	-	100	308
Tikkakoski	81,1	15,7	3,2	-	100	217
Palokka	90,4	6,8	2,8	-	100	251
Kaikki	81,8	15,1	3,1		100%	776

Jyväskylän maalaiskunnan koko väkiluvusta (31.12.1996 30 614) laskettuna kunnassa oli keskiasteen tutkinnon suorittaneita 45,2% ja korkeakoulututkinnon on 13,3% asukkaista. (STV 1997, 67)

8.2. Ensisijaiset elämäntoiminnot

Enemmistö kaikkien lukioden ylioppilaista oli tutkimusajankohtana 1994 mukana työelämässä. Lukioittaisessa tarkastelussa kannattaa kuitenkin kiinnittää huomio Vaajakosken työttömyysprosenttiin ja muiden opiskelijoiden suureen määrään sekä Palokan nuorten intoon korkeakouluopiskeluun.

Selvitettäessä vuosia 1985-1989 havaittiin, että työssäolo prosentit vaihtelivat vaajakoskelaisten 51%:sta tikkakoskelaisten 61%:iin. Vaajakoskella toiseksi suurimman luokan muodostivat työttömät, Palokassa ja Tikkakoskella korkeakouluopiskelijat. Yleensä ottaen prosentit eivät suuresti eronneet toisistaan lukioden välillä. Ylioppilaaksi 1985-89 kirjoittaneista tikkakoskelaisista yli 60% kävi työssä ja heistä vain 9% oli työttömänä. Palokkalaisista taas 19% opiskeli korkeakoulussa. Olisiko niin, että palokkalaiset ovat

lähtöisin valtaosin hyvinkoulutetuista perheistä, jotka kouluttavat lapsensakin korkeasti? Tikkakoskelaiset puolestaan olisivat ahkeraa työtäpelkäämätöntä kansaa ja vaajakoskelaiset pakertaisivat keskiluokkaista elämää keskiasteen tutkintojen varassa.

Vaajakoskelaisista työttömänä oli vuosina 1985-1989 kirjoittaneista jopa 18%. Vaajakoskelaisista noin puolet oli mukana työelämässä. Heistä muita opiskelijoita oli enemmän kuin korkeakouluopiskelijoita. Tikkakoskelaisista jopa 61% oli työssä tutkimushetkellä. Heistä korkeakouluopiskelijoita oli 17% ja työttömiä 9%. Palokkalaistenkin suurin joukko (53%) löytyy työssäkäyvistä. Lisäksi huomion arvoista on, että heistä 19% oli korkeakouluopiskelijoita.

Taulukko 24. Ensisijainen toiminta lukioittain, vuosina 1985-1989 kirjoittaneet, (N=848).

Lukio	työssä (%)	työtön (%)	korkea-kouluopiskelijat (%)	muut opiskelijat (%)	muut (%)	varusmiehet (%)	Kaikki (%)	N
Vaajakoski	50,8	17,7	11,3	13,5	6,7	0	100	327
Tikkakoski	61,1	9,2	16,6	6,6	6,6	0	100	229
Palokka	53,1	12,0	19,2	10,6	4,5	0,7	100	292
Kaikki	54,4	13,4	15,4	10,6	5,9	0,2	100	848

Vuosia 1990-1994 tutkittaessa havaitaan vaajakoskelaisien enemmistön sijoittuvan luokkaan muut opiskelijat (39,6%). Samanlainen havainto tehdään myös muiden lukioitten osalta. Kustakin lukiosta valmistuneista työttömiä on noin 15% -luokkaa. Palokkalaisista korkeakouluopiskelijoita oli noin 24%, kun vaajakoskelaisista ja tikkakoskelaisista noin 14%. Tutkimushetkellä varusmiehiä oli kaiken kaikkiaan 55 henkilöä, heidän jakautuminen ei juurikaan eronnut lukioittain.

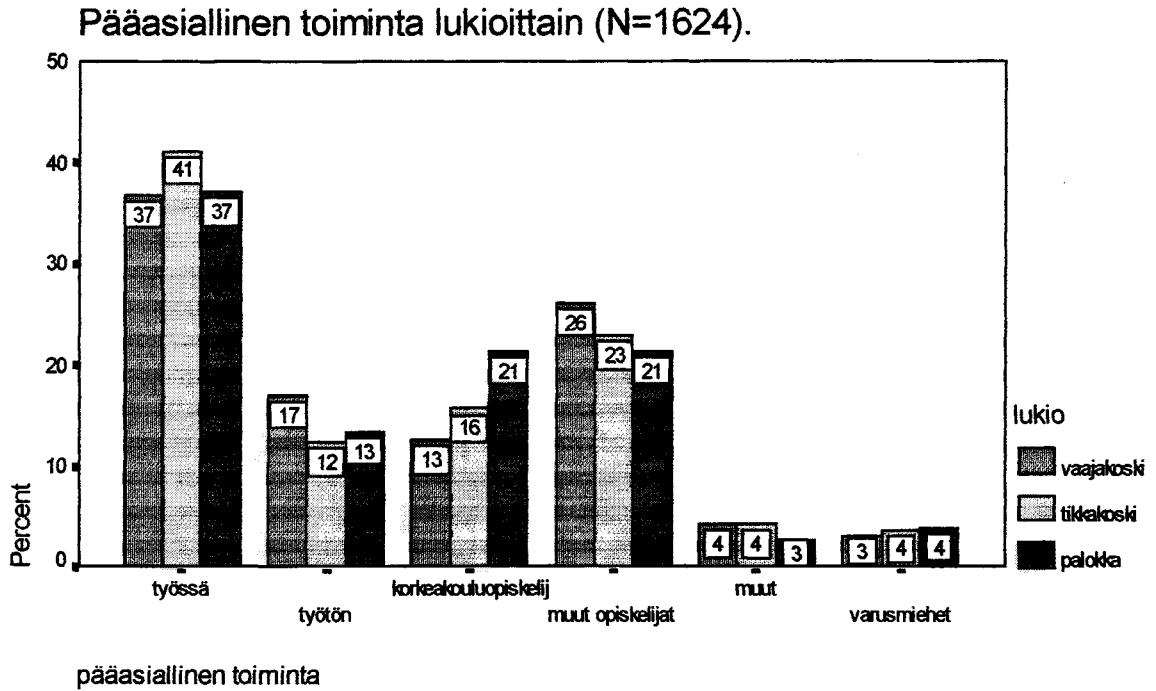
Taulukko 25. Ensisijainen toiminta lukioittain, vuosina 1990-1994 kirjoittaneet. (n=776)

Lukio	työssä (%)	työtön (%)	korkea-kouluopiskelijat (%)	muut opiskelijat (%)	muut (%)	varusmiehet (%)	Kaikki (%)	N
Vaajakoski	22,1	16,2	14,0	39,6	1,6	6,5	100	308
Tikkakoski	20,3	15,7	14,7	40,1	1,8	7,4	100	217
Palokka	18,7	15,1	23,9	33,9	0,8	7,6	100	251
Kaikki	20,5	15,7	17,4	37,9	1,4	7,1	100	776

Nuoret, jotka kirjoittivat ylioppilaaksi 1980-luvulla kohtasivat 1990-luvun alussa alkavan laman erilailla kuin esimerkiksi 1990-luvun puolella kirjoittaneet. 1980-luvun ylioppilaat olivat jo ehtineet suurelta osin hakeutua koulutukseen, mutta mikäli he olivat jo ennättäneet valmistua johonkin ammattiin kohtasivat he työmarkkinoille pyrkiessään työttömyyden. Työttömyysaste nousi nopeasti ja erityisen vahvasti lama kohdistui juuri nuoriin, joiden työttömyys kasvoikin kokonaistyöttömyyttä enemmän. Työttömyyden laajentuessa monet hakeutuivat koulutukseen, jopa suorittamaan itselleen toisia/uusia tutkintoja. Tämä kehitys puolestaan lisäsi yhä kovenevaa kilpailua koulutuspaikoista ja oli näin ollen vaikuttamassa 1990-luvulla ylioppilaaksi kirjoittaneiden koulutusuravalintoihin.

Oheinen kuvio kuvaa kaikkien tutkittujen (N=1624) ensisijaista toimintaa lukioittain. Kuvio havainnollistaa edellä esitettyjä seikkoja esimerkiksi vaajakoskelaisten työttömyydestä ja opiskelusta, tikkakoskelaisten työssäolosta sekä palokkalaisten korkeakouluopinnoista.

Kuvio 12: Vuosina 1985-1994 kirjoittaneiden ensisijainen toiminta lukioittain.

Peruskoulutus eli ylioppilastutkinto yhdistää tutkittuja nuoria. Ylioppilastutkinto johtaisi nämä nuoret siis jatkossakin samantyyppisiin koulutus- ja uravalintoihin. Lisäksi Vaajakoski, Tikkakoski ja Palokka ovat melko homogeenisia alueita. Ne kaikki ovat myös Jyväskylän lähikuntia, joten kaupungin koulutustarjonta ja työpaikat ovat yhtäläillä kaikkien maalaiskuntalaisten ulottuvilla. Maalaiskunnan eri taajamat eivät suuresti poikkea toisistaan tutkittavien ensisijaisen toiminnan osalta.

8.2.1 Työllisyys- ja työttömyyskuukaudet

Mielenkiintoisin havainto lukioita vertailtaessa on, että vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneista Tikkakoski erottuu miltei joka luokassa toisista lukioista. Yli puoli vuotta *työttöminä* on ollut Tikkakoskelta kirjoittaneista vain 7% kun Palokassa ja Vaajakoskella

prosentti on huomattavasti korkeampi, noin 11%. Lyhyissäkin työttömyysjaksoissa tikkakoskelaisia on vähiten, 5%. Palokkalaisista tässä luokassa oli 8% ja vaajakoskelaisia oli jälleen suhteellisesti eniten, 14%

Vastaavasti yli puoli vuotta *työssäolleita* oli tikkakoskelaisista eniten, jopa 72%. Lyhyissä, alle puolen vuoden, työsuhteissa erot olivat pienet. Lyhyitä työsuhteita oli eniten palokkalaisilla (18%), vähiten vaajakoskelaisilla (15%). Eroavaisuutta löytyi myös siinä, että huomattavasti pienempi osa oli ollut työttömänä ja yli puoli vuotta töissä olleita oli Tikkakoskella vastaavasti enemmän kuin muissa lukioissa. Tämän aineiston perusteella näyttäisi siltä, että kyseessä olevina vuosina Tikkakosken lukioista kirjoittaneet sijoittuivat työmarkkinoille toisista lukioista valmistuneita paremmin vuonna 1994.

Tikkakoskelta kirjoittaneista peräti 87% lukeutui luokan työssäolleet, kun Palokassa luku oli 81% ja Vaajakoskella 75%. Näinollen työttömiin luokiteltuja oli eniten Vaajakoskella ja vähiten Tikkakoskella. Jos tulokset olisivat samankaltaiset 1990-luvulla kirjoittaneissa voitaisiin saada näyttöä Tikkakosken ylivoimasta. Myöhemmin kirjoittaneiden tiedoista ei kuitenkaan voida osoittaa Tikkakosken ylivoimaisuutta. Lopuksi voidaan sanoa, että joka lukioista suurin osa vuosina 1985-1989 kirjoittaneista oli ollut tutkimusvuonna 1994 yli puoli vuotta töissä. Vaajakosken ja Palokan lukioista kirjoittaneet jakautuivat työvoimaan kuulumisen suhteen hyvin samankaltaisesti, sillä erotuksella, että palokkalaisten osuudet olivat suuremmat lyhyissä työsuhteissa.

Taulukko 26. Vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneiden työvoimaan kuuluminen lukion mukaan (havaintojen lukumäärät suluissa).(n=544).

Lukio	<u>Työssäolo</u>	<u>Työssäolo</u>	<u>Työttömyys</u>	<u>Työttömyys</u>	Kaikki	N
	1-6 kk	7-12 kk	1-6 kk	7-12 kk		
Vaajakoski	(31) 14,6%	(128) 60,1%	(29) 13,6%	(25) 11,7%	100	213
Tikkakoski	(23) 15,2%	(109) 72,2%	(8) 5,3%	(11) 7,3%	100	151
Palokka	(32) 17,8%	(114) 63,3%	(14) 7,8%	(20) 11,1%	100	180
Kaikki	(86) 15,8%	(351) 64,5%	(51) 9,4%	(56) 10,3%	100%	544

Vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden lukio kohtaisessa tarkastelussa saatiin seuraavia tuloksia. Alle puolen vuoden työssäoloa analysoitaessa havaitaan, että Vaajakosken ja Palokan välillä ei ole eroavaisuutta. Tikkakoskelaiten lyhytaikainen työllistyminen on sen sijaan ollut hieman heikompaa, kun taas 7-12 kuukauden työssäolojaksoja on heillä enemmän kuin vaajakoskelaisilla ja palokkalaisilla. Tuoreimmat tikkakoskelaiset ylioppilaat työllistyvät muita paremmin samoin kuin aiemmin kirjoittaneet.

Työttömyysprosentteja tulkittaessa huomataan, että Tikkakoskella on lyhytaikaista työttömyyttä huomattavassa määrin enemmän kuin muissa lukioissa, mutta pitkäaikaistyöttömiä on puolestaan huomattavasti vähemmän Vaajakoskella ja Palokassa työttömyysluvut (niin lyhyt -kuin pitkäaikaistyöttömissä) ovat keskinäisessä vertailussa suunnilleen samaa tasoa.

Taulukko 27. Vuosina 1990-1994 kirjoittaneiden työvoimaan kuuluminen lukioden mukaan (havaintojen lukumäärä suluissa). (n=256).

Lukio	Työssäolo	Työssäolo	Työttömyys	Työttömyys	Kaikki	N
	1-6 kk	7-12 kk	1-6 kk	7-12 kk		
Vaajakoski	(25) 22,9%	(36) 33,0%	(26) 23,9%	(22) 20,2%	100	109
Tikkakoski	(12) 17,1%	(26) 37,1%	(26) 37,1%	(6) 8,6%	100	70
Palokka	(17) 22,1%	(24) 31,2%	(22) 28,6%	(14) 18,2%	100	77
Kaikki	(54) 21,1%	(86) 33,6%	(74) 28,9%	(42) 16,4%	100%	256

Näyttää siltä kuin tikkakoskelaiset mainittuna ajankohtana kirjoittaneet olisivat saaneet jalkaansa paremmin työmarkkinoiden oven väliin. Kokonaisuutta hahmoteltaessa on todettava, että lukioden väliset erot ovat loppujen lopuksi suhteellisen pieniä. Tämä johtuvat varmasti joistakin muista seikoista (esimerkiksi tutkituista itsestään) enemmän kuin siitä mitä lukiota on käynyt. Tämän tutkimuksen perusteella ei voi väittää, että jostain lukiosta saisi paremmat 'eväät' sijoittua työelämään.

Jyväskylän maalaiskunnassa oli työpaikkoja 6362 vuonna 1996. Työttömyysaste oli kyseisenä vuonna 19,8%. Pendelöintiaste puolestaan 60,5%. Toisin sanoen suuri osa kunnan väestöstä käy työssä asuinkuntansa ulkopuolella. Elinkeinorakenne kunnassa oli seuraava:

- maa- ja metsätalous 2,4%
- teollisuus 29,6%
- palvelut 66,2%

(SVT 1997, 66-67)

Mikäli ajattelemme nuorten työllistymistä nimenomaan maalaiskunnan alueelle on työllistymisen mahdollisuudet suurimmat palvelusektorille.

8.3 Muuttajat ja kotikuntaan jääneet

Tässä luvussa käsitellään nuorten alueellista liikkuvuutta, kotipaikkakuntaa tutkimusvuonna 1994, Jyväskylän maalaiskuntaan jääneitä ja asuinpaikkaa sukupuolittain.

Muuttaja *'alueellinen liikkuvuus'* on jaoteltu kehämäisiin luokkiin: Jyväskylän maalaiskunta, Jyvässeutu, muu Keski-Suomen lääni, lähiläänit (Häme, Kuopio, Mikkeli, Vaasa), Lapin lääni, pääkaupunkiseutu sekä muut alueet. Lisäksi asuinpaikka on luokiteltu kuntamuodon mukaan kaupunkimaisiin, taajaan asuttuihin sekä maaseutumaisiin kuntiin.

8.3.1 Alueellinen liikkuvuus ja kuntamuoto

Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi valmistuneet asuvat sukupolvelleen tyypillisesti perin urbaanissa ympäristössä. Selvä enemmistö heistä asuu kaupunkimaisissa kunnissa, juuri tätä piirrettä voidaan pitää tälle uudelle työmarkkinasukupolvelle leimallisena. Palokkalaisistakin jopa 94,5% asuu kaupunkimaisissa kunnissa.

Taulukko 28. Asuinpaikka kuntamuodon mukaan vuonna 1994.

Kuntamuoto	Kaupunkimainen	Taajaan-asuttu	Maaseutumainen	Kaikki	N
Kunta	(%)	(%)	(%)	(%)	
Vaajakoski	87,9	3,0	9,1	100	635
Tikkakoski	87,7	4,9	7,4	100	446
Palokka	94,5	2,2	3,3	100	543
Kaikki	90,0	3,4	6,6	100	1624

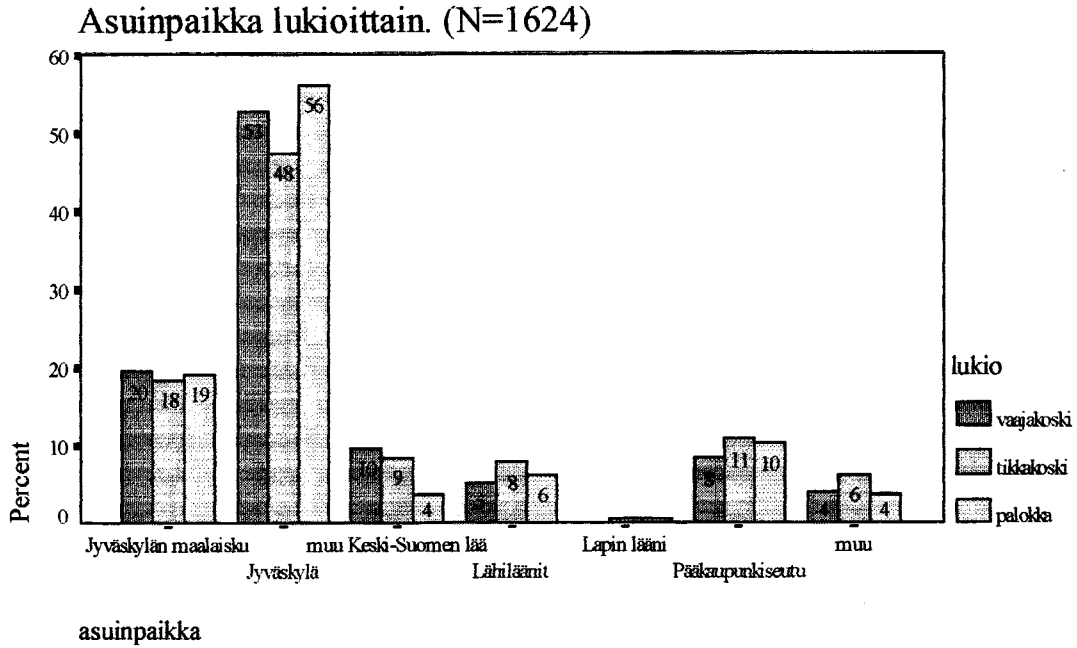
Alaviite: Kaupunkimaisilla kunnilla tarkoitetaan niitä kuntia, joiden väestöstä vähintään 90% asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000. Taajaan asuttuja kuntia ovat ne, joiden väestöstä vähintään 60%, mutta alle 90% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4000, mutta alle 15000. Maaseutumaisiin kuntiin kuuluvat ne kunnat, joiden väestössä alle 60% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15000 sekä ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 60%, mutta alle 90% asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4000 henkilöä. (Väestölaskenta 1995, 24, käsikirja)

8.3.2 Asuinpaikka lukioittain

Asuinpaikan lukioittaisessa tarkastelussa havaitaan Jyväskylään muuttaneen yhteensä 853 nuorta aikuista, joista vaajakoskelaisia 336, tikkakoskelaisia 212 sekä 305 palokkalaista. Prosentuaalisesti palokkalaiset muuttivat innokkaimmin Jyväskylään. Palokasta kirjoittaneista 56% oli päätenyt Jyväskylään, kun vaajakoskelaisista 53% ja tikkakoskelaisista 48%. Lähilääneihin liikkuneita oli kustakin lukiosta likimain 30 henkilöä, pääkaupunkiseudulle oli muuttanut noin 50 henkeä kustakin lukiosta.

Prosentuaalisesti tarkasteltuna vaajakoskelaisten enemmistö löytyy Jyväskylästä, toiseksi eniten kotikunnasta ja kolmanneksi eniten muualta Keski-Suomen läänistä. Tikkakoskelaisten kohdalla tilanne näyttää samankaltaiselta, sillä poikkeuksella, että pääkaupunkiseudulle oli suhteessa muutettu hieman enemmän. Palokan kohdalla tilanne näyttäytyy Tikkakosken kaltaiselta.

Kuvio 13: Asuinpaikka lukioittain vuonna 1994.

8.3.3 Kotikuntaan jääneet

Erityisen kiinnostavaa oli tarkastella tutkittujen kotikuntaan, Jyväskylän maalaiskuntaan, jääneitä. Tulokset kertovat, että kotikunnassaan pysyneitä löytyy vuosina 1985-1989 ylioppilastutkinnon suorittaneiden keskuudesta enemmän kuin myöhemmin kirjoittaneista. Ajatuksia herättävä yksityiskohta, sillä onhan juuri heillä ollut eniten aikaa liikkua alueellisesti paikasta toiseen kuin esimerkiksi myöhemmin kirjoittaneilla nuorilla aikuisilla. Näyttäisi jopa siltä, että käyminen muualla esimerkiksi opiskelemissa tai työssä vahvistaa juuria omaan kuntaan, ja nuoret palaavat takaisin.

Jyväskylän maalaiskunnassa asuvista vuosina 1985-1989 kirjoittaneista oli 44% miehiä ja 56% naisia. Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneista Jyväskylän maalaiskunnassa asuvista oli puolestaan 38% miehiä ja 62% naisia. Naiset ovat siis useammassa tapauksessa jääneet kotikuntaan. Lukioittain ei ole havaittavissa merkittävää eroa. Jokaisesta lukiosta Jyväskylän maalaiskuntaan jääneitä on noin 19%.

Lybäckin vuonna 1996 suorittamassa kyselyssä Jyväskylän maalaiskunnassa asuvat nuoret kertoivat arvostavansa eniten kotipaikkakuntansa rauhallisuutta. Erityisesti Vaajakoski sai

mainintoja hyvistä puolistaan myös luonnosta ja harrastus- ja toimintamahdollisuuksista. Tämän lisäksi etenkin sijainti ja hyvät liikenneyhteydet ovat plussaa Vaajakoskelle. (Lybäck 1997,13) Mutta olisivatko ne viime kädessä kuitenkin asioita, jonka vuoksi esimerkiksi vaajakoskelaisnuoret ovat jääneet / palanneet asumaan emokuntaansa?

8.4 Lukioittaisen tarkastelun päätelmiä

Jyväskylän maalaiskunnan lukioiden kasvattien enemmistö löytyy Jyväskylästä. Voi päätellä, että Jyväskylä on kyennyt tarjoamaan nuorille monipuoliset koulutus- ja työmahdollisuudet. Tulos johdattaa pohtimaan kaupungin ja maalaiskunnan välisiä eroja. Miesten ja naisten välillä ei ole suuria eroja liikkuvuudessa. Varsinaista aivokatoa muualle Suomeen tai ulkomaille ei tuloksien perusteella havaita.

Palokkalaiset ovat koulutusastetarkasteluissa valinneet eniten aloja, joista he suorittavat ylempään korkea-asteen tutkintoja. He hankkivat itselleen koulutuksen avulla muodollisia kvalifikaatioita. Vaajakoskelaisten enemmistö puolestaan on suorittanut keskiasteen tutkinnon. Vaajakoskelaiset siis suorittavat eniten muita kuin korkea-asteen tutkintoja. Tikkakoskelaisia on enemmän työssäkäyviä kuin muiden lukioiden kasvateissa. Tulosten perusteella ei voida todeta yhdenkään maalaiskunnan taajaman tarjoavan nuorilleen varsinaisesti 'parempia' lähtökohtia tulevaisuuteen. Taajamien ei siis tarvitse kilpailla keskenään. Eri lukioiden tilastollinen tarkastelu ei tuota radikaaleja eroja lukioiden välille. Tärkeämpää luonnollisesti onkin tarkastella koko tutkittavan joukon rekrytoitumista koulutus- ja työmarkkinoille.

Kun koulutuksen (niin perus- kuin jatkokoulutuksenkin) odotetaan tukevan yksilöiden ja yhteiskunnan muuttuneita tarpeita, on nuorten elämäntietojen seuranta yksi mahdollisuus pohtia koulutuksen kykyä toimia tehtävässään. Edellä esitetyn tyyppinen kokonaistutkimus tuottaa tietoa nuorista, jolla voidaan hahmottaa tulevaisuuden suuntaviivoja niin kansallisesti kuin paikallisestikin. Jatkuvan muutoksen edellyttäessä koulutukselta reagointi- ja koulutusrakenteen muuntumiskykyä voidaan koulutuksen eräänä keskeisenä kehittämislinjana nähdä koulutuksen työelämäyhteyden kehittämisen ja kansainvälistymisen huomioonottamisen koulutuspoliittisia päätöksiä tehtäessä. Koulutuksen arviointi tarvitsee tuekseen esimerkiksi tuoreita arvioita koulutuksen työelämäyhteydestä. (Hirvi 1997, 1)

9. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tehty tilastollinen poikkileikkaus Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1994 kirjoittaneiden nuorten elämään vuonna 1994. Tutkimus on raottanut omalta osaltaan keskustelua kadotetusta sukupolvesta. Tutkitut nuoret eivät kuitenkaan ole kadotettuja eivätkä kadoksissa, mutta jatkuva vaatimusten kasvu ja elämänhallinnan horjuminen esimerkiksi työttömyyden myötä voi aiheuttaa sen, että pieni osa tippuu kyydistä. Työttömyys on yksi vaikeimmista ongelmista, jotka tämä sukupolvi joutuu kohtaamaan. Työttömyys yhteiskunnan kriisinä on näiden nuorten yksilöllinen riski.

Vähätalo (1995) on puhunut nuorista sukupolvista euromenestyjinä. Vähätalon kaavion mukaan *euromenestyjiä* löytyisi vuoden 2000 paikkeilla maastamme noin 30-40%. Tuon menestyjien ryhmän muodostaisivat korkeasti koulutetut nuoret aikuiset (25-35-vuotiaat). Työmarkkinoilla he sijoittautuisivat refleksiivisen työnjaon ydintehtävien markkinoille, tilapäisesti he saattaisivat pitäytyä työttöminä, ja he olisivat suojanneet asemansa institutionaalisesti. Asuinympäristönä heillä olisi statusta korostavat parhaat alueet. Osa nuorista ja iäkkäistä kuuluisi ns. *sinnittelevän* kansanosan pariin. Heitä löytyy pääasiassa keskiasteen tutkinnon suorittaneista. He ajalehtivat työn ja työttömyyden vaihteluissa, sijoittautuvat joustaville tukityön markkinoille. He asuvat pääasiassa aivan tavallisilla asuinalueilla. *Putoava* alaluokka juuttuu työttömyyteen ja elää työmarkkinoiden ulkopuolella. He elävät slummiutuvilla alueilla, ongelmalähiöissä tai laita-alueen syrjäkylillä. Heitä löytyy kansasta noin 10-15%.

Jyväskylän maalaiskunnasta ylioppilaaksi kirjoittaneet nuoret kuuluisivat Vähätalon kaavion mukaan joko euromenestyjiin tai *sinnittelevään* kansanosaan vuoden 2000 paikkeilla. Koulutustason perusteella he olisivat valtaosin keskiasteen tutkinnon suorittaneita, jotka ajalehtisivat työn ja työttömyyden vaihteluissa. Yhteiskuntaryhmänä he kuuluisivat pääasiassa alemman keskiasteen koulutuksen saaneisiin tai ammattityöväestöön.

Näin ollen he olisivat myös toistuvasti taloudellisesti riippuvaisia hyvinvointivaltiosta. Tämä *sinnittelevä* kansanosa asuisi tavallisissa asuinympäristöissä, pääosin vuokra-asunnoissa. Vähätalon euromenestyjiä löytyy tämän tutkimuksen nuorten keskuudesta

koulutustason perusteella noin viidennes. Putoavaan alaluokkaan kuuluvia ei tutkitusta aineistosta löytynyt. Nyyssölän tutkimusten perusteella heitä voisi kuitenkin arvioida olevan noin 1% kustakin ikäluokasta.

Taulukko 29. Mukaelma Vähätalon taulukoista 'Rakennemuutoksen ja joukkotyöttömyysriskin tuottama suomalaisen yhteiskunnan uusi luokkarakenne vuoden 2000 paikkeilla' ja 'Euromenestyjien, sinnittelevän kansan ja putoavan alaluokan sijoittuminen sosiaaliseen rakenteeseen'. (Vähätalo 1995, 20-21)

Elämänhallinnan keskeinen alue	Euromenestyjät (n.30-40%)	Sinnittelevä kansa (n.50-60%)	Putoava alaluokka (n.10-15%)
Ikäryhmä	Nuoret aikuiset (25-35v.)	Nuoret/iäkkäät (25-55-v.)	Keski-ikäiset (35-50v.)
Koulutuksen taso	Korkea-aste	Keskiaste	Pelkkä perusaste/pudokas
Työttömyys	Tilapäinen pitäytyminen työttömänä	Ajelehtiminen työn/työttömyyden vaihtelussa	Juuttuminen työttömyyteen
Työmarkkinat	Refleksiivisen työnjaon ydintehtävien markkinat	Joustavat/marginaaliset ja tukityön markkinat	Ulkona työmarkkinoilta 'sosiaalivaltiokansalaisena'
Yhteiskunta-ryhmä	Ylempi keskiluokka/ asemansa institutionaalisesti suojaanneet ryhmät	Alempi keskiaste /ammattityöväestö	Alempi työväestönosa/ työmarkkinoiden ulkopuolella oleva osa
Asuminen	Ydinalueiden statusalueet	Välialueen tavalliset asuinympäristöt	Taantumalähiöiden/ laita-alueen syrjäkylät

Millaiselta näyttää siis nuorten tulevaisuus ihmiskunnan jakaantuessa, maailman globalisoituessa ja työyhteiskunnan muuntuessa tietoyhteiskunnaksi? Eräs mahdollisuus olisi muuttaa perinteisiksi käyneitä ajatusmalleja ihmisen arvostuksesta työn perusteella. Pitäisi siis luoda yhteiskunta, jossa työ ja taloudellinen menestys eivät olisi ihmisarvon mittana. Oman onnensa sepät joutuvat postmodernissa yhteiskunnassa kantamaan vastuun omasta elämästään. Nuoret aikuiset, jotka vielä etsivät omaa paikkaansa voisivat kulkea arvomuutoksien kärkijoukossa matkalla kohti uutta todellisuutta.

Nuoret eivät suhtaudu työhön kylmästi eivätkä ylirationaalisesti. Työ on nuorelle aikuistumisen symboli, se kertoo nuoren jäsenen saaneen paikkansa tässä yhteisössä. Työn puute, työttömyys tai työhaluttomuus puolestaan syrjäyttää nuoren maailmanmenosta ja

aiheuttaa ulkopuolisuutta. Tämän vuoksi on tärkeä tutkia nuoria ja heidän sijoittautumistaan koulutus -ja työmarkkinajärjestelmiin. Näihin pohdintoihin liittyvät erilaiset tekijät alkaen nuoren taustasta päätyen heidän omiin tulevaisuuden toiveisiin, odotuksiin ja haaveisiin. Tähän väliin jää monta ajatusta koskien nuorten koulutusväyliä, työuraa, katkoksia, ihmissuhteita, vapaa-aikaa, taloudellisia mahdollisuuksia, sosioekonomista asemaa, alueellista sijaintia ja liikkuvuutta.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut kiinnostus tarkastella nuorten sijoittautumista yhteiskuntaamme koulutuksen ja työelämän kautta. Kyseinen kokonaistutkimus on tuottanut luotettavaa tilastollista tietoa siitä, millainen on vuosien 1985-1994 ylioppilaiden elämäntilanne. Tutkimuksessa on tullut esiin asioita ja piirteitä, jotka toistuvat myös muissa nuorten elämänkulkua, koulutus- ja työvoimauria koskeneissa tutkimuksissa. Nuoren kansalaisen siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu pääasiassa kolmella eri osa-alueella: koulussa, työssä ja perheessä. Sosiaalistumme yhteiskuntaan siis juuri näillä elämäntilanteilla. Sen vuoksi yhteiskunnalliset muutokset kohdistuvat vahvasti nuoriin, jotka yrittävät löytää omaa paikkaansa vallitsevissa rakenteissa.

On hyvä muistaa, että tieteellisen ilmaisutavan takana on ihminen, joka taistelee oman tiensä läpi kasvavan epävarmuuden. Toivon, etten tässä mielessä ole hukannut metsää puilta eli että kaikista käsitteistä, sanoista ja numeroista huolimatta olisin pystynyt välittämään syvän huoleni nuorten asemaa kohtaan.

9.1 Normaalibiografian mukaiset elämänkulut

Postmoderni aika on epävarma. Juuri tässä ajassa on vaikeaa päättää, mihin sitoutua, mihin kiinnittyä, mihin mennä ja mihin jäädä. Kun lähdemme hahmottamaan nuorten elämänkulkuja törmäämme väistämättä Beckin ja Giddensin ajatuksiin yksilöstä. On siis yksilöstä itsestään kiinni, kuinka juuri hän rakentaa oman elämäkertansa. Elämänpolitiikka on valintojen ja elämäntyylien politiikkaa. Enää ei maailmaa hahmoteta vain yhden ja oikean elämänmallin mukaan. Ei siis ole olemassa vain yhtä normaalibiografian kaavaa, jonka mukaan yksilön elämä tasaisesti kulkisi eteenpäin.

Yksilöiden elämänstrategioita pyritään tyyppittelemään arkkityypeillä. Postmodernin ajan arkkityypiset hahmot ovat kaikki levottoman lyhytjänteisiä liikkeissään. He kyllästyvät helposti, mikäli elämä alkaa noudattelemaan liialti normaaliuomia. (Karisto 1996,240) Sigmunt Bauman esittelee kirjassaan 'Morality in the age of Modernity' juuri näitä karrikoiteja ajan ihmisestä. Baumanin *kuljeskelija*, leikkivä kuluttaja, ei tee ollenkaan varmoja valintoja, hän on tilapäisesti siellä missä milloinkin on. *Kulkuri* puolestaan rakentaa elämänreittinsä pala palalta, mutta selkeä päämäärä häneltä puuttuu. *Turisti* elää ulkopuolisena ostamallaan vapaudella ollen silti riippuvainen paikallisista realiteeteista sekä seuramatkaluonteesta, jossa hän ei liiku vaan häntä liikutellaan. *Pelaajalle* asiat eivät ole vääjäämättömiä eivätkä sattumanvaraisia, eivät ennustettavissa eivätkä hallittavissa. Mikään ei myöskään ole muuttumatonta tai peruuttamatonta. Pelaaja yrittää vain sijoittaa kaiken voimansa pysyäkseen riskien edellä. Kunkin pelin hän yrittää pitää mahdollisimman lyhyenä. (Niemi-Väkeväinen 1995, 73,74) Nämä arkkityypit kuvaavat sitä moninaisuuden olemassaoloa, joka kätkeytyy tilastotietoihin. Tilastot saavat yksilön elämänkulun näyttämään selkeältä ja piilottavat yksityiset elämäntarinat.

Nämä postmodernit arkkityypit eivät kuitenkaan vielä ole havaittavaa todellisuutta, vaan lähinnä ne ovat tämän ajan vaatimuksia yksioille. Tämän tutkimuksen nuoret eivät tilastollisen tarkastelun perusteella ole vielä omaksuneet elämäänsä postmodernin liikkuvuuden arvoja tai joustavaa elämänkulun suunnittelua. Pikemminkin heidän elämänkulkunsa näyttäisi yhä noudattelevan perinteistä normaalibiograafista latua, niin koulutus- kuin työvoimaurienkin kohdalla.

Siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen on silti yksilöllistynyt. Nuoret yhdistelevät, jo ulkopuolisten pakkojen sanelemana, työtä ja koulutusta eri tavoin, joustavammin kuin aiemmin, vaikka itse elämänkulut noudattelevat yhä linjaa: ensin kouluun, sitten työhön ja aikuisuuteen ja lopulta eläkkeelle. Työttömyydellä on ollut omat vaikutuksensa näihin siirtymiin, aikuisuuteen ylipäänsä sekä koko sukupolven elämänkulkuun. Mikäli yksilö ei löydä etsinnästä huolimatta paikkaansa, on hänen elossasäilymisen ja itsensä toteuttamisen kannalta parempi olla liikkeessä kuin jäädä passiivisena paikalleen. Niin Odysseija Homeroksen kertomuksissa kuin Mooses Raamatun tarinoissa olivat matkalla jonnekin - matkalla aikaan ja paikkaan, jossa voisi olla onnellinen ja elää kaunista elämää.

9.2 Tulokset

Tutkimuksen empiirisessä osassa tarkasteltiin tilastotietoja, jotka kuvasivat nuorten sijoittautumista koulutukseen ja työelämään lukion jälkeen. Tilastot kertoivat lisäksi tietoja tutkittujen sosioekonomisesta asemasta ja alueellisesta liikkuvuudesta. Tutkimuksessa kysyttiin muun muassa, mikä on tutkittavien nuorten koulutustaso ja mitä he tutkimushetkellä ensisijaisesti tekevät.

Tutkimus osoitti, että nuorten elämäntilanteet ja valinnat eivät poikkea olennaisesti koko maan tilanteesta. Esimerkiksi lukiolaisten sukupuoliosuudet ovat yhtäläiset koko maamme tilanteen kanssa: naisia on lukiolaisista yli puolet. Tekniikan ja luonnontieteiden koulutusalat ovat tutkittujen nuorten keskuudessa miesvaltaisia niin kuin maassamme yleensäkin. Ylioppilastutkinnon jälkeisinä vuosina he hankkivat itselleen jatkokoulutusta ja sijoittautuvat lopulta työelämään melko samalla tavalla kuin ikätoverinsa. Työttömyysprosentti oli Jyväskylän maalaiskunnan ylioppilailta hieman korkeampi ja työssäkäyvien osuus oli hieman pienempi kuin maassamme ylioppilailta yleensä.

Koulutuslavalinnat ovat yksilöllisiä, mutta koulutuspaikkakunnan valinnat olivat tutkituilla nuorilla hyvinkin yhteneväisiä. Eri sukupuolten asuinpaikkavalinnat eivät juuri eronneet toisistaan. Valtaosa tutkituista on sijoittunut lukion jälkeiseen koulutukseen Jyväskylään. Korkeakouluissa opiskeli tutkimushetkellä 16% nuorista. Koulutustasoa analysoitaessa todettiin, että vuosina 1985-1989 ylioppilaaksi kirjoittaneista jopa kolmasosalla oli keskiasteen tutkinto. Naisista jopa 42 %:lla oli keskiasteen tutkinto. Keskiasteen ammatillinen tutkinto helpottaa työmarkkinoille pääsyä nuorissa ikäluokissa. Vuosina 1990-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneet eivät olleet ehtineet suorittaa paljoakaan tutkintoja tutkimushetkeen mennessä. Tämä kuvaa mm. maamme pitkiä koulutusaikoja. Sosioekonomiselta asemaltaan tutkitut nuoret olivat lähinnä opiskelijoita ja työttömiä. Vuonna 1993 tähän luokkaan kuului peräti 62% (n=1472) tutkituista.

Tuloksista ilmeni, että tutkituista nuorista noin puolet kuului vuoden 1994 lopussa työvoimaan eli olivat työllistyneet joko pitkä- tai lyhytkestoisesti. Enemmistö eli liki 40% kävi työssä tutkimushetkellä. Työttömiä oli tuolloin noin 15%, mikä on valtakunnallisesti ajatellen melko korkea osuus. Maassamme vähiten pitkäaikaistyöttömiä löytyy kuitenkin vähiten juuri ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmässä. Työttömyyden lyhyt kesto

selittyy jatko-opintojen aloittamisella. Ensisijaisesti korkeakouluopiskelijoita oli tutkituista 16 %, mikä on vähemmän kuin maassamme keskimäärin samassa ylioppilaiden ikäluokassa (1985-1994 kirjoittaneet). Muissa oppilaitoksissa opiskeli tutkimushetkellä 24%. Juuri koulutus on nähty tässä tutkimuksessa tekijäksi, joka tarjoaa nuorelle mahdollisuuden sijoittua työmarkkinoille. Kaiken kaikkiaan tulokset vahvistavat sitä yleistä kuvaa, että pitkä koulutus varmistaa, mutta ei takaa, työpaikan saantia.

Huomionarvoista tuloksissa on se, että kaikista tutkituista (N=1624) nuorista jopa yli puolet (53%) on muuttanut Jyväskylän kaupunkiin. Muuttohalukkuus selittyy osittain kaupungin monipuolisesta koulutustarjonnasta. Maalaiskuntaan on jäänyt/palannut asumaan vain 19% nuorista. Liki 10% on muuttanut pääkaupunkiseudulle.

Jyväskylän maalaiskunnan lukioiden entisillä oppilailta näyttää menevän hyvin. Tulokset osoittavat, että he ovat löytäneet oman paikkansa koulutus- ja työmarkkinoilta.

9.3 Havaintoja tutkimuksesta ja muutamia jatkotutkimusideoita

Tämän tutkimuksen reliabiliteetin osalta voidaan todeta, että tulokset ovat niin luotettavaa kuin nykyaikaisella ja kattavalla tilastoinnilla voidaan saada aikaan. Koska tutkimus on kokonaistutkimus, voi tulosten luotettavuuden sanoa olevan hyvä. Tutkimuksen tulokset mukailevat aiempien tutkimusten selvityksiä - nuorten elämäkulut maassamme ovat melko yhteneväisiä. Ainutlaatuista tutkimuksessa on sen kohdistuminen vain yhden kunnan entisiin oppilaisiin.

Tutkimuksesta saadut tiedot ovat hyödyksi niille toimijoille, jotka Jyväskylän maalaiskunnassa tekevät nuoria koskevia päätöksiä niin työ- kuin koulutuspolitiikan sektorilla. Tiedot antavat ajattelemisen aihetta nuorten liikkuvuutta ja koulutusta sekä uutta työmarkkinasukupolvea koskeviin kysymyksiin. Esimerkiksi muuttoliikkeen suunta on tällä hetkellä kohti kasvukeskuksia, joten Jyväskylän maalaiskunnan kaltaisten kuntien olisi pohdittava, kuinka nuoret voivat menestyä oman kunnan työmarkkinoilla. Maailma on muuttunut informaation, teknologian ja talouden suhteen globaaliksi, mutta ei sovi unohtaa, että jokainen yksittäinen kunta on osa tuota universumia.

Muuttujien valintoja nuorten elämäntilanteen ja seurannan kannalta on tässä tutkimuksessa rajoittanut jonkin verran resurssipula. Ne alueet, joita tässä tutkimuksessa ei voitu tutkia lähemmin, tarjoavat kuitenkin maaperää jatkotutkimukselle. Tämä tutkimus on esimerkiksi tarkoituksellisesti sivunnut miltei kokonaan perheellistymisen (avo- tai avioliiton solmimisen ja vanhemmuuden) merkityksen nuoren aikuisen elämäntilanteen kannalta, mutta yhtenä tutkimuksellisenä näkökulmana se olisi hyvinkin mielenkiintoinen. Nuorten omien elämäntilanteiden representaatioiden tutkiminen puolestaan veisi tutkimusta lähemmäksi oman kokemuksen tasoa.

Olisi hedelmällistä käyttää hyväksi nuorten omaa asiantuntemusta, esimerkiksi kysely- tai haastelututkimuksien muodossa. Kiintoisaa olisi lisäksi tarkastella yhden ikäkohortin elämäntilanteen pitkittäistutkimuksen tapaan tai esimerkiksi erilaisten alueiden nuoria seuranta tutkimuksena. Nuorten tulevaisuusorientaatioiden ja maailmankuvien tarkastelu puolestaan veisi painopistettä huomiseen. Tulevaisuuden kysymyksiä ovat myös virtuaalitodellisuuden ja tietoyhteiskunnan vaikutukset nuorten biografiaan.

LÄHDELUETTELO

- Airaksinen, T.* (1994) Arvojen yhteiskunta. Juva:WSOY.
- Aittola, Jokinen, Laine* (1991) Teoksessa Takala Tuomas (toim.) Kasvatussosiologia. Juva:Wsoy.
- Alkula, T., Pöntinen, S., Ylöstalo, P.* (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY.
- Antikainen, A.* (1993) Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Porvoo:WSOY.
- Ashton, D., Maguire, M., Salisbury, M.* (1990) Restructuring the Labour Market. The Implications for Youth. London:Macmillan.
- Beck, U.* (1995) Eigenes Leben. Ausflüge in die unbekannte Gesellschaft, in der wir leben, C.H.Beck, München.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S.* (1995) Nykyajan jäljillä. Jyväskylä:Gummerus.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S.* (1994) Reflexive modernisation. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order. Polity press. Cornwall.
- Bourdieu, P.* (1987) Sosiologian kysymyksiä. Jyväskylä:Gummerus.
- Broady, D.* (1987) Piilo-opetussuunnitelma. Jyväskylä:Gummerus.
- Bryman, A.* (1992) Quantity and Quality in Social Research. Contemporary social research,18. London Routledge.
- Blossfeld, H.-P.* (1987) Labor-market entry and sexual segregation of careers in the Federal Republic of Germany. American Journal of Sociology 93 (1),89-118).
- Durkheim, E.* (1990) Sosiaalisesta työnjaosta. Helsinki:Gummerus kirjapaino Oy.
- Eräsaari, R.* (1997) Luento: yhteiskuntateoria ja elämänpolitiikka. 17.1.1997. Jyväskylä.
- Eskola, A.* (1975) Sosiologian tutkimusmenetelmät 2. WSOY.
- Fennica* (1998) Jyväskylän mlk: Faktat ja Figuurit. <http://www.ascentia.fi/fennica/f87.htm>.
- Giddens, A.* (1991) Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press. Cambridge.
- Gordon, T. & Lahelma, E.* (1992) Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tammerpaino Oy, Tampere.
- Gordon, T. & Lahelma, E.* (1991) Koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Takala Tuomas (toim.) Kasvatussosiologia. WSOY.
- Haavio-Mannila, E., Kauppinen-Toropainen, K., Kandolin, I.* (toim.), Naiset ja miehet työelämässä, Työ ja ihminen, työympäristötutkimuksen aikakauskirja, 3/1991.
- Haapakorpi, A.* (1989) Ylemmänkorkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Opetusministeriö. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja no.69. Helsinki.
- Hammer, T.* (1996) Consequences of unemployment in the transition from youth to adulthood in a life course perspective. Youth&Society, vol.27No.4, 450-468. Sage Publications, Inc.

Harala, R. (1995) Hyvinvointikatsaus, Nuori maailma. 3/95. ss.30-32.

Heino, P. (1995) Koulutusta kortistoon? Tutkimus koulutuksen vaikutuksesta työllisyyteen suomalaisen työvoimapolitiikan viitekehuksesta tarkasteltuna. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen pro-gradu.

Helve, H. (1993) Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit. Jyväskylä:Gummerus.

Hietala, M. & Mylly, K. (toim) (1982) Tutkijan tilastolliset tiedonlähteet. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Liikanen, P., Remes, P., Sajavaara, P. (1986) Tutkimus ja sen raportointi. Gummerus:Jyväskylä.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. (1988) Suomalaisen koulutuksen tulevaisuudenkuvat. Keuruu:Otava.

Hoikkala, T. (1989) Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen.Helsinki:Painokaari Oy.

Hyyppä, H. (1996) Työ meni - meneekö terveys? Janus,4/1996,326-337.

Jolkkonen, A., Koistinen,P., Kurvinen,A. (1991) Naisen Paikka. Rakennemuutos,paikalliset työmarkkinat ja naiset. Tutkijaliitto. Helsinki.

Johnson, M. & Myrskylä, P. (1996) Työttömäksi - takaisin töihin. Työpoliittinen tutkimus 155. Työministeriö, Helsinki.

Julkunen, R. & Nätti, J. (1994) Joustavaan työaikaan vai työajan uusjakoon? Tampere:Vastapaino.

Julkunen, R. (1987) Sukupuoli ja tasa-arvo työelämässä. Työvoimaopisto, opetusmoniste, Jyväskylä.

Järvelä, M. (1991) Palkkatyö ja koulutustarve. Tutkimus palkkatyön kasvusta,ammattilistumisesta ja toimijoiden strategioista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Tutkijaliitto. Helsinki: Priima-Offset Ky.

Järvelä, M. (1994) Hapuilua ja Hallintaa, Janus 1/1994, kirjallisuuskatsaus 71-73.

Kalela, J. (1989) Työttömyys 1900-luvun suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Työministeriö. Helsinki:Valtion painatuskeskus.

Kandolin, I. (1991) Työ ja ihminen (toim.Haavio-Mannila, E., Toropainen-Kauppinen, K.) Työympäristötutkimuksen aikakauskirja. Naiset ja miehet työelämässä.

Karisto, A. (1996) Pirstoutuvan elämän politiikka (Mitä on elämänpolitiikka?), Janus, 4/1996,233-250.

Kasvio, A. (1994) Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Jyväskylä:Gummerus.

Kiljunen, R., Leppänen, H. , Rajala, K. (1983) Nuoresta aikuiseksi,myöhäisnuoruuden kehitystehtävät ja edellytykset niiden saavuttamiseksi. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiraportti A 40. Painoseppä.

Kinkki,S. & Lehtisalo, A.. (1990) Yrityksen hallinto. WSOY.

Kinnunen, M. & Korvajärvi, P. (toim.)(1996) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Vastapaino, Gummerus.

Kivinen, O., Rinne, R. - Ahola, S. (1989) Koulutuksen rajat ja rakenteet. Helsinki:Hanki ja jää.

Kivinen, O. & Rinne, R. (1991) Teoksessa Takala Tuomas(toim.) Kasvatussosiologia. Juva:Wsoy.

Kivinen,O., Rinne, R., Ketonen, K. (1993) Yliopiston huomen. Tammerpaino oy.

- Kivinen, O. & Rinne, R. (1995) Korkeakoulutuksen kastijako* Janus 2/1995, 97-116.
- Kivistö, R. (1996): Trendi vielä loivaa, muuttoluvuissa suuriakin eroja kuntien välillä.* Kuntalehti, 15, 17-18.
- Koulutus. 1991. Education in Finland. Matkalla koulusta työelämään. Tilastokeskus. Koulutus ja tutkimus 1991:11. Helsinki.
- Koskiahho, B. (1990) Ohi, läpi ja reunojen yli. Tutkimuksenteon peruskysymyksiä.* Gaudeamus. Helsinki. Painokaari Oy.
- Kusch, M. (1986) Ymmärtämisen haaste.* Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Korkiasaari, J. & Sörderling, I. Muuttoliike.* Teoksessa Koskinen Seppo, Martelin Tuija, Notkola Irma-Leena, Notkola Veijo, Pitkänen Kari (toim). Suomen väestö. Hämeenlinna 1994: Karisto Oy.
- Kota-tietokanta (1997), < www2@funet.fi <*
- Kääpä, J. (1997) Tasa-arvon yliopisto. Näkemyksiä tasa-arvosta ja tasa-arvoisesta koulutuksesta sekä tilastokatsaus Jyväskylän yliopiston sukupuolijakaumiin. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu seminaari 2.* Jyväskylä.
- Lilja, R. & Santamäki-Vuori, T. Teoksesta Lilja, R. & Santamäki-Vuori & G. Standing. Työttömyys ja työmarkkinoiden joustavuus Suomessa. Työpoliittinen tutkimus. 6. Työministeriö. Helsinki: Valtionpainatuskeskus, 252-345?*
- Lybäck, K. (1997) Nuorten ääni 1996. Raportti Jyväskylän maalaiskunnan nuorille tehdystä kyselystä, (1-44).* Jyväskylän maalaiskunnan sivistyslautakunta.
- Meskanen, A. (1996) Naisia eurooppalaisilla toreilla.* Painohäme oy.
- Metso, T. (1992) Yhdessä vai erikseen? Tytöt ja piilo-opetussuunnitelma.* Teoksessa Näre Sari, Lähteenmaa Jaana (toim.) Letit liehumaan, Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere.
- Naumanen, P. (1994) Tiedon, taidon ja vallan teillä. Miesten ja naisten kouluttautuminen ja työ.* Turku: Painosalama Oy.
- Niemi-Väkeväinen, L. (1995) Elämysyhteiskunta - uusi käsite sosiaalitieteisiin, Janus 4/1994, kirjallisuuskatsaus 419-423.*
- Noro, A. (1995) Teoksessa Rahkonen Keijo (toim.), Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset, Gerhard Schultzen Elämysyhteiskunta. 1995, 120-122, Gaudeamus. Tammer-Paino OY.*
- Nummenmaa, A. (1996) Koulutus, sukupuoli ja elämäkalku. Nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työpoliittinen tutkimus nro 149. Hakapaino Oy, Helsinki.*
- Nyyssölä, K. (1994) Nuoret ja työmarkkinoiden joustavuus. Nuorten joustava työllistyminen työvoima ja koulutuspoliittisena ongelmana. Turun yliopisto. Turku.*
- Nätti, J. (1996) Epätyypilliset työsuhteet ja vuosilomalain lomakorvaussäännöt. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen työpapereita.*
- Nätti, J. (1993) Kohti joustavia työmarkkinoita? Janus 3/1993, 26-38.*
- Nyyssölä, K. (1995) Työ ja työvoima. Työttömät nuoret joustavilla työmarkkinoilla. Hyvinvointikatsaus. 1/95. 30-.*
- Nyyssölä, K. (1997) Mitä tapahtui kadotetulle sukupolvelle? Työvoimapolitiittinen aikakauskirja 3-.*

- Palkkatyöläinen*, Pääkirjoitus (16.9.1996) Ikä vinossa työpaikoilla, s.2, Paino Sanomala: Vantaa.
- Palonen, K.* (1988) Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Vastapaino. Karisto Oy: Hämeenlinna.
- Peltoranta* (1996) Millä taidoilla tulevaisuuden työelämässä menestyy? Työmarkkinat, työhallinnon valtakunnallinen asiakaslehti, 24,2. Sanoma osakeyhtiö Helsinki.
- Pilcher, J.* (1996) Transitions to and from the Labour Market: Younger and Older People and Employment. *Work, Employment & Society*, vol.10, No.1, 161-173.
- Pohjola, A.* (1994) Elämän valttikortit. Nuoren aikuisen elämänsä tulkinta toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Lapin yliopiston monistuskeskus. Rovaniemi.
- Raunio, K.* (1990) Sosiaalipolitiikan lähtökohtia. Turku: Painosalama Oy.
- Roos, J.P.* (1987) Suomalainen elämä, SKS, Helsinki.
- Roos, J.P.* (1996) Mitä on elämänpolitiikka? *Janus*, 4/1996, 217-.
- Roos, J.P.* (1994) Hyvinvoinnin kurjuus. *Janus* 2/1994, 187-191.
- Saarela, P. & Tolonen, H.* Kadotettu sukupolvi on myytti. *Helsingin sanomat*, 7.10.1996, A2.
- Santamäki-Vuori, T. & Sauramo, P.* (1995) Nuorten työttömyys Suomessa vuosina 1993-1994. Työpoliittinen tutkimus no.107. Työministeriö, Helsinki.
- Saukkonen, S.* (1992) Olipa kerran koulutus. Keskustelua koulutuksesta ennustettavuutena, kommunkaatiojärjestelmänä ja ajatusmuotona. Sosiologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Seppälä, U.* (1991) Askel aikuisuuteen vai ajankulua? Työllisyyslaki nuoren elämässä. Työpoliittinen tutkimus 21, Työministeriö, Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Sepponen, K.* (1996) Koulutus - portti työmarkkinoille? Työpoliittinen tutkimus 162, Työministeriö, Hakapaino Oy. Helsinki.
- Sneck, T.* (1996) Hyviä ja huonoja töitä etsimässä. Kasvun loppu? Hyvinvointikatsaus 1/96. 44-.
- SVT*, koulutus, 1994:10, Tilastokeskus. Korkeakoulut 1994. Helsinki.
- SVT*, koulutus, 1995:12, Tilastokeskus. Koulutuksen kysyntä 1994. Helsinki.
- STV*, Suomen tilastollinen vuosikirja 1995, 456. Karisto. Hämeenlinna.
- SVT*, Suomen tilastollinen vuosikirja 1997, 66-67. Karisto. Hämeenlinna.
- Taavitsainen, H.* (1995) Väestö keskittyy tiivistyviin kaupunkeihin. *Kuntalehti*, 13, 14-16.
- Takala, T.* (1991) Kasvatussosiologia. Juva: WSOY.
- Tarmo, M.* (1992) "Tytöt ne mutisee mekkoosa." Opettajien käsityksiä tytöistä. Teoksessa Näre Sari, Lähteenmaa Jaana (toim.) Letit liehumaan, Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere.
- Tilastokeskus* (1994b) Koulusta työelämään. Tutkinnon suorittaneiden jatko-opinnot ja työhön sijoittuminen 1990.
- Tilastokeskus* (1995) Koulutus 1995:12. Helsinki.
- Tilastokeskus* (1997) Työllisyyskatsaus toukokuu, 1-4. <http://www.mol.fi/tilasto/tk/>. Helsinki.

Tuohinen, R., Vuorinen, P. (1987) Nuoret työn yhteiskunnassa. Keuruu:Otava.

Tuohinen, R. (1990) Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Työpoliittinen tutkimus,Nro 1, Työministeriö,Helsinki:Valtion painatuskeskus.

Tuusa, P. (1996) Helsingin seutu jälleen kasvussa. Kuntalehti,15,12-15.

Työmarkkinat. Työhallinnon valtakunnallinen asiakaslehti. Avoimien työmarkkinoiden määrä kasvussa, 25/1996,5. Sanoma osakeyhtiö. Helsinki.

Työmarkkinat. Työhallinnon valtakunnallinen asiakaslehti. Naisten ja miesten työllisyydessä selviä eroja. 5/97, 3.3-14.3, s5. Sanoma Osakeyhtiö. Helsinki.

Uusitalo, H. (1981) Tasa-arvo. Otavan Suuri Ensyklopedia, vol.9,7015-7016. Otava: Keuruu.

Ziehe, T. (1991) Uusi nuoriso. Jyväskylä:Gummerus.

Ziehe, T. (1989) Kulturanalyser.Ungdom,utbildning, modernitet. Stockholm/Stehag:Symposion Bokförlag & Tryckeri AB.

Willis, Paul (1984) Koulun penkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt? Jyväskylä:Gummerus.

Viinamäki, L. (1995) Pitkospuita työ-ja koulutusmarkkinoista. Työministeriö, työpoliittinen tutkimus nro 98, Helsinki.

Vähämäki, J. (1996) Poliittinen elämä ja biopolitiikka.Janus 4/1996,408-418.

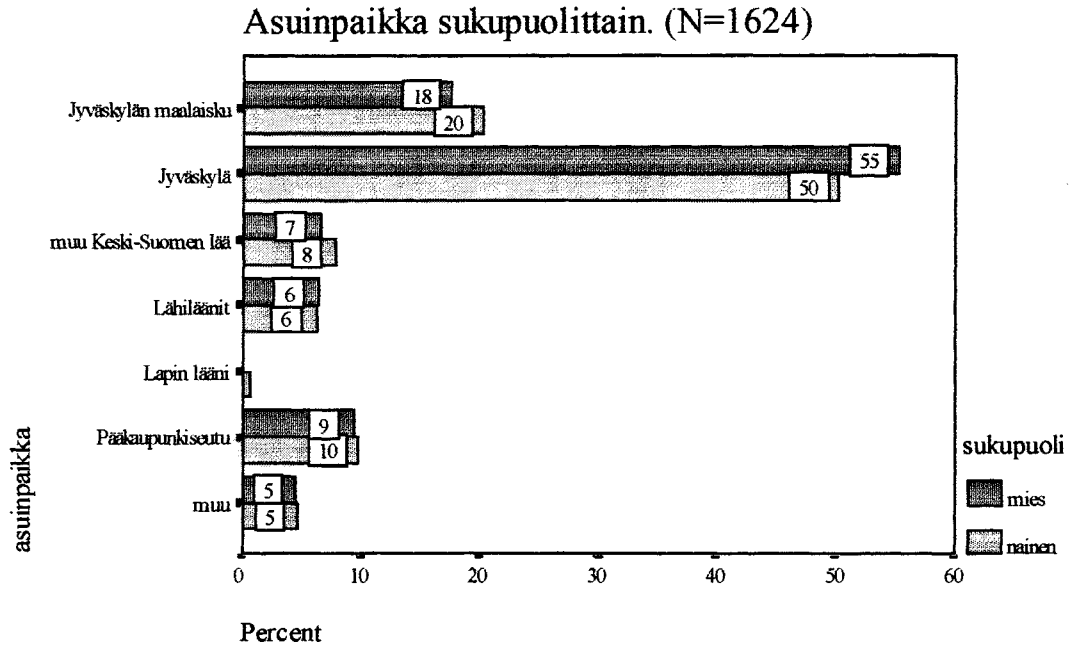
Vähätalo, H. (1996): Tervetuloa kolmikerroksiseen yhteiskuntaan - Sosiaalisten muutosten hitaus hämäävää.Valtiotieteilijä 4, 18-21, Mikkeli: Länsi-Savo Oy.

LIITTEET

LIITE 1. Jyväskylän maalaiskunnan lukioissa ylioppilastutkinnon suorittaneiden lukumäärät vuosina 1985-1989

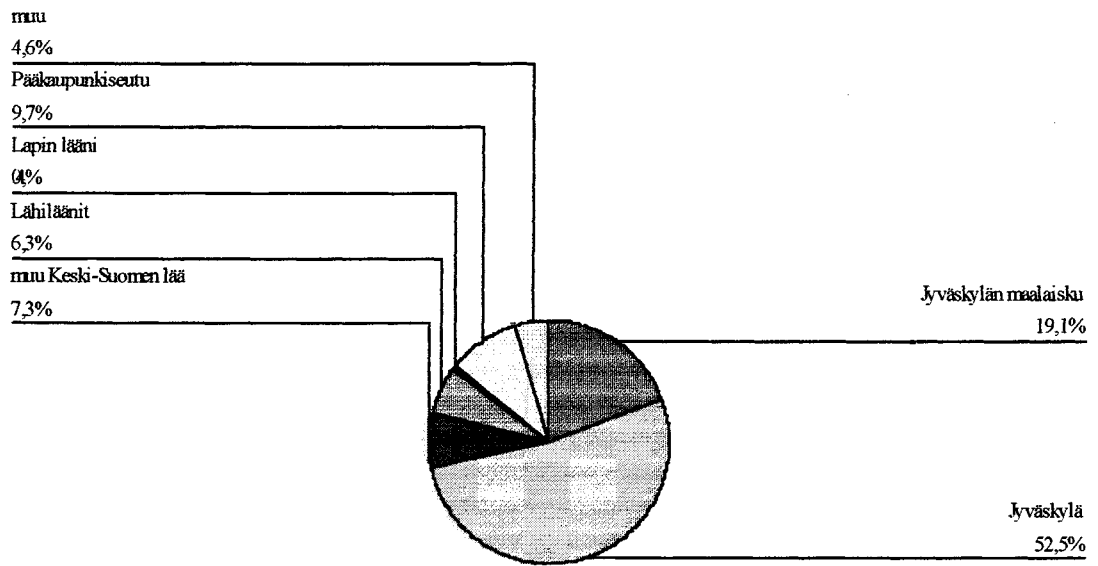
<i>Lukio</i>	<i>1985-1989</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1985-1994</i>
Vaajakoski	329	56	71	46	73	64	639
Tikkakoski	231	52	35	45	36	50	449
Palokka	229	46	43	39	56	68	551
Yhteensä	859	154	149	130	165	182	1639

LIITE 2. Tutkittujen asuinpaikka sukupuolittain vuonna 1994.(N=1624)

LIITE 3. Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1994 ylioppilaaksi kirjoittaneiden nuorten asuinpaikka vuonna 1994. (N=1624)

Asuinpaikka 1994

LIITE 4. Jyväskylän maalaiskunnasta vuosina 1985-1993 ylioppilaaksi kirjoittaneiden nuorten sosioekonominen asema. (n=1472)

